

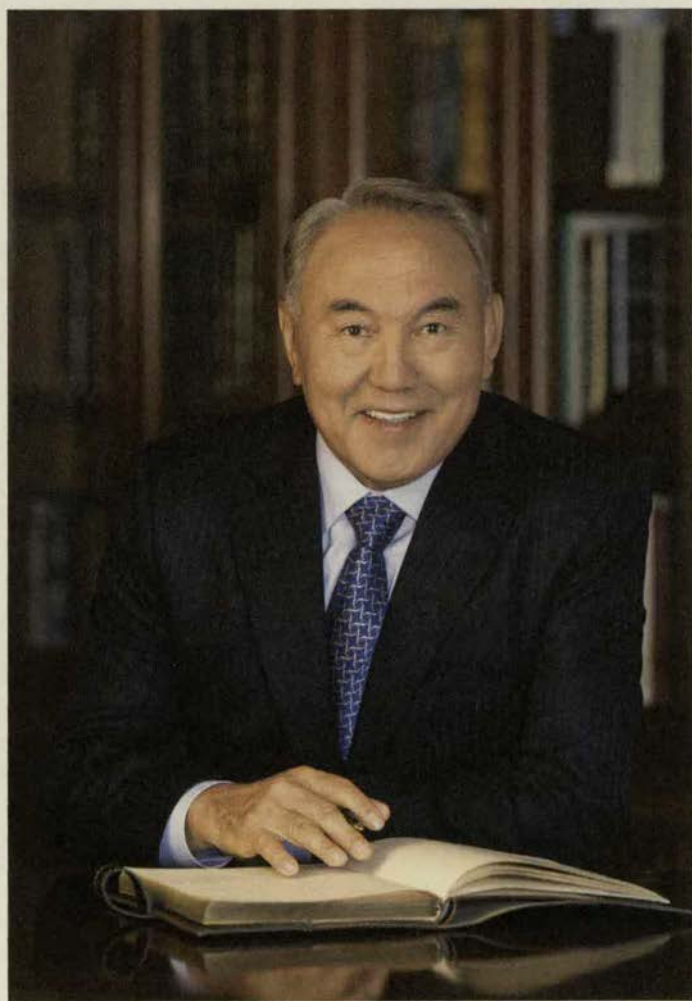

НҮРСҮЛТАН
НАЗАРБАЕВ

ЖЫЛДАР
МЕН
ОЙЛАР

**НҰРСҰЛТАН
НАЗАРБАЕВ**

**ЖЫЛДАР
МЕН
ОЙЛАР**

Бұл кітапқа Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті — Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың әр жылдарда жарық көрген кітаптарынан, мақалалары мен сөйлеген сөздерінен іріктеліп алынған толғамдары мен қанатты сөздері топтастырылып беріліп отыр. Түрлі тақырыптарды қамтитын ол ой-толғаныстар жинақтала келе, оның адам, мемлекет қайраткері және саясаткер ретіндегі философиялық ұстанымынан хабар беріп қана қоймай, сонымен бірге қазіргі таңдағы Қазақстанның кең тарихи панорамадағы біртұтас келбетін де құрайды.

Нұрсұлтан Назарбаевтың бұрын жарық көрген «Туғанелім — тірегім» (2001), «Өзекжарды ойлар» (2003), «Ой бөлістім халқыммен» (2006), «Мыслямиснародомподелюсь» (2007) деп аталатын жинақтарын оқырмандар жылы қабылдаған болатын. Оқырмандардың үлкен сұранысына ие болған аталмыш басылымдар бүгінде сирек кездесетін кітаптар қатарына қосылып та үлгерді.

Жоғарыда аталған жинақтардың қисынды жалғасы бола отырып, бұл кітап өзіндік мазмұндық жаңалығымен де ерекшеленеді: ол тек 2007—2013 жылдардағы материалдармен ғана емес, ертеректе айтылып, бұрынғы нұсқаларға енбей қалған ой-пікірлермен де толығырақ түскен.

Нұрсұлтан Назарбаевтың саяси, ғылыми және публицистикалық шығармаларына негізделген бұл жинақ та оқырмандар ойынан шығады деген үміттеміз.

Құрастырушылар

БІРІНШІ ТАРАУ

**Отанды сүю —
суығына шыдап,
ыстығына күю**

Бұл дүниеде біздің бір ғана Отанымыз бар,
ол — тәуелсіз Қазақстан.

Отанды сүю — өркениеттіліктің белгісі.

Отаныңа деген сезім мен мақтаныш оның
рәміздеріне деген құрметтен басталады.

Отан үшін жаныңды да, қаныңды да аяу
деген болмауы тиіс.

Отаны жоқ адам — тамырсыз, тұрлаусыз
қаңбақ сияқты.

Отанды сүю — оның суығына шыдап,
ыстығына күйю.

Нағыз адам — Отанының даңқын шығарады,
риза болған Отаны — өз ұлының даңқын
шығарады.

Біле білсек, Отанды сүю — біздің перзенттік
парызымыз, қарыс қадам үшін жанын қиған
бабалардың асыл аманатына адалдығымыз!

Отанымыздың бақытты болашағы тек бір-
лікте.

Біздің Отанымыз ортақ, демек, жүрегіміз бен мақсатымыз да ортақ.

«Атамекен» деген сөзде кие бар. Атамекен десек, арманда кеткен бабалардың бүгінгі ақталған үміті еске түседі.

Өз Отаның бұл дүниедегі жәннатың мен шуағың. Сондықтан білімің мен қайрат-жігеріңді өз еліңнің мүддесіне жұмса. Туған елің дәулетті, туған жерің сәулетті болса, сен де әулетті, әлеуетті боласың.

Еліңді сүйе білсең, жан аямай қызмет ете білсең, елің де сені алақанға салып аялай біледі.

Отан-Ана!
От бердің жүрегіме,
Риза боп қараймын гүл-өңіңе.
Бабаларым сомдаған бағзы бейнең
Тәуелсіз боп түрленді,
Түледі де!
Менде қандай арман бар,
Асыл Ана,
Жарай алсам, халқымның тірегіне?!

Жастарға айтар ақылым: бақытты өмірді
басқа жерден іздемеңдер.

Өз еліңе пайдалы болу, өз Отаныңның тағ-
дыры үшін жауапты болу әрбір отандық сая-
саткердің, әрбір қазақстандықтың борышы
мен ар-ожданы.

Патриот болу — өз Отаныңды шын жүректен сүю, өзіңе және өз халқыңа сеніп, қоғамға қызмет ету. Бірақ өзіңнің тарихыңды, ана тіліңді, шығу тегіңді білмей нағыз патриот бола алмайсың.

Патриот болу дегеніміз Қазақстанымызды мақтан етіп қана қоймай, сонымен бірге, бірінші кезекте — Қазақстанның мүддесін қорғауда өзіңді аямау, оның игілігі үшін еңбек ету.

Қазақстандық патриотизмнің іргетасы — бұл барлық азаматтардың тең құқылығы мен Отан абыройы үшін олардың ортақ жауапкершілігі.

Отаншылдық рухы бізге ауадай қажет.

Отаншылдық — бұл көңіл ауанының бүрк
еткен жарылысы емес, Отаныңа өмір бойы қа-
лыпты әрі берік берілгендік.

Өз еліңе деген терең махаббат сезімінсіз
және терең отаншылдық сезімінсіз нағыз аза-
мат та жоқ, нағыз адам да жоқ.

Нағыз патриотизм дақпырт сөздерден емес,
нақты істерден және жауапты қадамдардан
көрінеді.

Өз Отаныңды, туған тіліңді, түп-тамырың-
ды білмейінше нағыз патриот бола алмайсың.

Мен үшін елімді дамыған елдердің сапына тұрғызып, санатына қосудан үлкен мақсат жоқ.

Шын мәнінде отаншылдық — тәуелсіздікті құрметтеу, мемлекетті қастерлеу, өз Отаныңды қалтқысыз сүйу деген сөз.

Салтанаты жарасқан қаласы бар, байтағы ұшан-теңіз даласы бар, аруақ қолдаған бабасы бар ел екендігімізді мақтан етейік!

Жаңа техникалық дәуірдің қақпасын аша отырып, тап осы біздің қасиетті жерімізден адам бірінші рет ғарышқа ұшты. Бірақ біздің болашаққа самғауымыз әлі аяқталған жоқ. Ол ұшу енді басталды.

Даналық пен байсалдылықты басшылыққа алуға, соғыстың көрсоқыр заңдарына емес, бейбіт құралдарға жүгінуге үйреткені үшін мен өз халқымды сүйемін әрі мақтаныш етемін.

Менен еліміз өз тәуелсіздігі жылдарында ең бастысы неге қол жеткізді деп сұраған кезде мен ойланбай-ақ: «Ол — адамдардың санасындағы өзгерістер» деп жауап беремін.

Менің халқым мынау үрейлі әрі қанды ғасырда тәуелсіздікке расында да зарыға аңсаумен қол жеткізді. Мен осы халықтың жаны мен қанының бір бөлшегімін, сондықтан драмалық ғасырдың соңында маған жасалған сол таңдауға лайықты болуға тиістімін.

Режімді сынауға болады, реформаларды сынауға болады, Президентті сынауға болады. Бірақ өз Отаныңды, өз мемлекетіңді болашағы жоқ әлдебір маңызды емес құрылым деп көрсету — бұл енді «смердяковшиналық».

Тұңғыш Президент және Ұлт Көшбасшысы ретіндегі менің борышым — халқымызды Тәуелсіздіктің тар жол, тайғақ кешуінен алып өту.

Елі мұратқа жетпей тұрып, ері мұратқа жетуші ме еді? Сондықтан елдіктің қамын ең алдымен ойламай болмайды.

Отаны бірдің — тілегі бір, жүрегі бір.

Егер біз мемлекет болып тұрғымыз келсе, өзіміздің мемлекеттігімізді ұзақ уақытқа меңзеп құрғымыз келсе, онда халықтың руханиятының бастауларын түсінгеніміз жөн.

Ұлттық рухты сақтау үшін ең бастысы — сыртқы жауды іздеу емес, өзіңнің ұлттық болмысыңды дамыту.

Егер біз елімізді күшті әрі қуатты мемлекет ретінде көргіміз келсе, қайықты өзіміз шайқап, бекемделе қоймаған бейбітшілік пен тәртіпті бүлдіріп алмауымыз керек.

Жырақтағы жұртың жауаңдап қарап отырса, кісінің жаны қайдан жай табады?!

Тамағыңды тауып жерлік кәсіп, одан да тәуір қызмет жолығар. Бірақ қара орманың — өскен еліңнің ортасында жүріп ішкен бір жұтым қара суға қайдан татысын!

Еліңнің ұлы болсаң, еліңе жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың ұлттық жалғыз мемлекетінің нығайып-көркеюі жолында жан теріңді сығып жүріп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі өзің екеніңді ұмытпа!

Қазақтың өзіндік ұлттық қасиеттерінің қайта қалыптасуына қамқорлық жасау менің Президенттік те, перзенттік те парызым.

Елдік те ерлік сияқты сын сағатта танылады.

...Отандастарымнан бөлек уайымым да жоқ, олардан бөлек қайғым да жоқ. Нені де болса елмен бірге көремін, елмен бірге төземін, елмен бірге жеңемін.

Мейлі, сен патша не қойшы бол, бәрібір... Атамекеніңнен табаның тайса — жетімсің...

Біз бүгінгі бейбіт тірлігіміз үшін, Қазақстан деп аталатын Республиканың жер бетінде бар болғаны үшін тарихтың әр тұсында осы елді, осы жерді қорғаған қайсар жандардың аруағының алдында қашанда қарыздармыз.

Бүгінгі қазақ қауымына аса қажет нәрсе өзіміздің намысшылдық дәстүрлерімізді дамыту.

Мен ешқашан мүмкін болмайтын мәселеге уәде берген емеспін, ал уәде берсем, қашанда орындаймын.

Жанға түскен жарақатты, жараланған жүрек пен зердені жазу қандайлық қиын де-сеңізші!

Ел туралы жадағай ойлау да, халықтың тағдырымен ойнау да түбі жақсылыққа апармайды.

Отанға сүйіспеншілік жайында қызыл сөзді тоқтаусыз ұзақ айтуға болады, алайда онымен Отаныңның гүлденуіне ешқандай көмек көрсете алмайсың.

Бүгінгі таңда ел қамынан басқа қандай мүдде болуы мүмкін? Сондықтан елдің ақыны да, әкімі де бір мақсатты көздеуі керек.

Елімізге бойына ата-бабамыздың ел мен жерге деген сүйіспеншілік қасиеті дарыған, егеменді елге аянбай қызмет ететін, ой-өрісі кең, алғыр да жүректі, сауатты да салауатты азаматтар қажет.

Өсер елдің баласы арманшыл болса, өшер елдің баласы жанжалшыл болады.

Ел көшін бастау — маған сын, мені қоштау — елге сын.

Отбасы — Отанның ошағы.

Біз алыс сапарға бел буып, кемерімізді тәуекел дариясына түсірген елміз, елес үмітті емес, ерлік пен елдік мұратын кемеріміздің тұғырына ту етіп байлаған елміз.

Дауы таусылмайтын елдің жауы да таусылмайды.

Қашанда, қай істе болсын, ханы мен халқы бір болып, тұтастық құрғанда — мемлекет нығайып, ел ырысы тасады; ал халқы қолдамай, ханы халқын қорғамай, өзімшілдік өктемдік алып, өзара талас-тартысқа түскенде — мемлекет әлсіреп, ел ырысы қашады.

Көпұлтты ел болуымыз — біздің байлығымыз, мақтанышымыз.

Бізді біріктіретін жеке бастың қамы емес, бізді ел туралы биік ұғымдар, ортақ мүдделер ғана біріктіре алады.

Ел болу үшін ұлттық рух, ұлттық қасиет және ұлтқа деген сенім болуы керек.

Әлемдік өркениеттің үздік жетістіктерін, басқа халықтардың рухани қазыналарын бойымызға сіңіру қанша маңызды болса да, біздің әрқайсымыз өзіміздің терең тамырымыз — туған жеріміз туралы есте ұстап, қай елдің азаматтары екенімізге есеп беруіміз қажет.

Елдің тағдыры — өз қолымызда.

Алдына ұлы мақсаттарды тек ұлы халық қана қоя алады.

Тек аса жоғары ұлттық мақсат қана ұлттың жаңа жетістіктерге ұмтылуына мүмкіндік береді.

Біз — бабалары басының қадірін арттыруды басты мұрат санаған елдің баласымыз.

Қазақстанда тұратын әрбір адам өзін осы елдің перзенті сезінбейінше, болашағына сенбейінше, біздің жұмысымыз ілгері баспайды.

Қазақтар талай рет тұтасымен қырылып кетуге шақ қалды. Бірақ өмірге деген құштарлық, азаттық аңсары еңсесі түскен елді қайыра түлетіп, қайтадан тәуекел тұғырына қондырып отырды.

Өзін-өзі қорғай алған елдер ғана өсіп-өркендеген.

Елдің бетінде, желдің өтінде жүрген адамға сынақ көп.

Қазақ елінің озып, үдеген кезі де, тозып, жүдеген кезі де аз емес.

Мен білгенде, мына дүниенің дидарында
«Жаным — арымның садағасы» деген сөзден
артық ұлы сөз жоқ. Соны айтқан — қазақ.

Өз мемлекетіміз үшін мақтаныш сезіміне
бөленіп, біртұтас отбасы сезімін сезінуге, қазір
бүкіл дүниежүзі білетін Республика Туын,
Елтаңбасын, Әнұранын ардақтап, құрметтеуге
тиіспіз.

Әрбір адам бала кезінен «Қазақстан —
менің Отаным, оның мен үшін жауапты екені
сияқты, мен де ол үшін жауаптымын» деген
қарапайым ойды бойына сіңіріп өсетіндей
болғаны жөн.

Кейде адамдарды еркінен тыс қазір барғысы келмейтін, бірақ объективті түрде баруға тиіс жаққа жетелеуге тура келеді.

Тарихтың бетбұрысты кездерінде мемлекеттің кез келген басшысы біліксіздікке, әсіресе экономикалық және саяси дамудың үлгілерін талдау мәселесіндегі біліксіздікке қатаң қарсы тұруы, бәріне бірдей жаға бермейтін, бірақ өміршең маңызы бар шешімдерді қабылдауы тиіс.

Қамшының сабындай қысқа ғұмырда халқының көшінің басында жүруден, ұлы істеріне тікелей атсалысудан артық қандай мәртебе керек?!

Ары үшін жанын садаға ететін қазақтай қасиетті халықтың, осы елдегі сан түрлі ұлыстың баласының басын қосып, басшылығында жүру тұрмақ, қосын тігіп, қосшылығында жүрудің өзі жаныңды тербейтін бақыт емес пе?!

Біз бүгінде өзіндік бет-бейнесі бар, өзіндік ерекшеліктері мен өзіндік ұстанымы бар табысты мемлекетпіз.

Біздің басты мақсатымыз — 2050 жылға қарай мықты мемлекеттің, дамыған экономиканың және жалпыға ортақ еңбектің негізінде берекелі қоғам құру.

Мықты мемлекет күнкөріс саясатымен емес,
жоспарлау саясатымен, ұзақмерзімді дамумен
және экономикалық өсумен айналысады.

Біздің басты жетістігіміз — тәуелсіз
Қазақстанды құрғанымыз.

Қап түбінде көк кездік жата ма екен,
Рухты елде азат таң атады екен.
Мен сенің сап бастаған сардарыңмын,
Жасай бер,
Өркендей бер, Атамекен!

Гүлденген Қазақстанды құруымыз бұл
екі ғасыр мен екі мыңжылдықтың ғаламдық
шақыруына берген лайықты жауабымыз.

Қазақстан — бұл ортақ жер, біртұтас халық және ортақ келешек.

Қазақстанды өзінің Отаным деп санайтындардың ең басты мақсаты, ең қасиетті борышы — тәуелсіздік туын қолдарында берік ұстау болуы тиіс.

Бүгінгі Қазақстан алдына үлкен мақсаттар қойып, соған қол жеткізе алатын, амбициясы зор, ілгері ұмтылған мемлекет.

XXI ғасырдағы Қазақстан — халықтың көп ғасырлар бойғы арман-мүддесінің, оның бостандық пен тәуелсіздікке ұмтылысының іске асуы.

Біздің ортақ үйіміз — тек біздің Отанымыз ғана емес, сонымен бірге, бүкіл Жердің де ортақ үйіміз болуы маңызды.

Толеранттылық, сыртқы әлемге ашықтық, диалогқа ұмтылу — бұл жаңа Қазақстанның дамуындағы өмірлік мәні бар маңызды қағидаттар.

Жауапкершілік — біздің ел ішінде де, халықаралық қатынастарда да басшылыққа алатын қағидатымыз.

ЕКІНШІ ТАРАУ

Жер тағдыры —
ел тағдыры

Жер тағдыры — ел тағдыры.

Жер жақындығы тағдырың мен тарихыңды
жақындастырмай қоймайды.

Жер абаттанса, ел ауқаттанады.

Ауылдың амандығы — елдің амандығы.

Ауыл — қазақтың алтын бесігі.

Көз құмарын суардым,
Талайдың сұлу жеріне,
Жетпейді екен ...
Қуандым,
Қазағымның төріне.

Төрткүл дүниенің төрт құбыласынан
тұрақты дос, айнымас әріптес, сапарлас серік-
тес, қақысы бұзылмас көрші тапқан Қазақстан
жаңа мыңжылдықтың ұлы көшінде керуен
тартып келеді.

Бүгін біздің төңірегімізде бейбітшілік бел-
деуі қалыптасты деп сеніммен айтуға болады.
Бірде-бір мемлекеттің бізге талабы жоқ әрі
жаулық көзқараста емес.

Қалалардың да адамдар сияқты өз тағдыры болады.

Астананы тек мемлекет басшылары ғана құрмайды, астана да ел басшылығын қалыптастырады.

Астанасына қарап елін таниды.

Ұшып ем Алатаудың бөктерінен,
Өмірдің өтіп келем көп белінен.
Арман не қажетіңе жарай білсем,
Қазағым, таратылған көк бөріден!
Айналдым көк бөрідей текті елімнен!

Қыдыр қонып, құт дарыған киелі қоныс,
мұбарак мекен — Алматы! Биікке самғап,
қиырды шарлау, заманнан қалмай заулау —
мына біздерге өзің берген тәрбие, өзің көрсет-
кен өнеге, өзің тапсырған тарихи аманат!

Алматы — біздің тәуелсіздігіміздің алтын
бесігі, мемлекеттігіміздің алтын діңгегі.

Күн тұрғанда тұратын,
Жұрты сайран құратын.
Қала болсын Астана —
Осы — менің Мұратым.

Астана келбеті — ұлт келбеті.

Есілдің жағасына дамуымыздың бейнесін-
дей болған еңселі Елорда қондырдық.

Біз Сарыарқаның сайын даласына сәулеті
мен дәулеті келіскен Астана салдық. Сөйтіп,
үмітімізді үкілеп, болашақты бетке алдық.

Жаңа астананың қаласы да, адамдардың
санасы да жаңа болсын.

Астана — Отанымыздың жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі.

Астананың абыройы — қазақ руханиятының абыройы.

Жаңа Астана — тәуелсіз Қазақстан үшін жарқын келешектің нышаны.

Тәуелсіздік Астананы өмірге әкелді, ал Астана өз кезегінде біздің тәуелсіздігімізді нығайтып, баянды етуде.

Жаңа Астана — ежелгі қазақ жерінің төрі.

Астана біздің жүрегімізге, халықты біріктірген ұлттық идеяға, ол халықтың өзінің күші мен ұлы мақсатына деген сенімінің рәмізіне айналды.

Астана халқымыз ғасырлар бойы ұмтылған Қазақстанның шынайы тәуелсіздігінің шешуші рәмізі мен қуатты факторына айналды.

Астана — Қазақстан халқының келешегі үшін баршамыз бірігіп салып жатқан көпір.

Астана — жаңа Қазақстанның қуаты әрі оның көпұлтты халқының жасампаз күш-қуатының қайнар көзі.

Астана — Қазақстан халқының жүзеге асқан үміт-арманының бейнесі.

Астана — халқымыздың рухының биігін де, тереңдігін де, кеңдігін де өз бойына сіңірген қала.

Алматы — тәуелсіздігіміздің бесігі болса, Астана — болашағымыздың бесігі.

Тарихымыздың жалғасы, өміршең істеріміздің арнасы бұдан былай да жаңа Астанада жалғасын таба беруі тиіс.

Астана — мемлекет дидары, халық мерейі. Күллі әлем атын енді жаттай бастаған жаңа Астана біздің жас мемлекетімізге деген назарды арттыра түсері сөзсіз. Оның біз жетпек биіктердей өрелі, біз орнатпақ қоғамдай тартымды болып көркейіп өсуі жолында күш-жігерді аямаймыз. Біздің жаңа Астананы, жаңа Астананың бізді ұятқа қалдырмайтынына нық сенімдіміз.

Астана саммиті — бұл бүкіл Қазақстанның жұлдызды сағаты.

Астана — бұл жаңарған Қазақстанның нышаны, оның көпұлтты халқының жасампаз күш-қуатының нышаны.

Бүгінгі Астана мен болашақ Астана — біздің стратегиялық ой-ниетіміз бен ұмтылысымыздың квинтэссенциясы.

Мемлекеттің астанасы — бұл тек мемлекеттің миы ғана емес, сонымен бірге ол халықтың барлық топтарының және тіпті жекелеген адамдарының ділі мен жүріс-тұрыс нормаларын да айқындайтын оның жүйкелік жүйесі.

Қазақ халқы — тамырын жеті қабат жер астына жіберген алып бәйтеректей өзегін ғасырлар тереңіне тартып, осынау қасиетті ұлы даласынан табан аудармай, дауылдармен алысып, тағдырымен қарысып, өсіп-өркендеп келе жатқан байырғы халық.

Біздің халыққа қоғамдық және әлеуметтік жатырқаушылық жат, өз көршілерінің тұрмыс-салтына, әдет-ғұрпы мен мәдениетіне игі ниетпен, құрметпен қарау тән.

Қазақ даласы — Ұлы Түркі елінің қара шаңырағы.

Ұлттық тұтастығымыздың мәселесі ең өткір қойылған арғы Тоқтамыс пен Едіге, бергі Тәуке мен Абылай замандарында билік ордасының бұл маңайға қайта-қайта көшіп келіп, көшіп кетуінде де көп сыр бар. Үстіміздегі ғасыр басында алғашқы қазақ либералдары — Алаш партиясы көсемдері де саяси орталықты әуелден зор стратегиялық маңызға ие осы аймаққа көшіріп әкелуге күш салды.

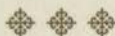
Басқа ұлттармен және ұлыстармен бейбіт тату көршілік қарым-қатынаста болу — қазақтардың ежелгі дәстүрі.

Қазақтың қасиетті жерінің асты да — байлық, үсті де — байлық.

Енді, міне, екі ғасыр тоғысында, жаңа мыңжылдық табалдырығында өшкен жанып, өлген тіріліп, кеткен есе түгенделіп, жығылған ту қайта желбіреп, жоғалған елдік қайта ора-лып, құлаған орда қайта бой көтергеніне де куә болып отырмыз. Бұл да ұзағынан болғай, қайырымен келгей, қадірлі халқым!

Ашық-жарқындық, мейірбандық, қай ұлттың өкілі екен демей, кем-кетікке немесе жарлы-жақыбайға жәрдемдесуге әзір тұру — халқымыздың тумысынан біткен қасиеті.

Жерден өткен байлық жоқ: жер болса — ел болады, ел болса — ер болады.

Көптеген елдерді араладым. Табиғаты ғажайып талай өлкенің сұлулығына көз құмарымды суардым. Бірақ бәрі де өзім туып-өскен қазағымның жеріне, Алатаудың бір бөктеріне жамбастай жығылған үш қоңыр төбеге жетпеді. Балалығымның, сағынышымның алтын қазығы сонда екен...

Ауа бөтен жайлауда,
Ажар бөтен,
Аңсатады содан да базар мекен,
Кіндігіммен байланған Үшқоңыр-ау,
Сені мендей кім сүйе алады екен?!

ҮШІНШІ ТАРАУ

**Садағаң кетейін,
айналайын халқым!**

Мен өз халқымды сүйемін. Оның мені бала
кезімнен сабыр мен парасатқа баулығанын
мақтан тұтамын. Басымды иемін!

Бұл ғасыр қазақ үшін алтын дер ем,
Даңқымды әлем білді,
Салтымменен.
Кеудемде жаным барда көтерімін,
Аянбан,
Не күтсе де халқым менен!

Халық еркі бәрінен жоғары.

Құнды қазынамыз — тарих табыстырып,
тағдыр тоғыстырған халқымыз.

Көптен бері бір байқағаным, халық бостандық пен тәуелсіздікке жетер жолында неғұрлым көбірек тар жол, тайғақ кешулерден өтсе, оның өзгелердің қасіретіне жаны ашып, бірге қиналу сезімі көбірек болады. Қазақтардың «Біреудің қиналысын сезгің келсе, жаның бірге ауырсын» дейтіні тегін емес.

Жабыққанды жебесем,
Елді жұртпен теңесем,
Қосынында қазақтың
Бекер жүрмін демес ем!

...халықтар тек жаман нәрсені ғана жадында сақтаса, бір-бірімен ешқашан тату тұра алмас еді. Заман өзгереді. Әр ұрпақ өз көзқарасын қалыптастырады. Мемлекет мүддесін де өзінше түсінеді.

Қанша қиындық көрсе де, абзалдығы мен сабырлылығын, басқа халықтарға деген сыйлаушылығын сақтай білген халықты, қазіргідей қиыр-шиыр тарихи сын кезеңде өзім ажырамас бөлшегіне айналып отырған асыл жұртымды, ХХІ ғасыр табалдырығынан аттап, өз талайын тағы бір сынап көргелі отырған тәуекелшіл ұлтымды қалай ғана мақтаныш етпеспін?! Қалайша бас имеспін?!

Өзінің тарихын қадірлемейтін, өзінің ұлтық байлығын бағаламайтын халық табысты да бола алмайды, тағдыры да сәтті бола қоймайды.

Осындай алып ауқымды аумағы мен осындай бай тарихы бар қазақ халқы бақытты әрі жұлдызы да жоғары.

Қазақ халқы әрдайым интегратор болып келген. Ол болашақта да қоғамымызды топтастыратын ядро болып қалуы тиіс.

Қазақтар ұлы өркениеттердің мұрагерлері — өзінің ұлттық «Менін» тарихтың бүкіл шыңыраулары мен шырғалаңдарынан алып өте білді. Тек алып өтіп қана қоймай, сақтап, көбейте де алды.

Даланы мекендеген қазақтар үшін генеалогия теңізшіге қажетті компас сияқты.

Қазақ ауылы әрдайым ұлттық өсіп-өркендеуіміздің қуат-қайнары әрі ұлттық сәйкестілігіміздің өлшеуіші болып қала берді.

Қазақ әйелдері ұлтымызды өзінің емдік қасиеті бар жылы сүтімен, өз махаббатының отымен, өзінің аялы алақанымен және қамқорлығымен қамтамасыз етіп, сол арқылы елеусіз ғана қазақ халқының ұлттық, рухани, мәдени тұтастығын қалыптастырып, бойына жан жылуын дарыта алды.

Бізге, байырғы ұлы халықтардың ұрпақтарына, өзгелердің қаңсығын таңсық еткен жа рамайды, өзіміздің өткенімізге, бүгінімізге және болашағымызға жіті үңілетін кез жетті.

Бір ұлттың екінші бір ұлттан артықшылық идеясы әлемдік дамудың бағытына қайшы келеді және адамды жеккөруші ретінде алғашқы және соңғы рет мәңгілікке өзінің қадірін кетіреді.

Еркін, бейбітсүйгіш, білімді, өзінің әр алуандығымен біртұтас, табысты, бір сөзбен айтқанда, өзгелермен терезесі тең — біртұтас Қазақстан халқын мен көз алдыма осылай елестете аламын.

Қазақстандықтар әлемнің кез келген нүктесінде оқып, жұмыс істеп, өзін жайлы сезіне алады, бірақ Сарыарқаның даласын, Алатаудың шыңдарын, Каспийдің жағалауын және Алтайдың ормандарын бәрінен де артық сүйеді.

Бірге бас қосу — басталуы. Бірге қалып қою — прогресс. Бірге жұмыс істеу — жетістік.

Сайлау — бұл кез келген қоғам үшін әрдайым сынақ. Бұл қоғамдық құндылықтарды, ұлттың ұйымшылдығын, қабылданған шешімдердің дұрыстығын тексеретін кез.

Адамдардың санасын түмшаландыру арқылы емес, тек қана шынайы білімге негізделген өзара түсіністік пен бір-біріне деген құрмет арқылы ғана халықтардың жақындасуы мен олардың арасындағы сенімді қамтамасыз етуге болады.

Біреу үшін қасиетті көрінетін нәрсе екінші біреу үшін әзіл-оспақ пен мазақтың тақырыбы болмауы тиіс. Бұл өзара ренішке бастайтын төте жол.

Мемлекет үшін ұйымшыл қоғамнан асқан тірек жоқ.

Халықтың бірлігі Қазақстан мемлекеттігінің негізі ғана емес, сонымен бірге біздің мәңгілік құндылығымыз да болып табылады.

Тұрақтылық пен келісім жылма-жыл, бір ұрпақтан екінші ұрпаққа жүргізілуге тиісті күн сайынғы ауқымды жұмыс.

Халқымыздың татулығы мен бірлігі — еліміздің өркендеп, алға басуының басты шарты.

Осылайша байлығымызды бағалай білу, оны жас ұрпағымыздың жүрегіне ұялату жарқын болашағымыздың кепілі болмақ.

Ассамблея — еліміздегі бірлік пен келісімнің киелі бесігі, тұтастық пен тұрақтылықтың құтты шаңырағы.

Қазақстан халқы Ассамблеясының тарихы — бұл біздің тұрақтылығымыздың тарихы.

Ұлтаралық татулық пен келісім көкпен түскен бірдеңе емес. Ол мемлекет пен баршамыздың күнделікті саясатымыз бен практикамыздың нәтижесі.

Ұлтаралық татулық пен келісім — қазақстандық ұлттық идеяның басты өзегі.

Ұлттар арасындағы сенім мен бірлік — әділ әлемдік тәртіптің негізі.

Татулық пен келісім — еліміздің табысты дамуының базалық факторы.

Тек қана көпғасырлық тұтастану мен жалғастық, тек қана ұрпақтан ұрпаққа берілетін ортақ мақсаттар бұл ғасырдың міндеттерін шешу үшін халықты біріктіре алуы мүмкін.

Біздің басты байлығымыз — халықтар мен діндер арасындағы татулық пен келісім.

Қазақстандықтар елдегі тыныштықты сақтап,
татулық пен келісім, жасампаздық пен достықты
қадірлейтін ұйымшыл халық.

Қазақстан бірлігінің негізі — азаматтық
құқықтар мен еркіндіктің теңдігі.

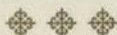
Қазақстандықтардың бірлігі — Қазақстан-
ның ілгері дамуының мызғымас кепілі.

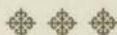
Мен әлем халықтарының қатарына лайықты
қосылған жаңа ұлттың және біздің Қазақстан
сияқты ұлы елдің Елбасы болуды бұйыртқан
тағдырға ризамын.

Кез келген халыққа бәрінен бұрын асқақ
рух керек.

Садағаң кетейін, айналайын халқым!
Сенің мүддең жолында бойдағы қуат, ой-
дағы нәрдің бәрін сарп етуге бейілмін.

Кез келген, әсіресе ісі алға басып тұрған
Президентке сын ере жүреді.

Сын — қоғамның қозғаушы күші. Оны қа-
былдауға немесе қабылдамауға болады, бірақ
онымен санасу керек.

Мен өз халқымның көнбеске көніп, шыдамасқа шыдай білетін төзімділігіне қайран қаламын. Мәңгіліктің қатыгез тасқыны біржолата мүжіп, біржолата үгіп, біржолата шайып әкететіндей талай қилы кезең тұсында қиналса да, аман қала алыпты.

Ең бастысы, тату-тәтті, ынтымағы жарасқан көпұлтты халқымыз бар. Ел дегенде, жер дегенде — білегін сыбанып, іске дайын тұрған азаматтарымыз бар. Сан ғасырлар бойы теперішті көрсе де, жайсаң жанын, әсем әнін, күмбір күйін, әдемі әдет-ғұрпын, таза тілін сақтаған ұлтымыз бар. Міне, біздің басты байлығымыз — осы.

Мен өз халқымның жолында басымды бәйгеге тіккен адаммын.

Рухы еркін халық қана ұлы істерді атқара алады.

Маған Сират көпіріндей қылпылдаған кезеңде тәуелсіздік алып, мемлекет құру ісі сеніп тапсырылды. Сондықтан, мен сенімге серт беріп, бар жауапкершілікті мойныма алдым.

Күрмеуі қиын, түрлі тағдырлы шешімдерді жүрегімнен өткізіп қабылдадым.

Осындай менің сыбағам,
Сеніммен қолға ту алам.
Сүрінбей сыннан шыға алам.
Халқыммен бірге қайысып,
Халқыммен бірге қуанам!

Мен кезекті сайлауды ойлай алмаймын, мен елдің, халықтың болашақ тағдырын ойлауға тиіспін. Менің мақсат-мұратым осы, халық мені осы үшін сайлады.

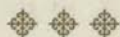
Мемлекетіміздің діңгегі — қазақ халқы. Ел де, жер де — қазақтікі. Ел болудың ұяты да біздің жұрттың мойнында.

Қазақтың ұлттық рухы — оның өрлігі мен ерлігінде.

Қазақ та енді үлкен ұлтқа тән төзім мен сабырлы мінез көрсетуі керек.

Менің бірден-бір қалауым, менің үмітім, егер қаласаңыздар, арманым — шамамның келгенінше, Қазақстан халқының өзін жан-жақты дамытуы үшін қалыпты, шынайы, өркениетті жағдай жасауға жәрдемдесу.

Өзім үшін емес, елім үшін толғанамын: бір басыма керекті қай күнде де табармын. Халқыма керекті қалай табам, қайдан табам деп қам жеп жүру тек қана менің емес, әр азаматтың ісі мен жадында болуы тиіс.

Кемені күзға соқпаймын,
Баталы сөзге тоқтаймын.
Өзімнің емес,
Алдымен —
Халқымның жоғын жоқтаймын.

Сөз бастаған шешен болу —
Бір қиын,
Елің үшін есен болу —
Бір қиын.
Тайғақ кешіп,
Ақ жол тауып,
Адаспай,
Көш бастаған көсем болу —
Мың қиын!

Біздің көпұлтты халқымыздың адамгершілік бастауларының тәрбиесі мемлекеттік саясат деңгейіне көтерілуі тиіс.

Халықтың құтқарылуы тек оның рухани өрлеуіне байланысты.

Адам үшін әрдайым басым әрі негізгі болып қала беретін материалдық игілікке қатысы жоқ ұлы даусыз құндылықтар бар. Олардың ең бастылары — руханилық пен адамгершілік.

Халқым менің тірегім,
Құрбан жаным,
Жүрегім!
Атымыз озсын бәйгеде —
Осы — менің тілегім!

Ежелден рух еркіндігін ерекше қастер тұтқан халқымыздың асыл дәстүрлерін жаңа заманға жарасымды жалғастыруымыз қажет.

Біз кешегісі тұлдыр, болашағы бұлдыр халық емеспіз.

Өткен жолын жетік білетін қауым алар асуларын да айқын елестете алады.

Бабаларын қалтқысыз қастерлей білген халық балаларының болашағын да қапысыз қамдай алмақ.

Қазақ баласының мызғымас та мұқалмас ерлік дәстүрінің тамыры тереңде жатыр.

Қабырғалы халқы болмаса, қандай басшының да тауы шағылмай, тауаны қайтпай қоймайды.

Ұлтымыздың өз тамырынан қол үзбей, оған балта шаппай әрі қарай өсіп-өркендеуіне жағдай жасау — ең үлкен міндеттердің бірі. Нарық қазақтардың ұлттық болмысын бұзбайды, керісінше, оны жаңаша жетілдіре түседі.

Өз халқын сүйген адам ғана оның тағдыры үшін күйе алады.

Халықтың сенімін ақтаудан артық абырой жоқ, болуы да мүмкін емес.

Кез келген мемлекеттің қуаты — халқында.

XXI ғасыр қазақ халқының жұлдызы жанатын ғасыр болатынына сенемін.

Қазақты Құдай шыдамынан ажыратпасын.

Өзім үшін саспаймын,
Аспаймын да,
Таспаймын.
Халқым аман болса екен,
Сол ғой менің бас қайғым.

Еліміздің басты байлығы, ең қастерлі қазынасы жердің астында да емес, үстінде де емес — адамдарымыздың жүрегінде.

Тарихты тудырушы да, мемлекеттік биліктің бірден-бір бастау бұлағы да — халықтың өзі.

Ежелден құт-береке дарыған халқымыздың дарқан көңілі ешқашан ортайған емес.

Халықтар арасындағы келісім мен достықтың алтын тамыры қазақтарға тән асыл қасиеттерде жатыр.

Қазақ халқы жиырмасыншы ғасырдың бүкіл өн бойында өзге халықтар түсінде көрсе шошып ояматындай қасіретті оқиғаларды бастан кешірді. Мен халқымның қажыр-қайратынан қуат аламын.

Өзін-өзі сақтап қала алған халық — өте талантты халық.

Қазақ халқы сан ғасырлар бойы өзінің егемендігі мен тәуелсіздігі үшін күресіп келді. Өзінің ең жақсы қасиеттерінің: қатер төнген сәттерде бірігіп, ұйымдаса білуінің, сондай-ақ басқа халықтармен бейбітшілік, келісім мен тату көршілік жағдайында тұруға деген ынта-ықыласының арқасында ол тарих тасқынының астында қалып қоймай, өзінің мемлекеттігін қалпына келтіре алды.

Өліге де, тіріге де бар жанымен беріліп, қызмет көрсететін мұндай халық: ер мінезді, ақ көңілді, қолы да ашық халық дүниежүзінен табыла қояр ма екен?!

Біз қашанда өткенге салауат айтып, жарқын болашақтан жақсы үміт күткен халықпыз.

Маған тіл, діл, өмір, тіршілік сыйлаған туған халқыма қашанда қарыздар болып өтемін!

Құдай қазаққа қырын қарамаған: пейіліне сай етіп ұлан-ғайыр жер берген, асты-үстің толтырып кен берген, мейірбан, ақ көңіл, адал ел берген, жаны үшін малың, ары үшін жаның садаға ететін ер берген.

Маған ары үшін жанын садаға ететін осындай текті халыққа, мені ұлым деп, перзентім деп төбесіне көтерген халыққа, арғы-бергідегі қазақ баласының бірде-бірінің пешенесіне бұйырмаған бақытты — толыққанды, тәуелсіз мемлекет құрудың басында болу бақытын бұйыртқан халыққа қызмет етуден артық ештеңенің керегі жоқ, осы жолда мен бойымдағы бар қайрат-қабілетімді, білім-білігімді аямай жұмсаймын, қандай тәуекелге де барамын.

Мен жеткен жеңістерім мен алған асуларымды, ең әуелі туған халқыммен байланыстыруға дағдыланған адаммын. Сондықтан болар, қиналсам да, қуансам да бар-жоғымның сыншысы, ар-намысымның өлшемі тек халқым болсын деп ойлаймын.

Мен осы халықтың қаны мен жанынан жаралған перзентпін, сондықтан да қиын кезеңде мойныма түскен ауыр жүкті мойымай көтеруге міндеттімін.

Ұлттың ұлы болмай тұрып, адамзаттың перзенті болу мүмкін бе? Мүмкін емес!

Біз қандай қиын-қыстау сындарда да өзіміздің жауынгерлік даңқымызға дақ түсірмеген халықпыз.

ТӨРТІНШІ ТАРАУ

**Тәуелсіздік —
тәуекелі
тұратындардың
еншісі**

Тәуелсіздік — тарихтың мәңгіге бөліп берген еншісі емес, халықтардың мамыражай өмір сүруіне берілген кепілдік те емес: аңғал болмағанымыз абзал.

Тәуелсіздікті нығайту үшін күрес — елге тиген үлес.

Қазақстан Тәуелсіздігінің формуласы — бұл тең мәнді екі ұғымның Азаттық пен Жауаптылықтың қосындысы.

Жауаптылықтың арқасында ғана біз дамудың дұрыс стратегиялық жолын таңдай алдық, мемлекет құрып, бейбітшілік пен келісімді сақтап қалдық.

Тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстан өзінің бір де бір қадамымен, іс-әрекетімен немесе тіпті бір де бір сөзімен өңірлік және жаһандық қауіпсіздікке нұқсан келтірмеген мемлекеттің өнегесі болып табылады.

Біз тәуелсіздікпен бірге тілімізді түлеттік, дінімізді өркендеттік, тамырымызды жалғап, салт-дәстүрімізді жаңғырттық.

Ұлттық жаңғыртуды жүзеге асырып, жаңа құндылықтар қалыптастырдық. Ғасырлар қойнауынан асылдарымызды аршып алдық.

Біздің тәуелсіздігіміз қазақ ұлтының қоғамдық ойдың қалыптасуымен және халықтың жан-жүрегінің аңсауымен демелген көпғасырлық ұмтылысының жемісі.

...Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі, Тәуелсіздікті мәңгі ұстап қалу одан әлдеқайда қиын. Бұл әлем кеңістігінде ғұмыр кешкен талай халықтың басынан өткерген тарихи шындық. Өзара алауыздық пен жан-жаққа жөнсіз тартқан берекесіздік талай елдің тағдырын құрдымға жіберген.

Тәуекелі тұратындардың ғана қолы жетпесе, Тәуелсіздік бола ма? Азаппен, арпалыспен келмесе, Азаттық бола ма? Оңайлықпен келсе, оның қадірі бола ма? Қадірі жоқ нәрсе қолда ұзақ тұра ма?

Алда тұрған сын белестерден білекке — білек, жүрекке — жүрек, тілекке — тілек қоса білсек қана абыройлы өте аламыз.

Тәуелсіздіктің қайта оралғаны — біздің ата-бабаларымыздың сан ғасырлық азаттық күресінің заңды өтеуі. Жаратқан Иенің жасаған әділдігі. Ата-бабаларымыздың осыншама байтақ жерді ақ найзаның ұшымен, ақ білектің күшімен қорғап қалғанының арқасы.

Теңге — ел тұрақтылығы мен тәуелсіздігінің белгісі.

Тәуелсіздіктің туын қолда берік ұстау әрбір қазақтың, Қазақстанды өз Отаным деп санайтын әр адамның ең басты борышы, ең биік мақсаты.

Қазақстанның тәуелсіздігі таза парақтан «жазылған жоқ», оның көне дәстүрлері бар. Бізге бүгінімізді түйсініп, болашағымыздың сұлбасын көру үшін өткенімізге үңілу қажет.

Бостандық бізге азап, күрес пен жоқшылықтар арқылы, ал тәуелсіздік — өтуіміз қажет болған тәуекел арқылы келді. Міне, сондықтан да біз бұл ұлы ұғымдардың құнын да, пайдасын да, қасиетін де білеміз.

Тәуелсіздігіміз тұғырлы, мемлекеттігіміз ғұмырлы болсын!

Өтпелі кезеңнің өкпек желі соғар да өтер.

Дүниеде тәуелсіз Қазақ елі бар.
Әлемде егемен Қазақстан бар.
Оның көпұлтты, тату, ынтымақшыл халқы бар.
Қуатты экономикасы, сенімді саяси жүйесі бар.
Ең бастысы — бүгіннен нұрлы, бүгіннен кемел болашағы бар.
Сол күнге берік сенім бар!

Енді біздің ел атқа қонады: дүйім дүниенің қандай дүбірлі додасына да тайсалмай түсіп, кім-кіммен де жалтақсыз жарысатын болады.

Басқаға жалтақтайтын күннен кеттік.
Бар байлығымызды өзімізге бұйыратын еттік.
Қоғамның саяси тұрақтылығы мен бірлігіне жеттік.
Қысқасы, ел болудың ең ауыр белесінен өттік.

Біле білсек, осы он жылдағы еңбегіміздің ең басты қорытындысы — ел болғанымыз. Ел бола алғанымыз. Біз мемлекет құрдық. Құрғанда да, аты бар да заты жоқ мемлекет емес, бүкіл адамзат танитын, танып қана қоймаған, мойындайтын, құрметтейтін мемлекет құра алдық.

Қазақстанның тәуелсіздігі бейбіт жолмен келді. Бұл азаттық үшін алысқан мыңмыңдаған азаматтардың қасиетті қанының өтеуі. Бұл бүкіл тарихында өзгелерге қиянат жасау дегенді білмеген халықтың пейілінің қайтарымы.

Тәуелсіздік Туын тігуге қаншалықты қажыр-қайрат керек болса, оны құлатпай сақтап қалуға соншалықты қажыр-қайрат керек.

Алдымызда асу-асу белдер бар, ұлт жолында ұйтқи соғар желдер бар. Бел де талар, жел де беттен қағар. Бәріне көну керек, бәріне төзу керек.

Қаз тұрып, қадам басқан Тәуелсіздік сәбилік тұсауын өміршең уақытқа кестірген кезден бастап, Қазақстанымыз айшылық жерді алты-ақ аттаған алып секілді, дәуір жалынан мықтап ұстап, тізгінін бекем қаға білді.

Аталарымыздың тар кезеңде табысып, бірлік-берекесін көрсеткен жақсылығымен қатар, кеңшілікке шыққанда кесірлік танытып, ала болып ауыздағыларынан айырылып, өзара қырқысып кететін жаманшылығының қабат жүретіндігі де өзекті өртейді.

Қазақстанның аспан түстес Туының бетінде алтынға айналған бүркіт қанат керген. Осынау келіскен мазмұнды да мағыналы нысанның бойында табиғат та, тіршілік те, тарих та тоғысып жатыр.

Еңсесі түскен елдің есін жиғызған, жапа шегіп, зар жылаған халықтың көзінің жасын тыйғызған кімдер еді?

Азаматынан айырылған арғымаққа қайтадан ер салдырған, тұтастық туын қолға қайтадан алдырған кімдер еді?

Қасиетті бабаларымыз — Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би еді.

Тәуелсіздік — бұл ең алдымен елдің экономикалық дербестігі.

Біз ендігі жерде Ресеймен қарым-қатынасты Біріккен Ұлттар Ұйымының тең қатарлы мүшелері ретінде сенімді әріптестік жағдайында жалғастыратын боламыз.

Бәрін де тарихтың сый-сыбағасы деуге болар, алайда жан-жүрегіңнің аңсары болған азаттықты ешкім де сыйға тарта алмайды.

Азаттық дегеніміз бұл әлемдік тарих толқынында өзінің субъектілік құқығын сезінетін және оған жауап бере алатын халық болмысының жалғыз ғана үлгісі.

Біз тәуелсіздік алғаннан бері бірыңғай ізденіс үстінде келе жатқан елміз. Ізденіс үстінде дөп басу да, мүлт кету де бола береді. Ештеңе істемеген адам ғана қателеспеуі мүмкін.

Қандастарымызға қаратып айтар жайдың тағы бірі тарихи Отанына оралған ағайын, ең алдымен, «Қазақстаным маған не береді?» деп емес, «Мен Қазақстаныма не беремін?» деп ойлағаны да дұрыс болар еді.

Бүгінгі біздің тәуелсіздігіміздің қайнар көзі қазақ халқының сан ғасырлар бойғы күресінде, азаттыққа ұмтылған қайсарлығында жатыр.

Бойында қаны бар, намысы бар әрбір азамат: «Енді тәуелсіздікті қалай кемелдендіреміз, елдің көсегесін қайтсек көгертеміз?!» деп ой-санасын қамшылауы керек.

Халық кешпейтін бір-ақ нәрсе бар: елдің қолына зарықтырып келіп қонған бақыт құсынан — Тәуелсіздіктен айырылуды кешпейді.

Тәуелсіздікті күн сайын қорғау керек, ай сайын қорғау керек, жыл сайын қорғау керек, нығайту керек, өркендету керек.

Тәуелсіздіктің тар жол, тайғақ кешуінен, беттен қағар желінің есуінен тайсалмауға тиіспіз.

Мәселе қай топтың жеңетінінде немесе билік басына кімнің келетіндігінде емес, мәселе — тәуелсіздіктің тағдырында.

Біздің тәуелсіздігіміздің жолы — Отан тағдыры үшін барлық 140 ұлттың жауапкершілігінің жолы.

Танылған мемлекеттік егемендік — бұл кез келген халықтың үлкен әрі қымбат тұратын ресурсы.

Тәуелсіздік, бұл әлемдік тарихтың ағынында субъект болу құқығын сезінетін әрі соған жауап беретін халық болмысының жалғыз ғана нышаны.

Азаттық жолы ұзақ та тауқыметті. Оны баянды ете білу де оңай шаруа емес.

Мемлекеттік тәуелсіздік — тарихтың сыйы немесе тек қазіргі ұрпақтың ғана меншігі емес. Ол — өткеннің алдындағы борыш және келешектің алдындағы жауапкершілік.

БЕСІНШІ ТАРАУ

Мемлекет мерейі —
мығымдығында

Жер шарының басқа бөліктеріндей емес, КСРО-ның ыдырауы тарихи негізі атымен жоқ жаңа мемлекеттердің пайда болуына емес, тарихи тамыры тереңде жатқан, кейін күшпен жойыла жаздаған мемлекеттіліктердің қайтадан қалпына келтірілуіне ұласты.

Біз тек КСРО-ның ыдырауының ғана емес, мемлекеттіліктердің жаңадан жандандырылуының жан-жақты күрделі процестеріне ұласты деп айтқан болар едік.

Мемлекеттік құрылыс экономикалық және саяси жаңашылдық үрдіске көшумен бір мезгілде жүргізілгенде, мемлекеттік машинаны жүйеге салу жағдайды түбегейлі бақылау тізгінінен біржолата айырылып қалу қаупін туғызады. Егер жағдайды қадағалаудың берік тізгіні қолда жоқ кезде күйретушілік желікті бір қоздырып алсақ, оны қайта тоқтату қиындап кетеді.

Бүгінде дүниежүзінің ең ірі мемлекеттерінің қатарына кіріп отырған Қазақстанның ұлан-байтақ жер көлемін сақтап қалуы қатардағы қолбасы батырлардың ерлігі арқасында ғана мүмкін болған нәрсе емес. Бұл қазақ хандары мен сұлтандарының даналығы мен көрегендігінің де жемісі болатын.

Біз дүниені дүрбелеңге салған дағдарыстан демікпей шығып, дамудың даңғыл жолына бет бұрған елміз. Ықтимал сын-тегеуріндерге тыңғылықты шеп құрған елміз.

...биліктің міндеті — мемлекет, қоғам мен жеке адам мүддесінің ұтымды тепе-теңдігін қамтамасыз ету. Шынайы әділеттілік дегеніміз, міне, осы.

Мемлекет әрбір жас адамның өз еліне міндетті түрде қажет болуы үшін бәрін де жасауға тиіс.

Біздің алдымызда қос тін жол тұр: не қазіргі ақиқатты еңсеріп, жаңа Қазақстанды жасақтаймыз, не ғайыпқа сіңіп, жоқ боламыз.

Біздің таңдағанымыз — біріншісі, алайда біздің жасампаз жаңалығымыз тарихи бай тәжірибені тірек етуі керек.

Біздің тараптар елеспен өмір сүрмеуге тиіс. Қазақстаннан тыс жерде жұмақ жоқ. Еш жерде, әлемнің ешбір елінде бәріне бірден ие болу мүмкін емес.

Мемлекет мерейі — мығымдығында.

Біздің бағдарламамыздың басты мақсаты халықтың әл-ауқатын нығайту.

Әлемдік деңгейдегі жетекші мемлекеттерге зор маңыз бере отырып, бейбітшілік орнатуда тек соларға үміт арту атымен қате. Келешекте дағдарысты жағдайдан шығатын жолды бірлесіп іздеу факторының маңызы арта түсетін болады.

Мемлекет қызметін бақылаудың нәтижелілігі, көбіне-көп бүкіл халықты жігерлендіріп, белгілі бір мақсаттарға жұмылдыра алатын идеология жасақтауға байланысты болатыны даусыз.

Менің ғұмырым ел тағдырымен еншілес.

Мен бизнес қуатты болса, мемлекет те қуатты деген қағидатты жақтаушымын.

...біз ешқандай идеологиялық, діни немесе өркениеттік аңыздар мен өлшемдерге артықшылық атаулыны қабылдамаймыз. Басты өлшем — тәуелсіз мемлекет, Қазақстан Республикасының ұлттық мемлекеттік мүддесі.

Жетістіктерімізге сын көзбен қарап, сабыр сақтайтын ел болайық.

Дағдарыстар өтеді, кетеді. Ал мемлекет тәуелсіздігі, ұлт мұраты, ұрпақ болашағы сияқты құндылықтар мәңгі қалады.

Ұлы той көппен көрген халқың үшін,
Ешқашан адастырмас салтың үшін.

Жаратқан!

Қазағыма ынтымақ бер,

Тұрғанда мына заман тартып ішін!

Қазақстан халқы біртұтас, бірлігі мызғымас
кемел елге айналды.

Қуатты Қазақстан дегеніміз ең әуелі, өңір-
лердің қуаттылығы.

Қоғам билікке тек сыртқы жылтырағына
қарап үмтылса, қатты ұтылады.

...Мемлекет пен халықты біртұтас ұлттық мүдде тұрғысынан ұйыстыру — асқан ұлы міндет. Бұл жаңа өркендеу үстіндегі демократиялық Қазақстанды дамытудың басты шарты. Бірге жиналу — бастауы. Бірге болып қалу — прогресс. Бірге жұмыс істеу — табыс.

Ертең өз мемлекетіңнің астаң-кестеңі шығып жатқанын көрмес үшін, өз еліңді қайдағы бір желбуаз ұрандардың жетегімен орға апарып жығып жүрмес үшін жалпы әлемдік даму қарқынынан хабардар болып отырудың маңызы ерекше.

...жаһандану мен мемлекеттілік идеясы өлмей тұрып, регионализм мен сеператизм өлмек емес.

Қазақстан — көпұлтты мемлекет. Мәдени тұрғыдан алғанда мұның өзі демократиялық мемлекеттің алдына қатаң талаптар тартады деген сөз.

Азаттық жолындағы Қазақстанның әлі талай-талай қиын кезеңдерден өтуіне тура келеді.

Мүлдем кикілжіңсіз қоғам болмайды, біз ондай тәуекелдерді барынша азайтуға ұмтылуға міндеттіміз.

Бодан жұртты бүгінгідей бостан күнге жеткізген жолда біз биік белестерді бағындырдық. Көңіл жүгірткендерді сағындырдық, көзі көргендерді табындырдық.

Біз өзіміздің белгілі тарихымыз бен өзіндік болашағымыз бар еуразиялық елміз. Сондықтан біздің моделіміз басқа ешкімнің моделіне ұқсамайтын болады. Ол өз бойына әртүрлі өркениеттердің жетістіктерін сіңіреді.

Біздің байтақ мекенімізде баршамызды біріктіре түсетін ортақ құндылықтар мол. Ол талайлы тағдырымызды тұтастыратын шежірелі тарихымыз. Ол байтақ мұрамыз бен қазығы берік мемлекеттік тіліміз.

Ішкі саяси тұрақтылық пен даму үш тапқа да: байларға, орташаларға және кедейлерге сүйенеді. Олардың барлығы да қазірше қоғамда болады, бірақ, әрине, қалыпты өркениетті арақатынаста болуға тиіс.

Біз қарапайым, алайда сөзсіз бір ақиқатты түсінуге тиіспіз бүгінгі дүниеде біздің бәріміз өзара тәуелдіміз. Және бұл өзара тәуелділік кез келген жайт пен тербелісті сезінетін шетінде сезімтал тетік болып табылады.

Біздің мақсат — жұдырық болып түйілсе, бір-біріңнің қолыңды қыса алмайтыныңды тағы да еске салу.

...анық көзім жеткен бір мәселе — өтпелі кезеңдерді бастан кешіп жатқан қоғамда, мемлекеттік экономика әлі сақталып тұрған тұста, жеке меншік институттары, олардың мүддесін көздейтін партиялар түріндегі саяси өкілдер әлі қалыптасып біте қоймаған кезде, мемлекеттің қызметінің орасан зор екендігі.

XX ғасырдағы заманға лайық жаңартуға тоталитаризм өте үлкен қауіп туғыза алады. Өйткені ол индустриалдық өркениет пен қоғамдық топтарды бақылаудың атымен соны техникалық және ақпараттық мүмкіндіктерді туғызған құбылыс.

Әлемнің келеңсіз тәжірибесінен де үйрену қажет.

Біздің балаларымыз бен немерелеріміз қауіпсіз, тұрмыс үшін қолайлы дүниеде өмір сүре ме немесе әлемдік жүйе дамуының барынша пессимистік және қасіретті болжамдары іске аса ма, бұл біздің бүгінгі әрекеттерімізге байланысты болмақ.

Батыс пен шығыстың тоқайласқан тұсында орналасқандықтан, біз өркениеттер, мәдениеттер мен діндер арасындағы тұрақты үнқатысудың қажеттігін сезініп қана қоймаймыз, сонымен бірге оны белсене жүзеге асырып келеміз.

Біздің мызғымайтын және дау-дамайы жоқ өзекті ойымыз: ұлттың қауіпсіздігі мен мемлекеттілігіміздің сақталуы.

Жаһандану процесіне интеграциялық ұмтылыс пен араласу — бұл дамудың бірден-бір векторы.

Әлем өзгеріп келеді: алға тартқан озады, кейін кеткен тозады.

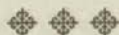
Нарықтық экономика мен демократиялық тұрғыда таңдап алынған мемлекет Қазақстанға қандай шамада өркендеу әкелерін уақыт өте келе біздің өз тәжірибеміз көрсетуге тиіс.

Мемлекеттік, тәуелсіздік — бұл тарихтың сыйы емес және тек қазіргі ұрпақтың бір өзінің ғана меншігі емес. Бұл өткеннің алдындағы парыз және болашақтың алдындағы жауапкершілік.

Жай ғана саяси тәуелсіздік пен күшті мемлекет арасын зор қашықтық бөліп жатыр. Біздің мақсатымыз — Қазақстанның тәуелсіздігін ақиқат шындыққа айналдыру, экономикалық, құқықтық, әскери, ақпараттық өлшемдерді ақиқат шындыққа айналдыру. Бүгінгі мемлекеттің аксиомасы осындай.

Ұлттық тарихымыздың ең бір алмағайып сағаттарында халық бірігу үшін әрқашан да күш таба білді, алайда ұлттық ыдырау тетіктерінің соншалық тез іске қосылуы да мәңгілік лағынетке батыратын. Біз ғасырлар бойы шыға алмай келе жатқан ескі қақпанға түспес үшін атам заманғы таптаурындардан іргені аулақ салуымыз керек. Сондықтан біздің міндетіміз шынайы ұлттық топтасуға қол жеткізуде болып отыр, онсыз біздің мемлекетіміздің болашағы жоқ.

...интеграция эволюциялық жолмен дамыса ғана сенімді болмақ. Революциялық оқыс сілкіністер, аяқ астынан біріге қалу, байыбына бармай жатып конфедерация құра салу сияқты қадамдар қалыпты және табиғи дамып келе жатқан процеске тек залал келтіруі мүмкін.

Мемлекет саған не беруге тиіс деген сұрақ қисынды да әділетті. Бірақ оның тарихындағы ең маңызды кезеңде сен өз мемлекетің үшін не істеп жатырсың деген сұрақ та әділетті болмақ.

Жас мемлекеттердің ежелден белгілі дертері — жемқорлық, қылмыстың жүгенсіз кетуі және төрешіл өктемдік — ең терең реформалардың мәні мен мазмұнын бұрмалап жіберуі мүмкін.

Қазақты еш уақытта ешкім жеңіп, жерін ала алмаған. Тек бір-бірін арандатып, ішіне іріткі салып барып жеңген. Біз содан бодан болдық. Енді бұдан былай ондайларға жол бермеуге тиістіміз.

Түрлі этникалық және діни топтардың құқықтары әртүрлі болып келетін, біреулерге мүмкіндік беріліп, өзгелерге берілмейтін, саяси партиялар мен қозғалыстар тікелей қарама-қарсы тараптарға «бұра тартатын», бұқаралық ақпарат құралдарының еркіндігі мен жауапкершілігі, либерализм мен демократияның және мемлекет күшінің арасында орасан зор сәйкессіздіктер бар елдің де болашағы жоқ.

Тағы да айқындаушы тарихи сәт келіп жетті, біз планетаның озық мемлекеттері қатарына кіруге, іс жүзінде жаңа әлемнің жаңа елін құруға тиіспіз.

Бұл үшін бізде барлық ресурстар бар, тиісті реформалар жүргізілді. Біздің тұрлаулы еліміз, білімді халқымыз, қабілетті кадрларымыз бар. Біз өзіміздің шикізат ресурстарымызға тәуелді емес, баламалы экономика құрып жатырмыз.

Келіңіздер, ұлы Қазақстан халқының осынау ұлы мақсаттарына қызмет етейік!

Ұлттық тәуелсіздігін жариялаған жас мемлекет өзінің ұлттық мүдделерін мәлімдейді. Міне, осы тұста әртүрлі қақтығыстар тууы мүмкін, себебі, жаңа мемлекеттер дамыған сайын ұлттық мүдделердің аумағы өсе береді де, олардың келісу рәсімдерін қатты қиындатады. Ел басшылықтарының өзара келісудің іс жүзінде жұмыс істейтін жүйесін жасауға деген саяси еркі болмаған жағдайда басқа мемлекеттердің ұлттық мүдделерімен арада сөзсіз жанжал туады. Ал мұның өзі әртүрлі жағдайда көрініс беруі, тіпті, әскери текетіреске дейін баруы мүмкін.

Тарихи тәжірибе мынаны көрнекілеп көрсетіп отыр: ортақ аймақтық мүдделері бар елдердің ортақ саяси, әскери, мәдени стратегиясы және соған сәйкес тактикасы болмаса, мұның өзі сайып келгенде, сол елдердің әрқайсысының жеке-жеке ұлттық-мемлекеттік мүдделеріне жету мүмкіндіктерін жоғалтып алуына апарып соғады.

Шын мәнінде, идеология — бұл адамдардың қоғамдастығын саяси және экономикалық міндеттерді шешуге топтастыру мен жұмылдырудың уақыт тезінен өткен тәсілі, бұл әлеуметтік мінез-құлықты қалыптастыру тетігі, бірақ бұл күштеп-зорлау тәсілі емес, қайта мемлекеттің және оның тұғырнамасын қолдайтын партиялардың, қоғамдық қозғалыстардың адамдардың ақыл-ойына өркениетті түрде ықпал ету тәсілі.

...бір бағыттағы интеграция қадамдары басқа бір бағыттағы қадамдардан бас тартуға соқтырмауға тиіс.

Мемлекет азаматтық қоғам институттарын жасанды түрде өсіре алмайды, олардың дамуы үшін қолайлы жағдай ғана жасай алады.

Мемлекеттің мемлекеттілігі оның өз тағдырына қатысты мәселелерді өз бетінше шеше алуынан танылуға тиіс.

Тату-тәтті елдің, экономикасы өркендеген елдің, сауатты ұрпақ өсірген елдің, ел ішінде, басқа жерде жүргенде өз Отанын мақтап, мақтан ететін елдің, Отанын шын сүйетін азаматтары бар елдің елдігі мықты болады.

Бұл заман — тек күштіні, бірлікті мойындаған заман. Бұл заманда әлем тек экономикалық жағынан мықты, ішкі тұтастығы берік, ауызбірлігі күшті мемлекеттермен ғана санасды, сондай елдерді ғана сыйлайды. Қазақстан қазір әлем санасатын, әлем сыйлайтын сондай елге айналды.

Біз келер ұрпаққа жасыл орманға оранған әдемі ел қалдыруымыз керек. Тәуелсіздігімізді орнаттық, мемлекетті нығайтып жатырмыз. Қазақстанды әлемге таныттық. Енді өзімізге, халыққа жайлы, таза ауасы денсаулыққа шипасын тигізетін Қазақстан жасауымыз керек.

Мен үшін қашанда мемлекет мүддесі мен ел игілігі жолында қалтқысыз қызмет атқарудан артық бақыт болған емес.

Біз тығырықты заманда тарыдай шашылып кеткен қандастарын Атамекенге жинаған әлемдегі үш елдің бірі болдық. Ендеше, тірі де боламыз, ірі де боламыз.

Халқы тату-тәтті, саясаты сарабдал елдің ғана қазынасы қыруар, болашағы баянды болады.

АЛТЫНШЫ ТАРАУ

**Тұрақтылық
болмаса —
ештеңе де болмайды**

Шынайы патриотизм дауыс көтере сөйленген сөздерден емес, нақты істер мен жауапты қимыл-әрекеттерден көрінуі керек.

Табанды тұлғалар тәрбиелеу арқылы ғана ел тәуелсіздігін баянды етуге болады.

Тұрақтылық — саяси мәселелерді шешудің күшке негізделмеген тәсілдеріне сүйенгенде ғана сақталмақ.

Егер ел ішінде тұрақтылық болмаса, ештеңе де болмайды. Тұрақтылықты, тәуелсіздікті және қауіпсіздікті сақтау қазіргідей күрделі кезеңде мемлекет өміршеңдігінің ең басты факторы.

Біз тыныштық арқылы — тұрақтылыққа, татулық арқылы — тұтастыққа қол жеткіздік.

Қиындық атаулыны жеңетін бір-ақ күш бар, ол — бірлік. Еліңді, жеріңді қорғау үшін бірлік қаншалықты қажет болса, тәуелсіздік жемістерін, бүгінгі қол жеткен табыстарымызды сақтап қалу үшін де ол сондай қажет.

Алуандылық дегеніміз өсу, алуандылық — прогресс және жаһандық әлемдегі біздің артықшылықтарымыз. Соған сәйкес бірлікті сақтау — біздің баршамыз үшін қасиетті міндет. Бұл — біздің зердеміз, бұл — біздің болашағымыз.

Батырлардың қаһармандығымен және ақсақалдардың ақылмандығымен біз туған жерімізді қорғап, сақтай алдық, тәуелсіздікке ие болдық, осы заманғы мемлекет құрдық.

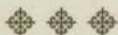
Біз тыныштық арқылы — тұрақтылыққа, татулық арқылы — тұтастыққа қол жеткіздік.

Отаншылдық сезімді орнықтыру қай заманда да, қай қоғамда да маңызды. Бұл, әсіресе, жас мемлекеттер үшін ерекше мәнге ие. Біз патриоттық тәрбие беруге көп көңіл бөлуге тиіспіз.

Қазақтың ертеңін, өзінің, бала-шағасының ертеңін ойлаған адам алдымен осы елдегі тыныштықты ойлауы керек.

...ұлттық қауіпсіздік болмаған жерде мемлекеттің өзі де жоқ.

Тек қана төзімділік пен серіктестік арқылы біз лаңкестік, жаппай қырып-жою қаруы мен кез келген басқа қаруды тарату, есірткі бизнесі мен оның зардаптары, экологиялық апаттар, заманымыздың әлеуметтік дерттері тәрізді әлемдік нәубет көріністеріне қарсы күресте табысқа жете аламыз.

Егер бір сәттік саяси пайда үшін мемлекет іргесін шайқалтатын болсақ, біз болашақ ұрпаққа солақай тәрбие көрсетеміз.

Еуразия қауіпсіздігі — бұл метафора емес, қатаң геосаяси факті.

Өзінің мемлекеттігіне қол жеткізген халықтың тағдырын ешкімнің де, мейлі ол қандай ұранды бетперде етіп ұстаса да, тәлкегіне түсіріп қоя алмаймыз.

Біз қандай шамада мүмкіндіктерімізді пайдаланып, қауіп-қатердің алдын аламыз, өзіміздің оңымызды еселеп, терісімізді азайтамыз — бұл біздің өзімізге, мақсаттар мен басымдықтарды дәл қоя білуімізге, оларды уақтылы әрі оралымды іске асыруымызға байланысты.

Жалпыға ортақ және ғаламдық қарусыздану оны ядролық қарудың иелері емес, тек ядросы бар және ядросы жоқ барлық мемлекеттердің халықаралық қауымдастығы шешсе ғана, тек сонда ғана шешілетін болады.

Ядролық қару — адамзат үшін өзін-өзі жоятын қару. Ал өзін-өзі өлтіруді Жаратушының ұйғарымына тікелей қарсылық ретінде әлемнің барлық діндері де айыптайды.

Ядролық қарудың «алибиі» жоқ, болуы мүмкін де емес әрі оның қылмыстық пиғылы таза.

Қауіп-қатерді жеңу үшін оны қаперден шығармау керек және одан тайсақтамаған жөн.

Біз ядролық қаруларымызды өткен ғасырға қалдырдық. Мемлекет пен ұлттың нағыз күш-қуаты қару-жарағын жалаңдата қыр көрсетуде емес, соларды «қолданбауында».

Бүгінде, ХХІ ғасырда біз «шынының ішіндегі әлемде» өмір сүрудеміз. Бұл мөлдір әрі нәзік әлем. Бұл жерде тас лақтырысуға болмайды.

Әлем кез келген ең қалың әрі танылған монографиядан да едәуір күрделі.

Теориялық тілектердің көбіне-көп біржақты шындықтың қысымынан талқаны шығып жатады.

Біздің көне аңыздарға құрылған ауызекі шығармашылығымызға тек бір ғана кемшілік «тән», онда болашақтағы әлем құрылысында, тіпті апокалипсистік сценарий мүмкіндігінің өзі де жоқ.

Сарбазы мықты елдің сағы сынбайды.

Қазақстан — қазыналы ел. Ал қазына жүрген жерде қатер де қоса жүретінін ұмытпау керек.

Әскери қызмет орасан зор абыройлы болуға тиіс, әскердің халық арасындағы беделін мызғымастай ету керек.

Республика әскері өзінің алғашқы қадамдарынан бастап әскери әзірлігін арттыруға, жастар үшін Отанға шынайы сүйіспеншіліктің мектебі болуға, біздің халқымыздың шын мәнінде даңқты жауынгерлік және еңбек дәстүрлерін дамытуға міндетті.

Жас тәуелсіз мемлекеттер көбіне сырттан таңылатын пікірлердің қатал қысымына ұшырайды. Нәтижесінде өз қисыны бар аса күрделі ішкі процестер сырт көзқараспен бағаланып, көбінесе үстірт, ал кейде біржақты түсіндіріледі. Бұл көптеген мемлекеттердің шынайы тәуелсіздікті нығайту жолында өзіндік кедергіге айналады.

Біздің болашағымыз өз қасымызда, арманымыз бен біз жөніндегі мұнда өмір сүріп келеді және өзімізден басқа оны ешкім қорғай алмайды.

Ұлтшылдықтың кез келген түрі терроризмнің тарауына қолайлы негіз болатынына ешқандай күмән жоқ.

...адамзатты ажыратып тұрған жанталаса қарулану және әскери әлеуетті бір сәт бөгелмей ұлғайта беру халықаралық қатынастардың тұрақтылығы мен қауіптілігіне жәрдемдеспейді, қайта болашақ тұрақсыздықтың алғышарттарын жасайды.

Тарихи тәжірибе мен жай ғана парасат мынаны аңғартады: өзінің дарабоз немесе басқалардан артық екенін уағыздау идеясы қандай пошымда, ашық, жабық пошымда жасалса да, өз-өзінің түбіне жетудің ең қысқа жолы.

Ядролық жанжалдың нәтижесі тек қана дұшпанды құртып жіберу емес. Ең бастысы, іс жүзінде сол мемлекет жерінің өзі өмір сүру мүмкін емес жерге айналады.

Біз, Қазақстан халқы, ядролық бұғаудан еркіндік арқасында арылдық. Тек қана бейбіт жолмен алға басуымыз да тәуелсіздіктің арқасы.

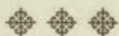
Бетімен жіберілген оқиғалар әдетте ең нашар сценарий бойынша өрбиді.

Терроризм өзінің болжаусыздығымен және тосындығымен нақтылы үрей сезімін ұялатып, жұртшылықтың бәрін дерлік шарасыз да жазмыштық қауіп-қатермен шырмап тастайды.

Терроризм белгілі бір мақсат пен міндетті жүзеге асыру үшін күш көрсету идеологиясын тұғыр етеді.

Терроризм — көзқарастар мен идеялардың емес, әрекеттердің жүйесі, өйткені, ол қара бастың қамын күйттемейді. Ол өзінен-өзі әлеуметтік құндылық бола алмайды, алайда қызмет көрсетудің бір түрі ретінде айтарлықтай әрекетшілік пен сұранысқа ие.

Терроризммен күреске елігіп, елдер мен халықтарды «тас ғасырына» қуып тығу арқылы біз «терроризм» ұғымын келмеске кетірудің орнына, тек қана жандандыратын боламыз.

Халықаралық терроризм, экстремизм мен сеператизм — тек қана адамзаттың жасырын сырқаттарының сыртқы көрінісі. Ол жеке-жеке емдейтін аурулардың санатынан емес, ол барлық елдер мен қауымдастықтардың ұжымдық консилиумын талап етеді.

Әрбір адам мемлекетке қызмет етуде өз лауазымында елі мен халқы үшін не істеуге міндетті екенін түсінуі тиіс және осы сенімге сәйкес адал әрекет етуі керек.

...саяси радикализм сынаса, терроризм өлтіреді.

Патриот болу біздің Қазақстанды мақтан тұту ғана емес. Бірінші кезекте бұл Қазақстанның мүддесін қорғап, өзін-өзі аямау, оның игілігі үшін жұмыс істеу.

Тұғырымыз — тыныштық, тірегіміз — тұрақтылық, тілегіміз — татулық болсын.

Отанға қызмет ету — мемлекеттік қызмет пен барлық патриоттардың ой-ниетіне айналуы тиіс. Өйтпейінше, ең прогресшіл де мінсіз әзірленген барлық жобаларымыз қазақстандықтар бізден күтіп отырған нәтижелерге жеткізбейді.

Қазір ешбір мемлекет, тіпті ең мықты ел жеке-дара қауіп атаулыны жоя алмайды. Сондықтан жаһандық қауіпсіздікті нығайту мәселесінде халықаралық ынтымақтастыққа балама жоқ.

Ықпалдастықты саяси жарнама мақсатында пайдаланбай, шынымен жақтайтындар өркениетті, озық ойлы ықпалдасу процесі — мемлекеттердің ұлттық егемендігін нығайтумен қатар жүріп, бірін-бірі өзара толықтыруы қажет екенін түсінеді.

Семей полигонын жабу және ядролық қарудан бас тарту — тәуелсіз Қазақстанның адамзатқа берген алғашқы игілігі болды.

Тірі табиғат секілді, халықаралық қатынастарда да аса қатаң жаратылыстық іріктеу жүріп жатады.

...күшпен бірігушілікке ұмтылу — орнықсыздықты күшейтіп, қантөгіске ұрындырмай қоймайтын қауіпті жол, болмасты болдырам дейтін, оралмасты оралтам дейтін бос әуре.

XXI ғасыр табалдырығын тиімді ықпалдас-тық тек экономикалық және мәдени ықпалды тиімді жүйелеу арқылы ғана жүзеге аса алса керек. Оны сыртқы тартымдылығына бола ескі әдістермен жүзеге асыру төтенше қауіпті екендігі даусыз.

...шынайы ықпалдастыққа ең үлкен қауіп күшпен бірігулікке шақыру мен ұтылудан тұрады.

...шынайы ықпалдасудың қажетті шарты — Достастық мемлекеттердің өзара іс-әрекеттерін үйлестіру сыртқы саясаттың ең басты бағыты деп тану болып табылады.

...өткеннен тек қателіктерді ғана іздеп қоймай, қазіргі бұған дейінгі саясат салдарынан қалыптасып кеткен қиын ахуалдан шығудың сенімді жолдарын да қарастыруымыз қажет.

Саяси күш-жігер жұмсамай, ешқандай ықпалдасу жүзеге аспайды.

Теңдік қағидасына негізделмеген ықпалдас-
тықтан ештеңе де шықпайды.

«Екінші және үшінші сатыдағы елдер»
бұрынғы жоғары дамыған елдер жүріп өткен
жолдың бәрінен өтулері керек.

Жаңашылдық дегеніміз не нәрсені болсын
осы заманғы нормалар мен стандарттарға
(мөлшерлер мен қалыптарға) сәйкестендіру
болып шығады.

Мен халықаралық ұйымдардың маңызына
зәредей де күмән туғызғым келмейді. Алайда
қазіргі жағдайда аймақтық және аймақаралық
байланыстарды күшейту халықаралық қа-
уіпсіздікті нығайтудың басты бағытына айна-
ла бастағандығын түсінетін уақыт жетті.

Қауіпсіз дүние дегеніміздің өзі әрқилы экономикалық, саяси, дәстүрлік, мәдени сипаттамалары жағынан алуан бояулы шытыра айнаны көзге елестетеді. Ондай дүниенің әр алуандығы мен біртұтастығын ядролық қарумен үркітіп тежеу арқылы емес, әрқилы бөліктерінің өзара ықпалдастығын мейлінше кеңейте түсу арқылы ғана нығайта аламыз. Сондықтан барлық мемлекеттер саны мен сапасына қарамастан, қауіпсіздікті нығайту мен дамытуға қал-қадарынша өз үлестерін қосулары қажет.

Бәлкім, біреулерге бүгін біз өткен жол салтанатты шерудей болып көрінер. Бірақ біздің мемлекетіміздің халықаралық аренада кеңінен танылуы, дүниежүзілік жетекші ұйымдарға кіруі табанды да тауқыметті еңбекпен жүзеге асты.

ЖЕТІНШІ ТАРАУ

Ұлттық сана
ұлттық тілмен
қалыптасады

Толыққанды тілсіз — толыққанды ұлт болуы мүмкін емес.

Ұлттық сана ұлттық тілмен қалыптасады.

Қазақтың қазақтығының басты белгісі — қазақша сөйлеуі. Үйде де, түзде де. Баласымен де, немересімен де. Досымен де, туысымен де. Бажасымен де, құдасымен де. Тек осыны жасаған адам ғана өз ана тілін өркендетуге өзінің титтей де болса үлесін қоса алады.

Қазақ тілін білу — қазақтың баласына парыз, ал білмеу — ұят және өз еліңді сүймегенмен бірдей.

Өз баласын қазақша сөйлетпеген қазақтың «қазақ тілі» деп сарнауының ешбір реті жоқ.

Өркениет өнегесі — өз тіліңмен өмір сүру. Әлі-ақ қазақ тілі тіршілігіміздің барлық саласында кеңінен қолданылатын болады. Оған ешқандай күмәнданудың керегі жоқ.

Өзіміз ана тілімізде сөйлемейінше, өзге ешкім де бұл тілді құрметтей қоймайтынын түсінуге тиіспіз. Бұл — аз уақыттың аясында тындырып тастайтын іс емес. Бұл — мемлекеттік тұрғыдан, ұзақ жылдар бойы, ұдайы айналысатын іргелі іс.

Ұлтты күшейтудің бірінші тетігі — тіл.

Қазақ тілі мәдениеттің бір бөлігі ретінде, барлық қазақстандықтарды біріктірудің қосымша факторы болуға тиіс. Ол барлық ұлттар мен ұлыстарға қазақ халқының мәдениетін, салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, тұрмыс-тіршілігін танып білудің негізі болып табылады. Оны оқып-үйрену мәжбүр ету арқылы емес, саналы түрде, жұрттың барлығы үшін бала жастан басталуы, ұйымдық және әдістемелік жағынан қамтамасыз етілуі тиіс. Және де мұнда тұратын әрбір адам осындай көзқарастың қажеттігін айқын түсінуі керек.

Қазақ тілі — ғажап тіл. Оның болашағы да ғажап. Тек оны насихаттай білуіміз керек. Ғажап тілді азап тіл сияқты етіп көрсететін оқулықтардан құтылуымыз керек.

Қазақ елі барда, қазақ тілі де болады. Өседі.
Өркендейді.

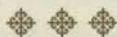
...Қазақ тілі өзінің барша құдірет-қуатымен әлемдік тіл кеңістігінің құрамдас бөлігі болып табылады. Қазақ тілінің жетістігі — украин, өзбек және орыс тілдерінің жетістігі сияқты бүкіл адамзатқа ортақ мән-мазмұндық байлықтың бір бөлігі. Әлем халықтарының бірде-бірінің сөздігінде ұшыраспайтын, тек қана қазақ тілінің мүмкіндіктері арқылы нақтылы құбылысты танып-түсінуге болатын сөздер бар.

Орыс тілі біздің мәдени байлығымыздың бөлінбес бөлшегі, әлемдік білімнің алып қабатын танып-білудің тілі, ұлтаралық қатынастың тілі болып келді және болып қала береді.

Тіл мәселесі — аса күрделі, аса жауапты мәселе. Асығатын, аптығатын, ретін тауып саяси ұпай жинап қалатын жер бұл емес. Науқаншылдыққа орын болмауға тиіс. Басқалардан қалып қоймайық деп қазірше қолдан келмейтін, тек қоғамды ырың-жырыңға түсіргеннен басқа ештеңе бермейтін жоспарларды, баянсыз бағдарламаларды қою керек.

Жыраулыққа, аңыз айтуға бейімі бар, ақыл-парасаты мол адам халықтың рухани ақыл-ой қазынасын сақтаушы ақын болған. Олардың арасынан шыққан неғұрлым беделді де құрметті, тілі өткір шешендер халықтың көкейкесті ой-пікірін ел билеушіге бетің бар, жүзің бар деп жалтақтамай, көзіне түп-тура ашық та батыл айтып салудан тайынбаған.

Қазақ тілін дамыту дегеніміз, жалпы гуманитарлық тұрғыдағы қуатты қаруды шыңдау деген сөз, қоршаған ортаны парықтап бағалаудың бір құралын жетілдіру деген сөз.

Түркі әлемінің эпостары — қазіргі түркі тектес халықтардың тарихы мен мәдениетінің біртұтас екендігін терең түсініп, жете сезіну үшін теңдесі жоқ құнды қазыналар. Сонау есте жоқ ежелгі замандардан бері бауырлас түркі халықтарының асыл қазынасы болып табылатын эпостар олардың даму тарихындағы небір қиын-қыстау кезеңдерде халықпен бірге жасасып, бірге сақталып келеді.

Ғасырлар бойы қазақтың ұлт ретіндегі мәдени тұтастығына ең негізгі ұйытқы болған — оның ғажайып тілі.

Қазақ халқы мен мемлекеттік тіл дамып жатқан Қазақстан азаматтық қоғамының біріктіруші ядросы ретінде көрінуде.

Қазақ тілі өзінің бар таңғажайып қалпымен және қуатымен әлемдік тілдік кеңістіктің құрамдас бөлігі болып табылады. Қазақ тілінің жетістігі — бұл бүкіл адамзаттың ортақ семантикалық, мағыналық байлығының бір бөлігі.

Қазақ тілінің мемлекеттілігі — қолдану аясын тарылту мақсатында орыс тіліне кедергі келтіру емес, қазақтардың тілінің жойылып кетпей, оны Қазақстандағы орыс тілінің жағдайына дейін көтеруге талпыну.

Қазақ тілінің дамуы жалпыгуманитарлық сипаттағы қуатты құрал, бұл танымның және қоршаған ортаны бағалаудың жетілдірілуі.

Қазіргі қазақстандық үшін үш тілді меңгеру — бұл өз игілігінің кепілі.

Жауапты тіл саясаты қазақ ұлтын топтастыратын маңызды факторлардың бірі болып табылады.

Қазақ даласында поэзия тек ақын-жыраулардың ғана еншісі болып қоймаған, ол қазақ мәдениетінің барлық тамырына нәр берген.

...Қазақтардың рухани әлемі, негізінен, ауызекі поэзия дәстүрінің ықпалымен қалыптасып отырған. Қазіргінің талай елін қайран қалдыратын осынау байтақ кеңістікті кернеген поэзиялық әлем тек қана сұлулық пен сезімнің шеңберінде шектелмеген. Ол жаңашылдықтың жалынын лаулата да білген. Содан да болар, қазақтың поэзиялық шығармашылығында мейлінше терең танымдық қасиеттер бар. Сондықтан да қазақтың дәстүрлі поэзиясы ұдайы философиямен шендесіп жатады.

Өнер әрқашанда шынайылық пен үндестікке шақырып, ұлтаралық қатынастың әмбебап тілі қызметін атқарады.

Шүкір, ел есін жиды: тілден артық қасиет жоқ екенін кештеу де болса түсіндік.

Қазақты этномәдени тұтастық ретінде танып-түсіну үшін халықтың ауызекі сөзінің құдіретіне айрықша мән береді. Әрине, жадау тірліктің жайдақ сөзі емес, бұл жерде әңгіме армансыз сұхбаттан тұратын асыл сөз туралы болып отыр. Салиқалы сөз «қазақылықты» құлпыртудың кілті болған.

Менің терең сенімім мынада: қазақ тілі мен мәдениетін дамыту міндетін шешпейінше, ұлттық саясат мүмкін болмайды.

Әсіресе мемлекеттік қызметке қабылданған қазақ қазақша сөйлеуі керек. Болмаса басқа ұлтың өкіліне қалайша мұндай талап қоя аламыз?

Қазақстанның болашағы — қазақ тілінде.

Кеше болмағанның бүгін болуы мүмкін, бүгін болмағанның ертең болуы мүмкін, бірақ ана тіліне мән бермеушіліктің, оны құрметтемеудің орны толмас оқшылықтарға соқтыратыны сөзсіз.

Ұлт пен тіл мәселесіне келгенде, ең бастысы, ұлттық оқшауланудан, томаға-тұйықтықтан қашу керек.

Ана тілін армансыз бойға сіңіріңіздер, өйткені, бабаларымыздың ғұмыр тәжірибесі, дүниетанымы, мінез-құлқы, өзіндік болмыс-бітімі осы тілде қаттаулы жатыр.

Сөз бұзылса, ой да бұзылады. Тіліміз ішкі әуезінен айырылып, сынын жоғалтады.

Ана тілі — бәріміздің анамыз, өйткені, ол ұлтымыздың анасы.

Абайдың сөзі — қазақтың бойтұмары.

Қазақ қазақпен қазақша сөйлессін.

Ана тілін қадірлеу — әр азаматтың перзенттік парызы.

Абайдың мұрасы — қазақтың ең қасиетті қазынасы. Абай өзінің туған халқымен мәңгі бақи бірге жасайды, ғасырлар бойы қалың елін, қазағын жаңа биіктерге, асқар асуларға шақыра береді.

Қиын кезеңдерде ұлтты қожыратпаудың қуатты қаруы болған қазақ тілі бүгінгі өмірімізде де ұлтты тұтастандырудың тегеурінді тетігі болуға тиіс.

Тілге деген көзқарас, шындап келгенде, елге деген көзқарас.

Тілді меңгеру үшін оған өзіңнің жүрегіңді ашуың керек.

Қазақ тілін білу — адамның жеке бәсекеге қабілеттілігінің маңызды шарттарының бірі.

Ана тіліміз — бізді ғасырдан ғасырға, заманнан заманға аман жеткізген бірден-бір арымыз да, нарымыз да.

...Дауға салса — алмастай қиған, сезімге салса — қырандай қалқыған, ойға салса — қорғасындай балқыған, өмірдің кез келген орайында әрі қару, әрі қалқан, әрі байырғы, әрі мәңгі жас, отты да ойнақы Ана тілінен артық қазақ үшін бұл дүниеде қымбат не бар екен?!

Тарих пен тіл — тамырлас.

Бізге Ана тілімізден асқан тарихи мұра жоқ. Ендеше, оны жан аямай қастерлеуден асқан биік парыз жоқ.

Әр елдегі қазақ әр елдің тілін мықтап игерсе, ол — білім. Ол шетел тілінде сөйлесе — тіпті жақсы. Бірақ он шетел тіліне орап, ана тілін тұншықтырып, көміп тастаса — ол кешірілмес күнә.

Ғасырлар бойы қазақтың ұлт ретіндегі мәдени тұтастығына ең негізгі ұйытқы болған — оның гажайып тілі.

Діл деген догма емес. Ол да өзгеріске түседі. Әрине, бұл ұзақ процесс, қиын процесс.

Жақсы шығарма — жан серігің. Сәтті сомдалған кейіпкерімен қоса қуантады, ойландырады, мұңайтады.

Ғасырлар бойы бірде ерлікке, бірде ездікке тартып келген екі мінез бүгін де бойымызда бар. Жақсы жағын ойдағыдай жалғастырып сезіне алмадық, жаман жағынан біржолата безіне алмадық.

Біз етекке жабысқан, ағайынмен алысқан, билік жолында ұлттың ұлы мұраттарын да ұмытып кететін адамдарды айыра білуіміз керек.

Халқына жаны шындап ашитын қайраткер орға жығатын емес, өрге шығатын жол сілтейді.

Біз жиырма бірінші ғасырдың қазақтардың шындап бағы жанатын ғасыры болуы жолында, қай жағынан да көсегесі көгерген халықтар қатарына қосылуы жолында бәріне де тәуекел ете алуға тиіспіз.

Отаршыл заманды еске салып, халықтың намысына тиетін атауларды да, тілдің төл заңдылықтарын, табиғи үйлесімін бұзып тұратын атауларды да өзгерту керек.

Ұлттық мүддеге қызмет ету үшін әркім өзгені емес, өзін қамшылауы тиісті.

...ұлт дегеніміз ұлттың өзін-өзі билеу идеясы басын құраған адамдардың жиынтығы.

Ұлттық сипатқа айналған дәстүріміз бен дүниетанымымызға сырттан келіп түзету жасағысы келетіндерге жол бере алмайтындығымызды ашық айтамыз.

Ұлттық идея қоғамның өзінде пісіп-жетіледі. Онда сырттан таңылған сипат болмайды. Ұлттық идея идеология жәдігөйлерінің ашқан жаңалығы емес, миллиондаған адамдардың өздерінің ұлттық міндеттерін түсінуінің жемісі болып табылады.

...Қазақстан барлық ұлттық мәселелер атаулыны өзінің жаңа тарихының алғашқы бес жылындағыдай бірте-бірте, тізеге салмай шешіп отыратын болса ғана қуатты да тәуелсіз, егемен, аумағы біртұтас мемлекет ретінде сақтала алады.

Ұлттық идеяның қалыптасуы өзіміздің төл тарихымызды жаңаша ұғыну негізінде ғана мүмкін болады.

Басшылыққа алатын идеяң болмайынша, ештеңеге де қол жеткізе алмайсың.

Ұлттық рухты сақтап қалу үшін ең бастысы, сырттан жау іздемей, өзіндік ұлттық мазмұнды дамыту екенін пайымдау қажет.

Кез келген ұлт мәдениетінің ұйытқысы, ұлт рухының өзегі — халықтың салт-дәстүрі.

Бір халықты бір халыққа айдап салу опонай. Ол кез келген жәдігөйдің қолынан келеді. Ал ұлт мәселесінде ондаған, тіпті кей тұста жүздеген жылдар бойы қордаланып қалған таптаурын түсініктер мен ұшқары ұғымдарды адамдар санасынан арылту — көршінің терезесіне тас атқандай таңданарлық іс болмағанымен, ең бір ұсынақты зергердің шеберлігін қажет ететін қиын шаруа.

«Мен қазақстандықпын» деген сөзді әркім де мақтанышпен айтуы үшін бәріміз де аянбай еңбек етуге тиіспіз.

Ұлттық идеяны ұлттық астамдықтың идеясына айналдыру этностың өзіне опа таптырмайды.

Қазір бой жарыстыратын заман емес, ой жарыстыратын заман.

Қазақстанды, қазақты достықтың киелі шаңырағына теңесек, түрлі этностар оның алтын арайлы уықтары іспетті.

Ұлттық намыс — ұлы ұғым.

Ұлттық идеяның тұжырымы ұлттық тарихи кеңістікте жатыр.

Ұлттық жаңғыру, мемлекеттілікті қалпына келтіру әрдайым оп-оңай жүзеге аса бермейді.

Біз үйренетін ұлттан енді үйрететін ұлтқа айналуымыз керек.

Көпұлттылық пен көптілділік — патриотизм, мораль мен парасаттылық нормалары, ұлтаралық келісім мен толеранттылық сынды құндылықтардың бірі және біздің еліміздің басты артықшылығы.

Ендігі жерде біз бәріміз бір атаның — қазақ халқының ұлымыз. Ендігі жерде бәріміздің де туған жеріміз біреу — ол жалпақ қазақ даласы. Оның қай атырабының да тілегін бірге тілеп, тауқыметін бірге көтеруге, өз-өзімізді көкірек-тен кері итермеуге, сен анаусың, мен мынау-мын деп алаламауға үйренуге тиіспіз.

...ұлт мәселесін бірден біржолата шешіп тастау еш мүмкін емес. Оны көсегесі көгерген демократиялық елдердің өздері де жүзеге асыра алмай келеді. Осыған байланысты бізге ұлт мәселесін біржола түпкілікті шешіп тастауға тырысушылықтан бас тартып, түбегейлі түрде басқа бір стратегияға көшуге тура келеді. Объективті түрде пайда болып жататын қайшылықтарды сүртіп тастауға тырысу әбестік. Біздің стратегиямыз сондай қайшылықтардың алдын алып, оның қантөгісті тайталастарға ұластып кетпеуіне қам жасауға бағышталуы тиіс.

Біз — мемлекетті ұйымдастырушы ұлтпыз. Әр адам жедел жаңғырмайынша, мемлекет жедел жаңғыра алмайды. Тұтас ел бәсекеге қабілетті болмайынша, мемлекет әлемдік экономика мен қоғамдастыққа кіріге алмайды.

Үйренетіні бардың ғана үйретері болады.

Ұлтаралық және конфессияаралық қарым-қатынастардың саясаттануына жол бермегеніміз — біздің маңызды жетістігіміз.

Шамадан тыс саясаттандырылып, шамадан тыс идеологияландырудан аулақ, шынайы ұлттық сана жоқ жерде өзге ұлттар мен өзге ұлттық мәдениетті шынайы құрметтеу де мүмкін емес нәрсе.

Менің көзім анық жеткен бір нәрсе: өзгелердің ұлттық мәдениетіне тиісті құрметтеу жоқ жерде шынайы азаматтық татулық та болмайды.

Біздің Ассамблеяның тарихы — біздің тұрақтылығымыздың тарихы.

Ұлтты жаңғырту ұзаққа созылады.

Ассамблеяны құру арқылы біз ұлттық бірліктің дербес жолын таптық.

Әр халықтың қайталанбас, тек өзіне ғана тән дәстүрлері, тарихы, ойлау қабілеті бар. Әркім адамзаттың сан әуезді рухани мәдениетіне өзінің айрықша әуенін қосады.

Қазаққа тарылған жараспайды.

Бізде этностар құқығын шектейтін бір де бір заң жоқ.

Сан алуандық — кемшілік емес, керісінше, бұл Құдайдың баға жетпес сыйлығы, сол сан алуандықтың арқасында шынайы өзара мольгушылық, нағыз даму жүреді.

Бүгінгі қазақ — ұлттық сана деңгейіне көтерілген қазақ.

...Қазақстанның этномәдени әртектілігі дегеніміз біздің артықшылығымыз, бұл қатерлі тұзақ емес, өркендеуіміздің тұғыры.

Егер Қазақстанда тамаша бір таңда жұртың бәрі ұйқыдан оянып, адамдардың бәрінің бет пішіндері, көздерінің түсі мен қиықтары бірдей екенін байқаса, өмір сүру қандай көңілсіз болар еді!..

Қолымыздан қайрат, санамыздан ақыл кетпесе, жақсылыққа жетеріміз хақ.

Әрине, экономиканы жаңаша жүргізу де, сыртқы саясат та, қорғаныс мәселесі де мәнді. Алайда осы жерде біздің жүрегімізді басқа бір гәп тербейді, атап айтсақ ұлттық сана, яғни ұлттың жан-жүрегі не күйде деген мәселе.

Бір-бірімен жауласатын діндер емес, адамдар мен мемлекеттер.

«Бүгін мақтанатыны қалмаған елдер өткенімен мақтанады» деген сөз бар. Біз өткенімізбен де, бүгінімізбен де мақтанатындай ұлт болуымыз керек.

Азаттыққа, Қазақстан аумағының тұтастығына, нақтылы экономикалық, әскери, ақпараттық дербестікке қол жеткізу дегеніміз, мейлінше күрделі және ұзақ уақытқа созылатын, сондай-ақ ұлттың ерекше қажыр-қайратын қажет ететін үрдіс екенін сезіну әрбір қазақ үшін әліппелік ақиқат болуға тиіс.

Ұлылардың мұрасы да, мұраты да, атақ-даңқы да, мерейтойы да кейінгіге үлгі. Ал үлгіге қарап ұрпақ өседі.

Адамның ішкі жан дүниесінің тазалығы мен діни сенімі бір-бірімен тығыз байланысып, қатар жүрері хақ.

Материалдық игіліктермен ешқандай байланыспайтын даусыз ұлы құндылықтар бар, олар адам үшін әрдайым басым және негіз қалаушы болып қалады.

Олардың бастаулары — руханият, адамгершілік. Бұларды өз бойына жинақтаушы дін болып табылады, ол ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық және діни дәстүрлерді, әр халықтың төлтума тарихи және мәдени тәжірибесін сақтап келеді.

Кез келген діннің жоғары мағынасы адам мен адамзатты жоғалтып алған жетілу жолына қайтару болып табылады.

Діннің тұтастығы — елдің тұтастығы: діни алауыздық ұлттық алауыздыққа апарып соқтырады.

Ислам дегеніміз мінез-құлық пен өмір-салт кодексін белгілеп немесе бағдарлап қана қоймайды, сонымен бірге моральдық құндылықтар мен психологиялық қалыпты орнықтырып отыратын тұтас жүйе.

Біз христиандық пен исламның, иудаизм мен буддизмнің жауласу үшін емес, бейбіт өмір үшін жаратылғанын білеміз.

Жалпы, екі заттан — діни фанатизм мен діни көрсоқырлықтан бірдей сақтанған жөн.

Ислам дүниесінің әскери-экономикалық қатері деген сөз кейбір мүдделі күштер желеу қылып жүрген жай бір ертегі. Ислам қатерінің жоқ болатын себебі, өзгені былай қойғанда, араб елдері, мұсылман дінін ұстанған басқа да елдер сияқты ұлттық мүдделер бойынша бөлініп жатыр.

Ислам — біріктірушілік сипаттағы ілім. Мұхамедтің пайымдауынша, барлық дін де бір сенімді білдіреді. Ол бірде-бір қағидасымен өзгелердің қағидасын жоққа шығарған жоқ. Ислам басқаның сеніміне төзіммен қарауға шақырады. Ислам елдерінде әр алуан діннің қатар жүретіні сондықтан. Меніңше, діннен адамдарды бір-біріне қарсы қоятын емес, бір-бірімен табыстыратын бастауларды іздеген абзал.

Қазіргі заманғы және болашақтағы жаһандық қоғамдастықты Ислам әлемінсіз көзге елестету мүмкін емес.

Оған тосқауыл қоюдың кез келген түрі көрегендік емес, тіпті қатерлі де.

Біртұтас діни кеңістік құруға болмайды.

Біреу өзге дінді құрмет тұтпаса, өзге ұлттың өкіліне қол көтерсе, ол өз дінін қорлап, тұтастықтың бөлінбейтін бөлшегі ретіндегі туған халқы мен оның мәдениетін де қауіпті жағдайда қалдырады.

Дін — ұстараның жүзіндегі нәзік нәрсе. Мұнда жаза басып болмайды.

Дін — рухсыздық пен ашкөздіктің алдына қойылған ең берік қамалдардың бірі.

Біз, қазақтар үшін ислам — бірінші кезекте біздің дүниетанымымызды айқындайтын жоғары идеал әрі фактор, бір кездері ұмытылып кете жаздаған бабаларымызға және бай мұсылман мәдениетіне тиісті құрмет көрсетуге мүмкіндік беретін өзіндік Символ іспеттес.

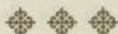
Ислам — адамзаттың мәдени және материалдық мұрасының қомақты әрі өсіп бара жатқан қабаты.

Ислам діні — халқымыздың сенімді рухани тіректерінің бірі.

Дін — халық даналығының, мәдениеті мен салт-дәстүрлерінің шырақшысы.

Саяси жолмен реттеу әдістері нәтиже бермеген жерде Құдай Сөзі жарастыру мен үміттің жалғыз құралы болып қалады.

Алуан түрлілік кемшілік емес, керісінше, соның арқасында шынайы өзара толығу мен нағыз дамуға жол ашылатын Құдайдың баға жетпес сыйы.

XXI ғасырда діндер емес, тап осы революциялар халықтар үшін апиынға айналды.

Мен рухани дінбасылардың қазіргі жоғары миссиясы адамдарға өз сенімін біржақты бұрмалаусыз, түсінбеушіліктен, әсіресе өшпенділік пен ашу-ызадан ада, таза күйінде жеткізу деп білемін.

Рухани әмбебаптығымен қатар дін халықаралық ынтымақтастықтың ықпалды институты да.

Біздің бәрімізде хаққа бастайтын жол біреу. Сондықтан да діндер арасындағы әлдеқайда белсенді үн қатысудың уақыты жетті.

Дін — жаһандану дәуірі басталғанға дейін дүниеде гуманизм мен үндесу идеясын сақтаған және таратушы бірден-бір жаһандық құбылыс.

Адамның санасында діни және ұлттық сезімдер әрдайым тығыз астасып жатады.

Дүниеде үлкен немесе кіші мәдениет, күшті немесе әлсіз діндер деген жоқ. Тек олардың ажырамас бірлігі ғана бар. Қазіргі әлем мозаика тәріздес бір тасы түсіп қалса болғаны, картинаның бәрі де шашылып сала береді.

Сөзден жаңылып, ізден адасатын ретіміз жоқ.

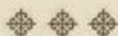
Мен рухани уағыздаушылардың бүгінгі биік мұраты өз дінін адамдарға кіршіксіз таза, артықшылық көрсетумен бұрмаланбаған, түсінбеушіліктен, әсіресе дұшпандық пен ашу-ызадан арылған күйде жеткізуінде деп білемін.

Жалпы, кез келген істе, ең абзалы түсіндіру, ұғындыру. Экстремизммен күресте де солай ету керек. Әлемдік тәжірибе күш көрсетуге иек арта беру экстремистік пиғылдарды қоздыра түсетінін дәлелдейді.

Мен «Адам Құдайға жақын болу үшін оған өмір бойы сапар шегуі керек» дегенді жұбаныш етемін.

Діни фанатизм нанымның кеңдігінен емес,
шынайы діни мәдениеттің кемдігінен шығады.

Өзімізді жамандай бергенде, бізге жақ-
сылықты кім әкеледі?!

СЕГІЗІНШІ ТАРАУ

Өткенге қарап,
ертеңді түзе!

Адамзат өркениеті халықтар мен мемлекеттердің тарихи аренаға келуінің, өсіп-өркендеуінің және одан кетуінің үздіксіз құбылысы.

Тарих дегеніміз тек өткеннің сабағы ғана емес. Ол едәуір дәрежеде болашақтың да көрінісі.

Бүгінгі ісімізге қарап ұрпақтарымыз бізге баға беретін болады.

Біздің ұлттық тарихымыздың мән-мағынасы о бастан үш жүйе құраушы міндет тиімді әрі күшті мемлекет, біртұтас толерантты қоғам және инновациялық экономика құруды шешуден тұрады.

Тарихтағы өз орныңды білу, бабаларыңды ру төмпешігінің деңгейінде емес, жалпыұлттық өреде мақтан тұту, ұлан-байтақ Еуразия тарихында ұлы істерге ұйытқы болған қазақтар мен олардың бабаларының өзіндік орнын танып-түсіну, ұлттық қадір-қасиетіңді қорлайтын жаттанды жалалардан арылу, міне, ұлттық тұтастыққа кепіл болатын бүгінгі күннің ең қуатты тетіктері осылар!

Өз тарихың қаншалықты ащы болса да оған құрметпен қарау, менің ойымша, қазіргі кез келген өркениетті қоғамға тән болуы тиіс.

Өз тарихын сыйламаған, өзін де сыйламайды.

Тарихи сенімділік — біздің ұлы тірегіміз.

...тарих қаншалықты келеңсіз болса да шындықтың ғана жағында.

...қазақ тарихы фактілердің өлі қоймасы емес, бұл өзі орасан зор дәйектеуші және дәлелдеуші күш.

Жалпы тарих тағылымының, атап айтқанда, мәдениет тарихы тағылымының халық жүрегінде жүргенде ғана мәні бар. Ал халық өз жадында аман қалуына пайдасы тиетінді ғана сақтайды.

Тарихтан тағылым алмағандар өтемін өз қанымен төлейді.

Тарих — кім-кімнен де жоғары тұрған ұғым.

Тарихтың тағылымы біреу-ақ: ол ешқандай тағылым бермейді дейтін тұжырымға мен үзілді-кесілді қарсымын. Тарихты жеңіл-желпі аңыз сөздердің жиынтығы деп қарайтын адамдар шынында да тарихтан тағылым ала алмайды.

Иә, тарихтың ұлы ұстаз екені рас, дегенмен, мәңгі бақи оның аясында қалып қоюға болмайды.

Шежіре — халықпен біріктіруші, тұтастандырушы сипатта рөл атқаратын идеологиялық құрал.

Тарих ерте классицизм мен пролеткультшылдық әдебиеттердегідей емес, мейлінше жағымды, мейлінше жағымсыз кейіпкер дегенді атымен білмейді.

...жылға бергісіз күндер, ғасырға бергісіз жылдар болады.

Тарих — өткеннің сабағы, алдағының кейінгіге өнегесі.

Жаныңменен түсінбесең тегіңді,
Жігеріңмен қайрамасаң кегіңді,
Болмысыңмен біле алмасаң шегіңді,
Ұқпағаның —
Өзіңді де,
Өмірді.

Тарих жолы қашанда тайғақ.

Қазақ ұлтының бүгінге дейінгі қат-қабат тарихының мазмұны азаттық үшін күреске сайып келеді. Елдік пен бостандық жолындағы күресіміздің байырғы скиф, ғұн, оғыз, сақ, үйсін, қаңлы, қыпшақ замандарынан кешегі шерлі Желтоқсанға дейінгі сан ғасырлық шежіресі бар.

Адамзаттың жаһандық тарихында бейбітшілік пен келісімнен өткен құндылықтар болған емес.

Бүгінгі қазақ халқы сонау есте жоқ ескі замандарда-ақ тұлпарларының тұяғымен дүниені дүр сілкіндірген көне сақтардың, ежелгі ғұндардың, байырғы түріктердің ұрпағы, үлкен үйдің қара шаңырағын атажұртта сақтап қалған халық. Бұл — ескіден қалған көне жәдігерлер, сақ заманының куәгері «Алтын киімді адамның» алтын тостағанындағы және Түрік қағанатының тарихын танытқан Орхон-Енисей мен Талас жазбалары дәлелдеген шындық.

Бабаларын қалтқысыз қастерлей алған халық балаларының болашағын да қапысыз қамдай алмақшы.

Тарихтың даңғыл жолынан Қазақстан да шет қалған жоқ. Оның ежелгі жерінде көптеген мемлекеттік құрылымдар өмір сүріп, олар да адамдар сияқты басынан балалық, жастық, кәмелеттік дәуірлерді өткізіп, құлдырау және күлден қайта бой көтеру дәуірлерін бастан кешірді.

Екі құрлық тоғысындағы бұл кеңістік тек жаһанды жаулап алар жойқын жорықтардың ғана емес, дін мен дінді, мәдениет пен мәдениетті, ұлт пен ұлтты ұластырар тарихи тамырластықтың да ұлы арнасы бола білді. Атақты «Жібек жолынан» көп бұрын біздің дәуірімізге дейінгі мыңжылдықтарда Ежелгі Эладаны Қиыр Шығыс халықтарымен жалғастырған даңқты «Дала жолы» тап осы өлкенің үстімен өтті.

Қазақтың тек өз төл тарихы, әдебиеті мен мәдениеті әлі талай ұрпақ үшін таусылмайтын қазына. Ұрпаққа өнеге болар өзіміздің хан-сұлтан, батыр-бағлан, би-шешен, ақын-жазушыларымыз қаншама? Ендеше, біз неге әйтеуір туырлықта дүниеге келді екен деп есте жоқ ескі дәуірдің ерлерінің жыртысын жыртамыз? Қайта, керісінше, бүгінгі ұрпаққа өз ата-бабамыздың өнегелі тарихын ұсынбаймыз ба? Ұлттық тәрбиенің өзі осындайдан басталмаушы ма еді?

Егер сіз өткеннің бет-жүзін көргіңіз келсе, археологиялық қазба орындары мен кітапханалар тыныштығына асықпай-ақ қойыңыз. Біздің өткеніміз біздің өн бойымыздағы ескі мен жаңаның күресінде, мәңгілік пен сәттіліктің бәсекесінде жатыр.

Біздің жасампаз тарихымызды елдің әрбір азаматы мақтан етуге тиіс. Сондықтан да, біз тамырын тереңге тартып, тәуелсіздікпен бірге мәуесін жайған тарихи танымды ұрпақ санасына сіңіруіміз қажет.

Мәртебелі болашақ туралы армандай отырып, мерейлі өткенімізді де жадымызда сақтағанымыз жөн.

Жұртымыз халықтығына қатер, мемлекеттігіне қауіп төніп, айдарлысы құлға, тұлымдысы күңге айналғалы тұрған сын сағатта ағайын арасындағы бұрынғы өкпе-назды сыртқа сырып тастап, намыс туын көтеріп, ардақ тұтқан азаматының төңірегіне топтаса білген. Арғы-бергі тарихымызда оған мысал көп.

Қазақстан жерінде байырғы да төлтума өркениеттің өсіп-өркендегенін біз әрі мақтаныш, әрі таңданыс сезімде танып-біле бастадық. Қазақтың ұлан-байтақ қуаң даласы бір кездері Еуразияның ұлы кеңістігіне тіршілік ырғағын дарытқан. Көкжиекпен астасып, үнсіз мүлгіген бейіт-қорымдар әлемдік ауқымдағы оқиғалардың куәсі. Осы даладан бірде бейбіт, енді бірде жорық сапарымен қиянға аттанған бабаларымыз өзімен бірге талай елге жеткізген білім-біліктің кейін талай-талай айтулы жаңалықтарға тұғыр болғаны да белгілі.

Біздің ата-бабаларымыз Қиыр Шығыстан Батыс Еуропаға дейінгі, Сібірден Үндістанға дейінгі аумақты алып жатқан мемлекеттердің дамуында екі мың жыл бойы елеулі рөл атқарып келді.

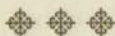
Орасан зор кең-байтақ аумақты қоныстанған көшпелілер Еуразияның этностық және мемлекеттік бет-бейнесін бір емес, бірнеше рет өзгертті.

Нақ осыны маңдайымызға жазған Тарих біздің ұрпаққа тәуелсіздік бастауында тұру құрметін беріп, туған Қазақстан үшін жауапкершілікке бөледі.

...біздің тәуелсіздігіміздің, керек десеңіз, кез келген мемлекеттік тәуелсіздіктің қалыптасу тарихы дегеніміз бұл тек қана қоғамдық-саяси қайта құрудың тарихы емес. Бұл — өмірлік құндылықтардың, тіптен өмірдің өз мәнін психологиялық қайта парақтаудың тарихы. Бұл — әлемдік өркениеттің құшағына халықтардың және біздің әрқайсымыздың қайта оралуымыздың тарихы.

Желтоқсанның ызғарлы табиғатын жұмсартып, жанымызды жарқын шуаққа бөлеп, көк аспан көңілімізді шайдай ашқан мемлекеттік мерекеміз біздің тарихи көшімізді ғасырдан ғасырға жалғай береді.

Тың игеру — жиырмасыншы ғасырдың аса зор әлеуметтік-экономикалық жобасы, оған ұқсас жоба әлем тарихында болған емес.

Өзінің ядролық арсеналынан бас тартып және әлемдегі аса ірі ядролық полигонын мәңгілікке жауып, дүниежүзіне үлгі көрсеткен де Қазақстан болды.

Өткенге қарап ертеңді түзе.

Әр халықтың тарихында есімі мәңгі өшпестей ел жадында сақталатын тарихи тұлғалар болады. Қазақ халқының тарихындағы сондай киелі тұлғалардың бірі ғана емес, бірегейі — Абылай хан.

Біз аға ұрпақтың абыройлы істерін одан әрі жалғап, бізден кейінгі ұрпақ жаңылмай жүретін жол саламыз. Бұл жол — тәуелсіз Қазақстанымыздың гүлдену, өркендеу және даму жолы болады.

Өткеннің өкінішін айтқанда, елдің еңсесін езе түсетіндей етіп емес, тарихтан тағылым алып, кемшіліктерден безе түсетіндей етіп айту керек.

Тыңдай біліп заманыңның тынысын,
Төрге оздыру қазағымды —
Ұлы сын.
Мойындатсаң мұратыңды жаһанға,
Сонда ғана...
Пенде емес —
Ұлысың!
Сонда ғана,
Ұлықтайды ұлысың.

Біз тойларды тарихтан тағылым алу,
ұлылықтан ұлағат алу үшін өткізуіміз керек.

Тарих бізбен тоқтап қалмайды.

Өмір де аққан дария сияқты, бір орнында
тұрмақ емес.

Қасиетті қазақ жері — ата-бабаларымыздың даңқты тарихын атының тұяғымен жазып кеткен жер.

Жалпақ жұртыңды, ісі алашыңды құрметтеу — алдымен өзің тұрған өлкенің тарихын, табиғатын танудан, адамдарын ардақтаудан басталады.

Өткеннің өнегесі — бүгінгінің баға жетпес байлығы.

Қазақ ұлты, басқа қай ұлтпен салыстырғанда да, мемлекеттікке лайық екендігіне сенімдімін. Мұны ол өзінің бүкіл тарихымен дәлелдеп отыр.

Болашаққа бағытталса ғана тарих сабақтарының мән-мағынасы бар.

Ананың құлағы тұңғыш нәрестесінің алғашқы уілі мен сөздеріне қаншалықты сергек болса, тарихтың жаңа туып жатқан кезеңдердің сипатына көзқарасы да соншалықты ұқыпты.

Қазақстанның тарихы мен мәдениеті — бұл біздің жастарымыз жасампаздықтың қуатты энергиясын көсіп ала алатын бұлақ көздері.

Тарихтың арифметикалық есептерден бір ерекшелігі: онда біржақты жауап бола бермейді.

Артта қалған жиырма жыл — біздің жаңа еліміздің ұлы жылнамасының алғысөзі ғана.

Бабаларымыз бізге туымызды биік, жүрегімізді таза, дастарқанымызды бай етіп ұстауды, осы дұрыс жолда өзімізге тиесілі, біз үшін пайдалы еш нәрседен де бас тартпауды аманат етіп тапсырды.

Қазіргі тарихтың кестесі тым тығыз. Бұрын жүзжылдықтарға, онжылдықтарға созылған нәрсе қазір қас-қағым сәтке ғана созылады.

Тарих шартты райға мойынсыну дегенді білмейді, сондықтан әрбір шешім тек бүгінге ғана емес, болашаққа да жауап беруі керек.

Қазақ тарихында қазақ ұялатын ештеңе жоқ.

Тарих сабақтарын жалпы алғанда, сондай-ақ мәдениет тарихының сабақтарын жеке алғанда, олар халықтың жан-жүрегінен орын алса ғана мән-мағынаға ие.

Қазақ халқының тарихы бай әрі күрделі. Біз тек өткенді тиісінше бағалап қана келешегімізді көз алдымызға елестете аламыз.

Тарих сол күннің сұранысына ғана сәйкес жазылса, оның тағдыры аяушылық тудырады.

Тарихты елдің азаматтары жасайды.

Оның ұлы адамдары туралы түсінігіміз болмай тұрып бірде-бір дәуірді дұрыс түсінуге болмайды. Себебі, адам тағдырының призмасы арқылы тек қана тарихтың барысын түсініп қана қоймай, оның рухын да сезінеміз.

Біздің ұрпақтың бойындағы тарихтың тынысы — бұл поэтикалық метафора емес. Бұл біздің миллиондаған бабаларымыздың алдындағы жоғары жауапкершілік.

Жарқын болашақ туралы ойлаған кезде жарқын өткеніміз туралы ойлауды да ұмытпайық.

Қазақтың кең-байтақ жерінде аңызға айналмаған түс тіпті аз, бәрі де қастерлі өлке, қасиетті мекен.

Өткенді тану, тарихты терең пайымдап, оған әділ баға беру — үлкен парасаттылық пен жауапкершілікті талап етеді.

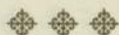
Өткендердің қадірін білу, олардың арман-мүдделерін жалғастыру — адамгершілік парыз ғана емес, қоғамдық дамудың, ілгері басудың негізгі алғышарттарының бірі.

Өткен заманды аңсау емес, тауқыметі мол болса да, өзіңе етене жақын өз тарихыңды қастерлеу қажет.

«Көшпелілер мал жайып өткен жерінің бәрін өзімдікі санай берген» дейтін сандырақты ғылыми түрде әшкерелеу шарт.

Тарихтың тағылымы бізден ел қамын ойлар
естілікті тілейді.

Атадан қалғанның бәрі алтын емес.

Қазақтың бүкіл тарихы — бірігу тарихы,
тұтастану тарихы.

Қазақ — тек бірігу, бірлесу жолында келе
жатқан халық.

Ата-бабаларымыз бізге бірліктің, ынты-
мақтың, тұтастықтың ұлы үлгісін көрсетіп
кетті. Қазақстанның арғы-бергі тарихының ең
ғибратты тағылымы, міне, осында.

ТОҒЫЗЫНШЫ ТАРАУ

Ел бірлігі —
асыл қасиет

Қазақ халқының ынтымағы мен бірлігі болмайынша, мемлекетіміздің тұтастық келбетін сақтау мүмкін емес.

Қазақтың бәрі де бір-біріне ағайын.

Ел бірлігі — ең асыл қасиет.

Бірлік, ынтымақ, сабырлылық пен парасаттылық, ең алдымен, өзімізге қазақтарға керек.

Бірлік — біздің қасиетті туымыз.

Үдеудің сыры — бірлікте,
Жүдеудің сыры — алауыздықта.

Бірлігі жақсының тірлігі тапшы болмайды.

Бізді біріктіретін жеке бастың қамы емес,
бізді ел туралы биік ұғымдар, ортақ мүдделер
ғана біріктіре алады.

Көршілік қақысы мүдделерді біріктірмей қой-
майды.

Бақ та, тақ та таласқанға бұйырмайды, ха-
лықтық істе жарасқанға бұйырады.

Біздің бабаларымыз тірі болуы үшін бір болған, біз ірі болу үшін бір болуымыз керек.

Ортақ мүдде ортақ жетістіктерге жігерлендіруі тиіс. Бүгінде Орталық Азияда қоян-қолтық жатқан бауырлас елдердің бәрінің мүддесі біреу — ғасырлап күтіп, әзер қолы жеткен азаттықтан айрылып қалмау. Ол үшін ішкі татулықты да, сыртқы татулықты да көздің қарашығындай сақтай білу керек.

Тек бірлесіп қана, бүкіл халықтың күш-жігерін біріктіріп қана біз алға баса аламыз.

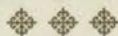
Бірлігі берекелі, тірлігі мерекелі, ынтымағы жарасқан елдің ғана ырысы мен табысы мол болмақ.

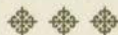
Білікті адам ойымен ғана жарқ етер,
Бүгінгі таңда —
Бой жарыстыратын уақыт па?
Астанадағы әр ғимарат пен әр пәтер
Бөленсе деймін бақытқа!

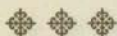
Тұрақтылықсыз баршаның бақуатты бол-
масын халқымыз жақсы түсінеді. Біздің ха-
лықтың кемел даналығы да осында.

Егер де халықтың бірлігі болмаса, отансүй-
гіштік жанқиярлығы болмаса, бұл жер де, қа-
зақ деген халық та, Қазақстан деген тәуелсіз
ел де болмас еді.

Жұлдыздың жаманы айды күндейді.

Адам мен адамды, халық пен халықты, ел мен елді жақындастырар ең берік дәнекер — мүдде бірлігі.

Жүзге, руға бөлінушілік — қоғамды артқа тартатын, ұлт тұтастығына нұқсан келтіретін нәрсе.

Ауызбіршілік жоқ жерде ешқашан да ұлттық идеялар жүзеге асқан емес.

Қазақты еш уақытта сырттан жау алған емес, ала алған да емес, қазақ әлсіресе — алауыздықтан әлсіреген, күшейсе — бірліктен күшейген.

Елдік тұтастыққа жік түсіретін, ағайын арасын суытатын қадамдардан аулақ болайық.

Қазақ өзімен-өзі тату болмай, өзгемен ешқашан тату бола алмайды.

Ұлы той көппен көрген халқың үшін,
Ешқашан адастырмас салтың үшін.
Жаратқан!
Қазағыма ынтымақ бер,
Тұрғанда мына заман тартып ішін.

Біз Ордабасын бабаларымыздың бастама-сымен баян тапқан берекелі бірліктің құт ұясы деп білеміз.

Атырау мен Алтайдың арасындағы алып даланы жайлап жатқанда, мемлекеттің реттеуші тетіктері іске қосылмай тұрған қазірдің өзінде, ешқашан да, еш жерде де қазақта тайпа мен тайпа тұрмақ, ру мен ру соғысып көрмеген!

Бабаларымыз өзгелердің төріне шығу үшін өзі де меймандарына қақ төрінен орын беріп, құрмет көрсеткен.

Ендігі жерде біз бәріміз бір атаның — қазақ халқының ұлымыз. Ендігі жерде бәріміздің туған жеріміз біреу — ол жалпақ қазақ даласы.

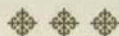
Еңсесі биік елдікке есі кеткен ғана топырақ шашады.

Өз халқын сүйетін адам, өз жұртына жақсылық тілеген кісі өзге халықтарды ашындырмайды, өз ұлтын ешкімге қарсы қоймайды.

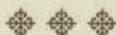
Отбасында екеу келіспесе, шаңырақ шайқалады, екі басшы келіспесе, компания күйрейді, ал ел ішінде, ұлт пен ұлыс арасында жанжал шықса, мемлекет құлайды.

Қазақстандағы ұлтаралық жарастықтың негізгі ұйытқысы болу міндетін алдымен осы Атамекеннің иесі — қазақ халқы өз мойнына алуы керек.

Жаулықтың ең үлкені, ең қиыны — ынтымақ үшін ымыраға бара алмау.

Ордабасы биігінде бар қазақтың басын қосып, тірі қалу үшін ірі болу керектігін, ірі болу үшін бір болу керектігін ұрпақтан ұрпаққа ұқтырып кеткен үш ұлы биіміз — Төле би, Қаз дауысты Қазыбек би, Әйтеке би — алдымен қазақтың бар баласының азаттықты мұрат тұтуын қамдаған.

Тайталасу жолы орасан зор сілкініске және сан мыңдаған адам құрбандығына әкеліп соғады.

Дүниеде өзара сенім мен ынтымақтастық негізінде шешуге болмайтын проблемалар жоқ екеніне сенімдімін. Мұны ұғыну үміт ұялатып, болашаққа деген сенімді нығайтады.

Біз келісім саясаты мен парасатты ұлттық стратегиясыз ешқандай міндеттерді шеше алмаймыз.

Жаңа қоғамға өтудің, қуатты мемлекет құрудың негізгі тетігі — саяси тұрақтылық.

Кіммен дос болу, кіммен жақындасу, кімнен өзіңді алысырақ ұстау — ұлтты сақтаудың бір кепілі.

Егер қандай да бір ел тұрақтылықтан айрылса, онда күллі жаһандық тыныштыққа қауіп төнгені.

Тұрақтылық — этникалық әр алуан қоғамдарда ұлтаралық келісімдерге арқа сүйейді.

Тұрақтылық — саяси мәселелерді шешудің күшке негізделмеген тәсілдеріне көбірек сүйенгенде ғана сақталмақ.

...бүгінгі әлемде жаһандық түйіндерді шешудің қарапайым жолы жоқ.

XXI ғасырда төңкеріс тек ғылыми білім мен технологиялар саласында ғана мүмкін және орын алуға тиіс. Өйткені олар саяси тәжірибеде және әлеуметтік өмірде құрдымға апарарды.

XXI ғасырда елдерді ұлы және қосалқы, бастаушы және еруші елдер деп бөлу — өркеніеттілік тұрғысында мүлде ескірген. Үстемдікке ұмтылу инерциясы прогреске апармайды. Ол планетамыздың жекелеген елдері мен аймақтарын жаһандық дамудан шетқақпай қалдыру қаупін туғызады. Бұл — баршамыз үшін де тығырық.

Толеранттылық болмайынша жаһандық сенім де болмайды.

Саяси қайраткер тек кеңесшілерінің айтқанына ілесе бермей, өзі де осы заманғы қоғамдық теорияны, ұсынылып отырған реформаның барлық егжей-тегжейін жетік білуі қажет.

Популистер саяси ұпай жинау үшін ештеңеден тайынбайды. Ең бір қасиетті ұғымдарды да саудаға салады. Олар адамдардың үлкен уәделерге, даңғаза ұрандарға оңай иланатындықтарын да жақсы біледі. Қоғамның небір күрделі мәселелерін оп-оңай шешіп тастауға уәде береді. Ал ондай жол көбіне-көп біреу-ақ: өз халқыңды жұрттың бәрінен артық халық деп ұғындырып, оны басқаларға қарсы айдап салу.

...этнопопулизм — демократиялық қоғамның денесіне шыққан «безеу» емес. Ол — дерт. Онымен ұдайы күреспей болмайды. Ол жағдайға байланысты тез өзгеріп тұрады. Қоғамды одан әрі жетілдіргенімізде де қыр соңымыздан қалмайды. Мұндай кесапатпен әкімгершілік жолмен де, идеологиялық жолмен де күресіп, көп ештеңе бітіре алмайсың. Онымен күрестің жалғыз жолы — адам материалының сапасын жақсартуға күш салу.

Нағыз саясатшыға ең кемі үш қасиет керек: теориялық дайындық, экономикалық қызмет тәжірибесі, қабылданған шешімнің орындалуына жауапкершілік.

Нағыз саясаткер мемлекеттің басымдықтарын өзінің жеке басымдықтары етуімен де ерекшеленеді.

Халық сенімі — бұл награда, Мемлекет басшысы үшін одан биік ештеңе болуы мүмкін емес.

Оркестрдің бір ғана дирижері болуы тиіс, бірақ сонымен бірге ол жеке музыканттың абыройы мен рөлін төмендетпейтін дирижер болуы тиіс.

Адам әрдайым кешегісімен, қазіргісімен және болашағымен өмір сүреді. Қазіргі кешегіге, өткендегіге айналып, тез өтіп кетеді. Демек, біз өмір бойы тек болашаққа ұмтылып өмір сүреміз.

Мен үшін, алғашқы әрі бүкіл халық болып сайлаған Қазақстан Республикасының Президенті үшін — мемлекет тәуелсіздігі абстрактылы рәміз емес, нақты әрі ұлы тарихи жетістік.

Батылдық пен дербес шешімділік танытатын кезді тым ұзақ сұрыптауға сарп ету саяси мұраларды тиісті сапасынан айырып, құнарсыздандырып жібереді.

Тыңдай білу заманыңның тынысын

Төрге оздыру қазағымды —

Ұлы сын.

Мойындатсаң мұратыңды жаһанға,

Сонда ғана...

Пенде емес —

Ұлысың!

... Сонда ғана

Ұлықтайды ұлысың.

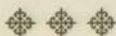
Жаңғырту саясатын құруда барлық сын-пікірлерді жай ғана есепке алып қоймай, жағдайды оңға қарай өзгерту бойынша шаралар қабылдау маңызды. Осыны ескерген ғана сақтанады. Ал сақтанған — сақталады.

ОНЫНШЫ ТАРАУ

Ұлттық намыс —
ұлы ұғым

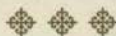
Адамзаттың арманы — рухани бостандық пен сөз еркіндігі.

Адам мен оның өмір сүру құқығы, бостандығы — қоғам дамуының басты басымдығы.

Көзсіз көнтерілік те, ессіз күстаналық та — бірдей қауіпті.

...соғыс ең басты құндылықты — адамның өмірін үзеді. Ал өмірден артық ештеңе жоқ.

Менің ойымша, ең жақсы идеология — өмірдің өзінен туындайтын идеология.

Ұлттық идея — идеология жәдігөйлерінің ашқан жаңалығы емес, миллиондаған адамдардың өздерінің ұлттық міндеттерін түсінуінің жемісі болып табылады.

Сын сағатта елдігіміз де, ерлігіміз де бойымыздан табылуға тиіс.

Селеулі қырлар,
Жусанды,
Көшімді көріп бусанды.
Құдайым қуат берсе екен,
Жұртымның жоғын қусам бір...

Шығыстың саяси мүдделері көбіне-көп дәстүршіл топтардың қолдауына арқа сүйейді.

Кез келген, тіпті ең керемет деген идеялардың өзі, егер оларды жүзеге асыру үшін адам қанын, көз жасы мен тақсіретін талап етсе, көк тиындық құны болмайды.

Саяси элита жалпыұлттық мүдделерді білдіру, оны барынша дәл сәулелендіру, сөйтіп халықтың өзін-өзі танып, бағалау дәрежесін көтеру қабілетімен емес, сол мүдделерді жүзеге асырудың жолын табу қабілетімен де дараланып тұруға тиіс.

Қоғамдық дамудың өзіндік ішкі заңдылықтары бар. Экономикада ертеңгі істі бүгін атқарып тастауға болар, бірақ саясатта ертеңгі істің ертең атқарылғаны жөн.

Бір кезде біреулердің еркінің қолжаулығы болған едік, енді тағы біреулердің пікірінің қолжаулығына айналмасақ екен!

Билік үшін күрестегі батылдық пен билік басындағы батылдық екі басқа.

Асықсақ асығайық, алайда аптықпайық.
Бәрі жөнімен жүрсін.

Ұлттық идеяны ұлттық астамшылық идеясына айналдыру ешбір этносқа да оша берген емес.

Бойымыз да, ойымыз да азат болсын.

Әскери қақтығыстардың жосықсыз екенін әлемнің ұғынғанына зор сенім артсақ та, парасатты мемлекет басқа үміттердің уәдесіне сеніп қана қоймай, өз елінің қуатына да сүйенетінін ұмытпағанымыз жөн.

Көпұлттылық — қоғамның кемшілігі емес, артықшылығы.

Адам баласы қай жерде жүрсе де өмірге шыр етіп түсіп, ана әлдиін естігеннен бастап, өзін қазақпын, орыспын, украинмын, өзбекпін деп сезінеді. Адам бойындағы бұл сезімді қандай аса зор идеологиялық қарумен атқыласаң да, шапқыласаң да құртып жібере алмайсың.

Бүкіл кеңестік тарих жолында халықтардың
құқын таптау мен тікелей геноцид қаны бар.

Саяси сүрқияларды адамның көз жасы да,
күнәсіз құрбандықтар да тоқтата алмайды.

Біз тұрмыстағы ұлтшылдықты, чиновниктік
мейірімсіздікті, бұқаралық ақпарат құралда-
рындағы ойланбай жарияланған мақалаларды
назардан тыс қалдырмауға тиіспіз. Бұл же-
ке-жеке оқиғалар болып көрінер, бірақ ол ауыр
зардаптарға да әкеліп соғуы мүмкін.

Ұлт мәселесін шешудің әмбебап әдістері бол-
майды.

Өз қатеңді өзің түсініп, өзің түзете біл: сая-
сатшы даналығы дегеніміз — осы.

Қайықты қарсы есіп қара суға,
Талай-ақ тура келді таласуға.
Қос қанат:
Жігер-сенім алып шықты,
Мызғымас мұратымды сан асуға.

Мемлекет, қоғам, ұлт деңгейінде пайымдай-
тын зиялыларымыз — біздің баға жетпес бай-
лығымыз, сарқылмас қазынамыз.

Ұлыстың ұлы күні — көңілде кірбең қалмай
қауышатын, түсіністікпен табысатын күн.

Наурыз — Жыл басы ғана емес, береке-бірліктің, ізгілік пен татулықтың, қайырымдылық пен кешірімділіктің, бауырмалдықтың мерекесі.

Жасампаздықтың, әсемдік пен махаббаттың нұрын шаша отырып, Наурыз мәдениетінің ұлылығы мен халқымыздың дәстүрлерін көрсетеді.

Наурыз — бұл достықтың, бірліктің, ізгілік пен Отанға деген қалтқысыз сүйіспеншіліктің мерекесі.

Уақыттың бір қасиеті — сенбесті иландырады, көнбесті ырқына алады.

Пасха — бұл адам бойындағы махаббат, ізгілік, өзара түсіністік және кешірімділік сияқты аса маңызды қасиеттерді ашатын нұрлы мереке.

Кеше әлі ерте болған, ал ертең кеш болып қалуы мүмкін сәттер болады.

Болашақты әрдайым ол өзіне тек бүгінгі ғана емес, өткенді де сіңіретіндей етіп қалыптастыруымыз керек.

Кейде бүгінгі мүмкіндіктердің ертең қатерге айналуы немесе керісінше болып шығуы да әбден мүмкін.

Оңалту үшін кейде оташылық тәсілді де қолдануға тура келеді.

Иә, бүгін бәріміз де қиындықтар салмағын сезінудеміз, бірақ қиындықтарсыз кезең болған ба: тарихтың парағы кітаптың парағы емес қой?!

Идеялық бағдарламалар догмаларға емес, өмір шындығына негізделгені маңызды.

Дүние жаһандық, өзара тәуелділік сипат алды: жаһандық әріптестік үстемдік ету үшін бұл таным біздің берік принципімізге айналуы тиіс.

Бүгінгі әлемде бұған дейін ойлап табылғанды қайта ойлап табудың қажеті жоқ.

Мемлекеттік идеологияның бізге қажет бір ірі бұтағы, қомақты тармағы — халықты, ұрпақты патриотизмге, отаншылдық рухқа, елді, жерді сүйуге, қорғауға жұмылдыру.

Әлсіздің өзіне одақтас болатын күштіні таңдамайтыны ақиқат, ал өзінен күштіге бағынуға мәжбүр болатынын аңдамайтыны өкінішті.

Байсалды саясаткер «өзімнің іс-әрекетім баспасөз бетінде нашар баға алып қалуы мүмкін-ау» деген қауіп-қатерден қорықпауға тиіс.

Реформаларды жақтайтындардың қатарын жаппай көбейту — экономикалық қана емес, идеологиялық та міндет. Бізге қазір жартылай социалистік ұрандардың басын оңды-солды қоса салған қойыртпақ емес, реформашылық идеология керек.

Реформа тек ағымдағы танымал теорияға бас ие салғанда ғана емес, стратегиялық тұрғыда жан-жақты мықтап пайымдалса ғана нәтижелі болмақшы.

Қазақстан билік құрылымдарын революциялық жолмен күйрете салуға бой ұрған жоқ. Реформаның сипатына және даму барысына орай бірте-бірте өзгертіліп, жаңа сатыға көтерілді.

Революцияны алыпұшпа жандар жүзеге асырады, ал реформаны бәріне байыппен қарайтын ақылды жандар жүзеге асырады.

...біз маңызы бойынша да, уақыты жағынан да елеулі өтпелі кезеңнен өтуге тиіспіз.

Жол іздеп табар берік білік, терең танымың болмаса — адасуың түк емес.

Мені сынайтындар да табылар. Келісе қоймайтындар да бар шығар. Бірақ халқымыздың көпшілігі қолдап отырған жол — біреудің таптаурын ізімен кету емес, өз соқпағымызды тауып, сонымен жүруге талпыну.

Адамзаттың тарихи тәжірибесі көрсеткеніндей, өркениеттік даму процесін кері бұрып әкету мүмкін емес. Жекелеген, тіпті данышпан адамдар, не кейбір қоғамдық топтардың бұрынғы және дәстүрлі қоғам үлгісіне қайтып барғысы келіп, қаншама ұмтылғанымен, одан бәрібір нәтиже шықпайды.

Жаңару процесін қолдан зорлап баяулатуға болар. Бірақ ол ішкі әлеуметтік қайшылықтарды ушықтыруға ұрындырады.

Ұлылардың ұлағатын ұмытпау — ел боламыз деген халықтың тарих алдындағы парызы.

Ұлылар қашанда халықты рухани асылдандырып отырған.

Кез келген реформа тек күшті өкімет пен көсемдердің саяси еркі арқылы және халықтың барлық топтары қайта құрудың мәнін түсінумен қабылдаған кезде ғана мақсатқа жете алады.

Ең басты міндет — қайталап айтамын, халықтың рухын көтеру. Өзіне деген сенімін арттыру.

Ақынның, шешеннің данагөй сөзі халық үшін қашанда қастерлі, қашанда қасиетті.

Иә, қай кезде де ұлыны ұлы түсініп, бағалаған!

Зиялылар бірлігі — ел бірлігі.

Зиялылар — қай заманда да өмір сыры мен сынын жан-жүрегімен бағамдап, толғай білген, халқының келешектегі тағдырын зерек көңілмен болжай білген жандар.

Ұлтымыздың зиялылары — халқымыздың қиядағыны шалатын қырағы жанары, қоғамымыздың әділ қазысы.

Нағыз отаншылдықтың басты өлшемі де біздің зиялыларымыздың адалдығы мен әділдігінде, елі мен халқының алдындағы парызын терең түсінуінде.

Саясаттың негізгі мақсаты — адам қамы, қоғам қамы, ел қамы.

Зиялылардың саясаткерлер қолындағы ойыншыққа айналуға хақысы жоқ. Зиялылар саясаткерлерге қарағанда анағұрлым арғы келешекті болжауы керек.

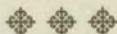
...жалғыз жер байлығына сеніп қалуға болмайды. Ең алдымен, ел байлығына сену керек. Ел байлығы деген не? Ол — білім, ол — жаңа технология, ол — осы заманғы инфрақұрылым, ол — бәрінен бұрын отаншылдық сезім, қазақстандық патриотизм.

Өзгелердің қатесінен сабақ алып қана қоймай, жетістіктерінен де үйренген жөн.

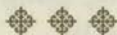
Саясат безбеншісі — ел.

Саяси мұрат пен саяси ақиқаттың орнын алмастыру — әлі бұғанасы бекіп, қабырғасы қата қоймаған жас мемлекеттің шаңырағын шайқалтар шатқалаңдарға ұрындыруы мүмкін.

Біз өзіміздің арғы-бергі ата-бабаларымыздың жүздеген буынының қалдырған өсиетін ақтап, мұраларын сақтап, молайта беру жолында топтасуға тиіспіз.

Әулетіміздің асуы да, дәулетіміздің тасуы да өз қолымызда. Не істесек те, ақылмен істейік, арзан ұранға ермейік. Ұшпа сезімге ерік бермейік.

Нақақ көз жасы мен нақақ төгілген қан ешқашан да ұмытылуға тиіс емес.

Жұмыс істемесең, қателік те жасамайсың.
Жұмыс барысында, өмір болған соң, кемшілік
болмай тұрмайды.

Қауесет деген қара күйе сияқты: күйдірмей-
ді, күйелейді.

Проблеманы анық көре білу қажет, одан
түйеқұс секілді «құтылуға» болмайды.

...жай жүрсең — қасірет қуып жетеді, асық-
саң — қасіретті қуып жетуің мүмкін.

Теңізде дауыл тұрғанда, түбіндегі қоқыстың бәрі судың бетіне шыға келеді.

Ақыл табылмай тұрып, ештеңе де табылмайды.

Тарихтың соншама бай, сан қырлы болып келетіні сияқты, танымның жолы да сан тарау.

Намыссыз азамат өзгелер түгілі өзінің көсегесін де көгерте алмайды.

Бақыт — бағасын білгеннің ғана басында тұрады.

ОН БІРІНШІ ТАРАУ

**Демократия
жарлықпен
орнатылмайды**

Демократия дегеніміз, ең алдымен қатаң тәртіп. Өзіңді, ортаңды, өмір сүрген қоғамыңды сыйлау, құрметтеу.

...демократия дегеніміз — қоғамның горизонтальды емес, вертикальды прогресі.

Ашық қоғамды демократиясыз құруға болмайды.

Жабық қоғам — тіпті өте үлкен болған күннің өзінде де тек қапаста ғана ұшу мүмкіндігі. Ал ашық қоғам — бұл ашық аспанда ұшу мүмкіндігі.

Әрбір ел, әрбір халық өзінше демократия құрады. Сондықтан да демократия үлгілері де, оған баратын жол да көп.

Демократиялану — тиянақ ахуалды білмейтін, ұзаққа созылатын процесс.

Адам санасын азат ету, жанына еркіндік дарыту әлі талай уақыт алдымызда тұрған күрделі міндет боп қала беретін түрі бар.

Демократия тежеусіз биліктен де, босбелбеуліктен де толық ада мемлекеттік билікті қажет етеді. Оны міндетті құқықтық тәртіптерін сақтау арқылы ғана қорғауға болады, өйткені, азшылықтың, сондай-ақ керісінше, көпшіліктің зорлық жасауы да бірдей қауіпті.

Таңдаудың бар болуын демократияның бірден-бір белгісі санап, оны бұлжымастай абсолютке айналдыру атымен қате деп санаймын.

Кедей елде демократиялар өркен жайып кете бермейді ... Мен де Америкадағыдай демократияны жасағым-ақ келеді, бірақ мен Қазақстанда соншама американдықты қайдан алмақпын?

Иә, жаңа ақпараттық мүмкіндіктер бұрын-соңды болмаған еркіндікті көлденең тартады, алайда сонымен бірге өз бойында адамдардың сана-сезімімен ойнау және оны зақымдау қатерін ұстап тұрады.

Демократия — әлемнің өркениетті елдерінің таңдауы, яғни біздің де таңдауымыз.

Қай мәселеде де қатал ұстануға тырысатын қағидамыз: бассыздыққа ұрындырып, қан төгіске апаратын демократияны біз тегін берсе де алмаймыз. Біздің демократияның негізі — саяси, әлеуметтік және ұлтаралық тыныштық. Біз әлдебір елдердің бізге «тыз етпе» демократияны шұғыл орната салғанымыз үшін қол соқсын деп тілемейміз. Ол үшін өз халқымызға өзіміз тәжірибе жасағымыз келмейді.

Демократия идеясы мәңгілік екені рас. Алайда демократиялану процесіне шектен шығушылық, бейберекеттік, бетімен лағушылық салдарынан туатын ұрыс-жанжалдың өте қауіпті екенін ескермей болмайды.

Тоталитарлық ертегілердің қандайы да туу барысында ізгілікті-ақ деген ұрандармен келген.

Тоталитаризм мен авторитаризм езгісінен құтылу — біржола еркіндік алу деген сөз емес. Ол тек одан арғы авторитаризмнен либерализмге жеткенге дейінгі дамудың қандай үлгісін таңдап алуға ғана мүмкіндік береді.

Тоталитаризм сұмдықтарын сұңқылдатып қаншама тізбектесең де, оның жойқын кесапаты мен жымысқы жылымдығының сырын ұғына алмайсың.

Демократиялануды академиялық жалпылама ұғым емес, келешек тағдырын кемелдендірудің нақты саяси тәжірибесі ретінде қарастырған жөн.

Демократияландыру — ақырғы ахуалы болмайтын ұзаққа созылатын процесс.

Біз сияқты, тоталитарлық жүйеден жаңа шығып жатқан мемлекеттің басшысы үшін демократия дегеніміз өз көзқарасымызды, басшылық ету стилі мен әдістерін, ойлау жүйемізді түбегейлі өзгерту деген сөз. Ол — өз халқың үшін өзіңді құрбандыққа шалу деген сөз. Ол — адамдардың пікіріне құлақ асу, ойындағысын ашық айтуына, сөйтіп, өзін еркін сезінуіне жағдай жасау, қай адамның да бұл дүниеге терезесі тең боп туғанын мойындау деген сөз...

Сөз бостандығы — бұл ақиқатты айту құқығы.

Бостандық пен демократия — ұлы игілік. Егер өз халқыңның шын перзенті болсаң, онда өз-өзіңді тізгіндеп, кейде жеке басыңа, саяси мансабыңа зияны тисе де, қалыптасқан демократиялық қағидалармен есептесіп қана қоймай, оны нығайтып, бірте-бірте дамытып, бір сатыдан бір сатыға биіктете беруге тиіссің.

Демократия жарлықпен орнатылмайды.

Демократияның сырт түрін орнату онша қиын емес. Алайда өктемшіл саяси мәдениетті: бұқараның тәртіпті, айтқаннан шықпауды көксеуін, саяси элитаның күш көрсетуге, белден басып, ара-тұра ақылға сыймайтын да шешімдер қабылдауға бейімділігін еңсеру — қиынның қиыны.

Мен эволюциялық дамуды, қоғамды біртіндеп, жан-жақты дайындап алып барып, реформалауды жақтаймын.

Орнықты демократия дамыған жеке меншікті, орнықты парламентаризм дәстүрлерімен астасатын азаматтық қоғамды талап етеді.

Бүгінгі таңда біз Қазақстанды батыстық ұғымдағы демократиялық мемлекетке де, авторитарлық мемлекетке де жатқыза алмаймыз. Екеуі үшін де жеткілікті әлеуметтік, саяси, институттылық және басқа негіздер жоқ. Алайда біздің өзгерістеріміздің демократияға бағышталғанын ешкім де жоққа шығара алмайды.

Демократия — бұл тек оппозициялық қызмет мүмкіндігі ғана емес, сонымен бірге мемлекеттің формасы, қоғамдық-саяси өмірдің климаты.

Конституция — кемел келешектің кепілі.

Демократиялық еркіндік жоқ жерде экономикалық еркіндіктің де болуы мүмкін емес.

Біз демократияның жеңісі деп тек жалпы адамның табиғаты біздің халқымыздың этно-тарихи мәдениетімен синтезделіп, ерекше ұлттық нысандарда көрініс берген кезде ғана айта аламыз.

Құқық жоқ жерде бостандық та, демократия да жоқ.

Азаматтық қоғам — бұл, егер қажет десеңіздер, сыбайлас жемқорлық пен төрешілікке қарсы «азаматтық қорғаныс».

Әлемдік тарихтың көрсеткеніндей, бейберекеттік, революция және соғыс — диктатураның тууының ежелгі серіктері.

Саяси демократияға бірнеше жағдайлар керек. Солардың ішінде қоғамда, әсіресе элиталық қауымда кең қанат жайған өзара түсіністік қана емес, жеткілікті мөлшерде бұқаралық сипатқа ие, мемлекетке экономикалық жағынан тәуелсіз орташа таптың, бұғанасы бекіген құқықтық мәдениеттің, келісім мен мәмілеге бейімділігінің мәні зор.

Құқықтық мемлекет құруды мемлекеттің өзінен бастау керек. Бұл нарықтық экономиканың, демократиялық қоғамның қатаң талабы.

Біз құқықтық қоғамға неғұрлым жақындай түскен сайын, қазақстандықтар өздерінің еліміздің толыққанды және белсенді азаматтары екендіктеріне көбірек сене түсетін болады. Солай болған сайын, этнопопулизм вирусының қорек аясы азая түседі.

Құқық реформасы өзінің маңыздылығы мен күрделілігі жағынан экономикалық реформамен тең екенін атап өткен жөн.

Өркениетті қоғамда құқық мәдениеті әр адамның жалпы мәдениетінің қажетті бөлшегі, әрбір лауазымды адамға қойылар кәсіби талап болып табылады.

Демократиялық қоғам орнату — біздің халқымыздың саналы таңдауы.

Біз енді демократия мектебінен өтіп жүрген ғана ел емеспіз, біз енді тоталитарлық қоғамнан кеше ғана шыққан мемлекетте демократияның қалай қалыптасатындығын өзгелерге көрсетіп те берген елміз.

Мен тирания мен авторитаризмді жан-тәніммен жек көремін. Бірақ демократияны да асыра бағалағым келмейді. «Неғұрлым көптің сөзі — соғұрлым әділ шешім» деуге бейім тұратын сыңарезуліктен сескенемін.

Біз қарапайым, алайда сөзсіз бір ақиқатты түсінуге тиіспіз, бүгінгі дүниеде біздің бәріміз өзара тәуелдіміз. Және бұл өзара тәуелділік кез келген жайт пен тербелісті сезінетін шетін де сезімтал тетік болып табылады.

...Жеңіліс тапқан адам ешқашан өзін жазғырмайды, әрдайым өзгені кінәлауға ұмтылады. Ал жеңіс үшін қисыны қашқан деп тағдырға налу да, көңіл ауанына салыну да керек емес, нақты іс пен әрекет қана керек.

Демократия мен заңдылық — бөлінбейтін нәрселер. Бірінсіз екіншісі өмір сүре алмайды. Шынайы саяси мәдениет те тап осыған арқа сүйейді.

Демократия мен әсіре демократия — екі басқа ұғымдар.

Әлеуметтік жанжалды тек сот қана өркениетті диалогқа айналдыра алады.

Судья — халықтың ожданы. Ол мейлінше таза әрі кіршіксіз болуы тиіс.

Мен дұрыс жолмен келе жатқанымызды, одан ауытқымайтынымызды сезінемін.

Әркім өз сөзіне және іс-әрекетіне жауап беруі тиіс. Олай болмағанда, демократияның өзегі — бостандық бейберекетсіздікке айналмақ.

Егер қоғам ашық болмаса, онда оны жеке адамның немесе партияның диктатурасы алмастырады.

Отан, Тәуелсіздік, Тұрақты даму! Біздің ортақ ұранымыз осындай. Нақ осылар барша қазақстандықтардың тыныш та өркенді өмірін қамтамасыз етеді. Егер біз осы мәселеде біртұтас болсақ, онда қалғанының бәрі туралы келісе аламыз.

Қазақстан үнемі демократия жолымен жүретін болды. Бұл менің нық сенімім және ұстанымым, менің саналы таңдауым.

Біз конфессияаралық келісім орнату арқылы діни наным-сенім бостандығын қамтамасыз еттік.

Біз түбегейлі экономиканы табысты жүргізу арқылы мұқтаждықтан бостандықты орнықтырдық.

Біз еліміздің қауіпсіздігі мен тұрақтылығын қамтамасыз ету арқылы адамдарды үрейлерден арылттық.

Біз баспасөз еркіндігін қалыптастыру арқылы сөз бостандығын баянды еттік.

Біз ашық та еркін қоғам құрдық.

Осының бәрі қазақстандық демократияның басты жетістігі деп білемін.

Мемлекеттің міндеті — адамдардың еңбек етіп, өмір сүруінің тиісті заңдық тетіктерін жасау, конституциялық құқықтарына кепілдік беру.

Біз сөз бостандығын қолдаймыз, бірақ біз
ғайбат сөйлеу мен жалған ақпаратқа қарсымыз.

Кез келген, тіпті ең төзімді де кемел көп
этносты елде ұлтаралық келісім өздігінен,
мемлекеттің белсенді ұлттық сипатынсыз,
қоғамдағы ұлттық элитаның белсенді рөлінсіз
сақтала алады деп ойлау аңғалдық болар еді.

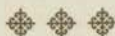
Демократия, еркін қоғам — бұлар жолдың
соңы емес, ал біз оның дәл бастауында тұрмыз.

Мен баршаға мынаны нақты айтқым келеді:
біздің жағдайда биліктің әлсіздігі басқарудан
айрылуды және біз қол жеткізгеннің бәрінен
кері кетуді білдірген болар еді.

Билік дегеніміз — ең алдымен жауапкершілік.

Демократияның әдемі тонын жамылып, айнала бере өзгенің қолымен от көсеп, өтірік өзеуреп, жүгенсіздікке жол беру, қоғамды бейберекеттік пен қылмыстың көк тұманына батыру — өзің отырған бұтақты балталаумен бірдей.

Бостандық пен либерализм заң алдындағы жауапкершілікпен тең тұрады. Адамдар емес, заңдар үстем болуы керек.

Либерализм жекелеген адамдардың «қыңырлығы мен тентектігі» алдында биліктің әлсіздігі ретінде қабылданбауы тиіс.

Мемлекеттің мемлекеттігі оның өз тағдырына қатысты ең маңызды мәселелерді өз бетінше шеше алуынан танылуға тиіс.

Мемлекеттер арасында пайда болуы мүмкін кез келген қарама-қайшылықтарды шешудің әмбебап тетігі тап осы Сенім.

Жалаң тойшылдықтан, желүшты сөзден ештеңе шықпайды.

Сан ғасырлар бойы рухани төлтумалықтың Темірқазығы тек зиялылар ғана емес, қара халықтың өзі болып отырған мұндай құбылыс әлемдік тарихта мейлінше сирек кездеседі. Бұл шын мәнісінде қазақ дүниетанымының төл қасиетін орнықтыруда түбірлі ықпал еткен, мазмұны мен болмысы демократияшыл құбылыс болатын.

Қазіргі ру-тайпалық идеология — бұл ішкі ұлттық ыдырау мен бағдардан айрылудың ең қауіпті түрі.

Аз қазақтың азаматын ру, жүзге теліп сөйлеудің ендігі жерде ешқандай қисыны келмейді. Мазаққа қалмайық, ұрпақты азапқа салмайық.

Демократия — тежеусіз билеушіліктен де, босбелбеуліктен де толық ада мемлекеттік билікті қажет етеді.

Демократия — оппозиция қызметіне жол ашу ғана емес, мемлекеттіліктің бір нысаны, қоғамдық-саяси өмір ахуалының бір деңгейі.

Менің жеті атама дейінгі жадымда сақталған бабаларымның ерліктері мен жеңілістері, бейнеттері мен жеңістері маған ұдайы дем беріп, өз жолымда кездескен кез келген қиындықты жеңетіндей сенімге жетелеп отырды. Міне, дәл осындай идеология әрбір қазақтың жүрегіне жылу берген.

Конституция — біртұтас бүкіл халық еркінің шығармасы.

...мен тәртіп диктатурасы, дәлірек айтқанда, ұлы мәртебелі Заңның диктатурасы салтанат құрғанын қалаймын!

Қазақстан Конституциясы — бұл заң мәтінінде жүзеге асқан жалпыұлттық идея.

Бәрі де кезең-кезеңімен, жөнімен, жолымен, қоғамдық дамудың деңгейін жан-жақты ескере отырып жүргізілуі керек. Ең бастысы, ел өмірін демократияландыру эволюциялық жолмен жүзеге асырылуы шарт.

Әлем алуан қырлы, оның тартымдылығы да осында: ішкі мәні бірдей бола тұрғанымен, демократияның бірдей нысандары жоқ, әр ел міндетті түрде өзіне тән бір ерекшелік қосады.

Конституция — бұл көненің қатып қалған жұрнағы емес. Ол қоғам соның конструкциясынан жаңа жағдайларға және Қазақстан социумының сапасына сай келетін құқықтық әрі әлеуметтік инновацияларды көсіп алып отыруға тиісті тірі механизм.

Заң — бұл билік пен халықтың арасындағы келісім.

Біздің Негізгі заңымыз — үстіне біз бәріміз бірлесе отырып жаңа қоғам, жаңа мемлекет, жаңа экономика орнықтырып жатқан сенімді іргетас.

Заңдарды білмейінше, оларға құрметпен қарап, бұлжытпай сақтамайынша, біз өмірдің бірде-бір саласындағы қиындықтардан ешқашан құтыла алмаймыз.

Болып жатқан құбылыстарға енжар қарап, оқиғалардың аяқталуын мойынсынып отыратын кішкентай адам да, үнсіз көпшілік те болмауы тиіс.

Элита тек қана өзінің жалпыұлттық мүддені білдіру, жалпыұлттық мақсаттарды тұжырымдай білу, сол арқылы халықтың өзін-өзі бағалау планкасын өсіру қабілетімен ғана емес, сол мақсаттарға жетудің жолдарын көрсету қабілетімен де ерекшеленуі тиіс.

Парламент — саяси мәміле мектебі.

Анық көзім жеткені: билік басындағылардың популизмі де билік басындағыларға қарсылардың популизмінен кем қауіпті емес.

Сайлаудың билікке лайықты адамдардың келуіне көмектесетіні рас, бірақ оның қоғамды биліктен әлдеқайда аулақ жүргені жөн кездейсоқ адамдардан қорғауға ешқандай кепілдік бере алмайтыны да ақиқат.

Шынайы парламентаризм халықтың барлық топтарының мүдделері, әртүрлі пікірлердің спектрі көрініс тауып, еркін шығармашылық ахуал салтанат құрған жерде ғана өмірге келеді.

Заң бұзғанға зауал бар.

Егер қоғам билікті тек оның сыртқы әлем-жәлемі үшін ұнататындарға сеніп қалса, оңбай қателеседі.

Адам еркін болмайынша — қоғам еркін болмайды. Қоғам еркін болмайынша — ой еркін болмайды. Ойың еркін болмайынша — ісің алға баспайды.

Адамзат өркениеті экономикада шаруашылық жүргізудің нарықтық тәсілінен, саясатта — демократиядан, идеологияда — пікір алуандылығынан тиімді еш нәрсе таба алған жоқ.

Тек еркін де демократиялық қоғам ғана біздің таяу болашақтағы тұрақтылығымыз бен бақытты өміріміздің кепілі бола алады.

Тарих тәжірибесіне көз жүгіртсек, қандай болмасын демократияңыз елдік мінезге, халықтық қалыпқа, мемлекеттік тәртіпке бой ұсынып отырған. Осы үш нәрсе бойынан табылмаған жерде, демократияның күлі көкке ұшып, демагогияның құбыжығына айналуы күмәнсіз.

Мен былай дер едім: егер саяси оппозиция болмаса, онда оны болдыруға тырысу керек.

Нағыз оппозиция болуы керек, оның болғанының өзі жақсы да. Оппозиция — демократияның белгісі.

Әлеуметтік жанжалды тек сот қана өркеніетті диалогқа айналдыра алады.

Егер сапалы заңдар қабылданбаса, оларға үнемі түзетулер мен өзгертулер енгізуге тура келеді. Заңдар жұмыс істемесе, бұрынғысынша «телефондық құқық» жұмыс істейтін болады, адамдардың санасына құқықтық ойлау орнықпаса, әкімшіліктің, тергеу мен құқық қорғау органдарының қызметіне қол сұғушылар табылады.

...мен сындарлы пікір айтатын дұрыс тұрпаттағы оппозицияшыларды құттықтауға, қолдауға әрқашан әзірмін.

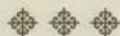
«Егерде өзім бүгін заңға қайшы келсем, заңға қарсы шықсам, онда ертең құқығым табанға басылған кезде менің сол құқығымды кім жақтайды, кім қолдайды?» деп ойлау керек.

Соттар қызметінің тиімділігі, олардың шығаратын шешімдерінің әділеттілігі мен жедел және толық орындалуы — кез келген мемлекеттің демократиялық дамуының негізгі көрсеткіші.

Азаматтықты қабылдау мен өзін азамат ретінде сезінудің арасында елеулі айырмашылық бар.

Егерде Қазақстанда бір адамның құқығы бұзылса, барлық қазақстандықтардың құқығы бұзылуы мүмкін-ау деп санауға болады. Егер бізде дәлелдеуді қажет етпейтін осындай ұстаным әрекет ететін болса, онда бізде даму да болады, жарқын болашақ та болады.

XX ғасырдағы әділеттілік, бұл тек мораль категориясы ғана емес. Бұл — ұлттық және жаһандық табысты дамудың шешуші шарттарының бірі.

ОН ЕКІНШІ ТАРАУ

Сенгенің игілікті
еңбегің болсын

Адам атына лайықты өмір сүрудің, дәулетті түрудың мына заманда нарықтан басқа жолы жоқ. Өйткені, ол адамды өзін-өзі қамшылауға, жанын жеп жанталасуға мәжбүр ететін, сөйтіп оның бойынан тың қуат табуға итермелейтін жол.

Кәсіпкерлік — азаматтық қоғамның тірегі, тұрақтылықтың кепілі.

Қазір ынтымақтасу мен іскерлік кезеңі. Қазір адамдардың өмірін жақсартуға бағытталған шағын қадамның өзі шалқыған даңғаза ұраншылдық пен үдере үндеушіліктен әлдеқайда маңызды.

Адам мәңгі жасамайды, мәңгі жасайтын —
оның ісі.

Маңдай термен тұздамасаң дәміңді,
Жүрегіңмен тербемесең әніңді,
Өзің-дағы ұға алмасаң мәніңді,
Өмір емес,
Көшірме ол — кәдімгі.

Бізге ұлттық буржуазия керек. Ұлттың қал-
талы адамдары қалыптаспайынша, көп істің
қиюы келмейді. Ұлттық буржуазия пайда бол-
са, мемлекет мүддесін ойлайтын адамдар кө-
бейер еді.

Адам түзелмей заман түзелмек емес.

Адамның әр ісі — жасаған барлық жақсылығы мен жамандығы кейінгі ұрпақтар тарапынан әділ бағасын алмай қоймайды.

Мен әлдебір қисындардан гөрі ақылға қонымды қарапайым істерді артық санаймын.

Адамдарға ақыл-парасат өз өмірін жақсарту үшін берілген.

Бүлінген заманды түзеу адамның өз міндеті.

Адамдар, әдетте, өткеннің мәніне ертеңнің тұрғысынан үңіліп түсінеді.

Адамдардың жаңа дүниетанымы қалыптасқанша ондаған жылдар қажет болады.

Адамзаттың ақылдылығы — бейбітшілікті сақтай білуінде.

Өзіне-өзі талап қоя білу, айнала-төңірегін және Отаныңа адал болу — жас өскіндерді тәрбиелеудегі шешуші мәселелер, міне осылар.

Адам өзін өзгеше етіп көрсеткісі келіп жаныққан кезде, сол сәтте өзінің мейлінше стандарттық әдіс-тәсілдерді қолданып отырғанын байқай бермейді.

Өмірде нағыз табысқа — адамдарға және өз еліне пайда әкелетіндер ғана қол жеткізеді.

Адам оқуға қабілетін жоғалтқан кезден бастап қартайғандық бел алады.

Тұлға болу дегеніміз жауапты болу дегенді білдіреді.

Адамдар ядроның қуатын меңгеруді үйренді, бірақ өздерін басқаруды үйрене алмады. Олар адамға деген сенімін жоғалтып, ядролық қуатқа сену сеніміне ие болды.

Адам әлемнің жеті кереметінің бәрінің тарихын біліп, бірақ ең маңызды әрі нағыз кереметті: әр алуандыққа толы дүниені біле алмауы мүмкін.

Адам өзінің қайда бет алғандығын анық көрген кезде ғана биікке қарай күш-жігерімен ұмтылады.

...көптеген адамдар үшін ескі үміт-қиялдардан бас тартудың қиынға түсетінін ескерген жөн. Олардың сенімдерін мазақ етудің еш реті жоқ. Олармен сауатты да адал пікір таластырудың жөні бөлек.

Адамның ой-санасын бір сәтте өзгерту мемлекеттің қолынан келмейді. Бірақ мемлекет өзгерістер процесін объективті тенденцияларды түсіндіру, маңызды ақпаратты халыққа жеткізу жолымен және де, ең бастысы, өзіндік молшылыққа бағытталған әлеуметтік-экономикалық саясатты іске асыру жолымен жеделдетуге қабілетті.

...адамзат бүгінгі тарихи кезеңде өз тіршілігінің бірегей негізі ретінде қабылдай алар бірден-бір әмбебап өркениет моделіне қол жеткізген жоқ, жеткізе де алмайды.

Өзі еш нәрсеге жауап бермейтін адамның батырсынуы, батылсынуы, өзгені сынауы оп-оңай. Бәрінен бұрын елдегі татулықты сақтау шарт.

Бақ-дәулет, барша игілік адамның өз қолымен жасалады.

Біз құрып жатқан қоғамның ең жоғары құндылығы — адам, бүкіл өзгерістердің бәрі сол үшін, соның игілігі үшін жасалып жатыр.

Әрбір адам біздің мемлекетімізге, оның бай да даңқты тарихына, оның болашағына өзінің қатысты екенін мақтанышпен сезіне алатындай іс-қимыл жүйесін талдап жасау қажет. Елдің проблемалары да, келешегі де барлық адамға жақын әрі түсінікті болуға тиіс.

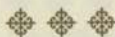
Ұмтылсаң — ұтарсың.

Қазіргі бәсеке заманында қажыр-қайратың, ынта-жігерің, тынымсыз ізденісің болмаса, көштен қалу оп-оңай.

Бүгінгі адам, әрине, біздің ата-бабаларымызға қарағанда анағұрлым білімді, алайда, сонымен бірге анағұрлым салғырт, әсершіл және штамп пен ұрандар аясында ойлауға бейім.

Бүгінгі заманда өзінің асқақ арманына тек жаңаша ойлайтын, ерік-жігері мол, өзіне сенімді адамдар ғана қол жеткізе алады.

Жас азамат өзін әрдайым жан-жақты жетілдіріп отыруы тиіс.

Адам кешегісімен, қазіргісімен және келешегімен өмір сүреді. Қазіргі сәт тез өтеді, тез кешегіге, өткенге айналады. Яғни, біз өмір бойы келешекке ұмтылумен ғұмыр кешеміз.

Тұлға болу дегеніміз жауапты болу деген сөз. Ол үшін ағынмен малти бермей, белсенді болу қажет.

Адамзат баласы жүздеген мың шақырым қашықтықтағы Айдың бетін зерттеді, алайда аяқасты дерлік жерде жатқан теңіз түбінің оннан бір пайызы да зерттеле қойған жоқ.

Жаңа буын өзгерістерден қаймықпай, керісінше, өршіл, серпінді жобаларды ұсынуы тиіс.

Өзгенің өріне шығу үшін өзің де мейманыңа төріңнен орын бер.

Еңбек ет, өзіңді, отбасыңды асыра, бала-шағаңның қамын ойла: өзіңе де жақсы, үкіметке де жақсы.

Саламатты өмір салтынсыз, тамақты тарта ішпейінше, қимыл-қозғалыссыз және спортсыз ұзақ өмір сүру мүмкін емес. Бұл — өмірдің ащы шындығы.

Ұлттың бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады.

Кез келген мәселенің түп тамырына көз жіберген жөн. Құдай бізге аз сөйлеп, өзіміз сияқтыларды көбірек тыңдап және түсіну үшін бір ауыз бен екі құлақ берді. Демек, алуандылық — Жер деп аталатын планетадағы ең басты феномен. Ол әрқашан да қызықты болған және бола береді.

Жоспардан өмірдің өзі батыл екенін тәжірибеміз көрсетіп отыр.

Алға кеткен әлемдік өркениет көшінің шаңын жұтқымыз келмейді. Ал бұл үшін бәріміз өз күш-қуатымызды, халқымыздың бойындағы барлық парасат пен зият күшін бір жұдырыққа жұмылдырып, оның күллі әлеуетін барынша пайдалануымыз қажет.

Ендігі жерде біз тізімнің соңында қалғымыз келмейді.

Реформа бір күнде жүзеге аспайды. Саяси-әлеуметтік жағдайларға сай әр істің өз уақыты, кезеңі болады.

Реформаларды жақтайтындардың қатарын жаппай көбейту экономикалық қана емес, идеологиялық та міндет.

Экономикалық тиімділік, жеке адамның өз басының экономикалық еркіндігі және жеке меншік деген бағдарлы ұғымдарды қалың бұқара түсінбейінше нарықты құруға болмайды.

Экономика ғылымға арқа сүйемейінше бәсекеге қабілетті бола алмайды.

Егер экономика нарықтық болмаса, ол тоқырауға тіреледі.

Экономика әрдайым саясаттың бастауы болып табылады. Алдымен экономика түзіледі, содан кейін оның үстіне саясат қаланады.

XXI ғасырдағы Қазақстанның табыстарының кілті мына төрт тағдыр шешерлік ұғымдар болып табылады. Олар — Жаңғырту, Халықтың әл-ауқаты, Инновация, Интеграция.

Халықтың әл-ауқаты — ел дамуының негізгі шарты.

Жаңғырту — бүкіл мемлекеттік саясаттың негізгі өзегі.

Интеграция мен ашықтық — біздің саналы таңдауымыз.

Біз ат төбеліндей ғана халықпыз. Сондықтан бізге ең керегі уақыт оздырмай, экономиканы түзеп, мықты мемлекет болу. Қарулы Күштерімізді, қауіпсіздігімізді нығайту. Ол үшін күш-қуат керек. Ол үшін экономика керек. Осыларға қол жеткізу үшін тыныштық керек. Ішіміз бүтін болмаса, сыртымыз түтін болады, өзгелер түтіп алады.

...Ықпалдастық пен орнықтылық экономикадан туындайды.

Тек дұрыс ұстаным табу, әлемнен нені алатыныңды және оған нені беретініңді айқын түсіну ғана тұрақты даму мен өзге әлеммен үйлесімді қатар өмір сүрудің кепілі бола алады.

Экономикалық прагматизм — ХХІ ғасырдағы қауіпсіздік жүйесінің түйінді тірегі.

Бейбітшілік және келісім — қоғамды экономикалық жағынан дамытудың, азаматтардың өмір сүру сапасын көтерудің басты белгісі.

Біз экономика үшін тіпті дағдарыс кезеңінде де пайда табуды үйренуге тиіспіз.

Сауда жасайды екенсің, демек, ісіңе сенім артып, үмітіңді үкілейсің. Өйткені, сауда өздігінен жүретін үдеріс емес.

Араласу көп болған жерде сенім де көп. Сенім бар жерде қарсы тұрушылыққа орын жоқ. Бұл — қарапайым, алайда өте құнды ақиқат.

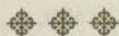
Кәсіпқой болу деген сөз — өзің шынымен де айналысқың келген өмірлік істі таңдай білу. Және оның өзін жақсы тұрғыда жүзеге асыру қажет.

Кәсіп дегеніміз — табысты өмірдің негізі.

...кәсіпкерлік — денсаулығы мықты жандардың үлесі.

Кез келген кәсіп иесі өз шаруасын тың тәсілмен, жаңа әдіспен істеуге ұмтылса ғана ешкім жетпеген табысқа жете алады.

Кәсібилік, отаншылдық, ұзақ мерзімді міндеттер қоюға қабілеттілік, оларды жаңа жағдайда шеше алатын білімділік пен жігерлілік — кадрларды іріктеу мен жоғарылатудың басты өлшемі.

Жаңа тұрпатты шенеунік өз ұлтының отаншыл әрі әділ, ісіне адал және кәсібилік білікті қызметшісі болуға тиіс.

Дағдарыстар келіп-кетіп жатады. Ауыртпалық салғанына қарамастан, олар, сайып келгенде, тоқыраған учаскелерде экономиканы сауықтыруға, ал бәрінен бұрын ерік-жігерімізді жұмылдыруға, жинақы да ұйымшыл болуға жәрдемдеседі.

Ұлттық дағдарыс — көп ретте экономикалық дағдарыстың салдары.

Дағдарыс — сел сияқты. Ол әлсіз бөгеттерді шайып кетеді, ал күштілері қалады.

Ашкөздіктің аяғы жақсылыққа апармайды. Қазіргі жаһандық дағдарыс — сол ашкөздіктің салдары.

Жаһандану жағдайында әлемдік экономиканы рецессиялық тығырықтан бүкіл ұлттар қоғамдастығының бірлескен күш-жігерімен ғана алып шығуға болады.

Бәсекеге қабілеттілік мәселесі тек экономикаға тірелмейді. Бұған адам ресурстарына, білімге, денсаулық сақтауға, экологияға, саясатқа және ел ішіндегі тұрақтылыққа қатысты мәселенің бәрі кіреді. Түпкі нәтиже осылардың жиынтығынан шығады.

Дағдарыстар мәңгілік емес.

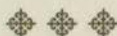
Бүгінгі күн бәсеке заманы. Жеткен биікке мәз болып, тоқтап қалу — көшкен жұртта қалғанмен бірдей.

Жер қойнауының байлығы — барша келер ұрпақтың игілігі. Бұған қарап босаңсымауымыз керек. Керісінше, Үкіметті қоса, біздің бәріміз ондай байлық қолымызда болмағандай өмір сүріп, жұмыс істеуге тиіспіз.

Бүгін өткен жүз жылдықтың 60-жылдарында кеңінен тараған тұтынушылық қоғам тұжырымдамасының елесі айқын сезіледі.

...жұмыссыздардың барлығы бірдей жұмыс істеуге ұмтылмайды. Өкінішке қарай, адамдар арасында жаңа біліктілікті меңгеруден гөрі базарда «такси» қызметін атқаруды қалайтын психология сақталып отыр.

Қай қоғамда да адам өз еңбегімен қадірлі.

Масылдық — қауіпті індет, оны еңсеру жауапты міндет.

Тұтынудың бұл идеологиясы бүлдіруші болғанына бүгін бүкіл әлем дамыған елдерінде жаппай әлеуметтік масылдық туындатты және жаһандық дағдарыстың басты себептерінің бірі болып табылады.

Тапқаныңды ғана тарата аласың, қолыңда барыңды ғана бөліске саласың.

Экономикалық дәулетіміз артпайынша, рухани сәулетіміз де артпайтынын ұғынуымыз қажет.

«Байлық — мұрат емес, жоқтық — ұят емес» деген сөз бар. Ойлап отырсақ, баяғының айтқанының бәрі қағидат емес, дүмше молданың айтқанының бәрі шарифат емес.

Байлық — мұрат, егер оның шапағатын туған халқыңмен бірге бөліссең.

Ал, жоқтық мына заманда ұят!

Адамдар елдің өмірі қалай өзгеріп жатқанын өздерінің тұрмыс-тіршілігінен байқайды.

Бүгінгі таңда масылдыққа еш жерде орын болмауға тиіс.

Мен Қазақстандағы әлеуметтік жаңғыру бәрінен бұрын барлық қазақстандықтардың өмір сапасын арттыруға, кедейлердің санын азайтуға және әлеуметтік дүбәралыққа жол бермеуге бағытталуы керек деген сенімдемін.

Нарық — ебі жоқтың еншісін алып, құтын қашырады, ал алғырдың, амалшыл адамның несібесін асырады.

Ат төбеліндей ауқаттылар тобы қалың кедерлер тобынан тым шырқап, оқшауланып кеткен қоғам гүлденіп, дамымақ түгіл, өмір сүрудің өзіне қабілетсіз болып шығады.

Сен үшін шенеунік шешім қабылдайтын қоғам — келмеске кеткен қоғам.

Басты мақсат тайға таңба басқандай айқын көрініп тұруы қажет. Әйтпесе, ол әркімнің ішкі есебімен өзгеріп тұратын болса, ықпалдастық жайындағы жалаң ұрандарға ауыз ауыртудың жөні жоқ. Мен үшін қазіргі кезеңдегі ықпалдастық бірлесудің мақсаты айқын. Ол — тауар, капитал, жұмыс күшінің еркін қозғалысына кедергі келтіретін кез келген техникалық және алым-салықтық шекараны жойып, ортақ рынок жасау.

Қазір болып жатқан өзгерістердің және алдымызда тұрған мәселелердің ауқымын бағамдау үшін бүгінгі күнге кешегімен салыстыра отырып көз тастау қажет.

Нарық жағдайында фирмалардың, компаниялардың, холдингтердің бәсекелесетіні сияқты, әлемде мемлекеттер де бәсекелесіп жатады.

Әркім өзінің игілігіне еңбек етсін, сонда мемлекеттің де игілігі артады.

Нарық деген сол — жарысу, жағаласу, бәсекелесу, таласу, тартысу.

Егер еркін рынок шын мәнінде еркін болса, ол елде жаңа өндірістер туғызады.

Мемлекеттің бәсекелестікке қабілетін көрсететін басты нәрсе — экономикасы.

Қарқынды экономика болмайынша біз мектептер мен ауруханаларды қаржыландыра алмаймыз.

Ұлт пен мемлекеттің аман қалуының жалғыз жолы — экономиканы ашық ұстау, әлемдегі қуатты экономикалық аймақтармен қапталдаса араласып-құраласу.

Айрықша жолды ойлап табуға тырысушылық экономикада ғана емес, саясатта да жарға жықпай қоймайды.

Біз бүкіл Қазақстанды алып құрылыс алаңына айналдырып, мыңдаған жұмыс орнын құрамыз.

Мемлекет деген, ең алдымен, адамдар. Мемлекет бәсекеге қабілетті болуы үшін, адамдар, яғни бүкіл ұлт бәсекеге қабілетті болуы керек. Ол үшін әрбір адам өзін-өзі қамшылауы тиіс.

ОН ҮШІНШІ ТАРАУ

Дәстүрiңдi
баққаның —
үмiтiңдi
жаққаның

Әйел — өмір тірегі ғана емес, әйел — өмірдің өзі.

Шығыс халықтарының арасында, жалпы мұсылман елдерінде әйел затын бөлекше бағалайтын, қарындасты қатты қастерлейтін халықтың бірі де, бірегейі де — біздің қазақ.

Әйел өзін сенімді сезінген жерде отбасы да берік, балаларының болашағы да жарқын.

Жер бетіндегі жақсылық, ізгілік, қайырымдылық атаулының бәрі де ананың ақ сүтінен тарайды.

Қыз тәрбиесі — ұлт тәрбиесі.

Қоғамның даму барысын өмірде — нәзік, көңілде биік, ал істе мығым әйелдер қауымынсыз көзге елестету мүмкін емес.

Әйел — бесік иесі. Демек, әйелдің жайы түзелмей — бесігіміз түзелмейді, бесігіміз түзелмей — еліміз толық түзелмейді.

Әйел — ошағымыздың ұйытқысы, Отанымыздың сақтаушысы, береке-бірлігіміздің алтын діңгегі, ұлттық мәдениетіміздің мәйегі.

Адам ата-бабасын жамандап абырой таппайды. Бірақ өткеннің жақсысынан үйреніп, жаманынан жирене алмаған ұрпақтың да көсегі көгере қоймасы белгілі.

Рухани қасиеттерді берік ұстанып, қастерлеп сақтаудың үлгісін көрсетуші, айрықша адам — рудың жасы үлкен ақылман ақсақалы болған. Себебі ол тірі тарихқа айналған данышпан ұстаз саналатын. Көшпелілер қоғамында ақсақалдар билігі әлеуметтік ұйым институттарының бірі болып табылды, өмірден өткен ұрпақтар мен көзі тірі адамдар арасындағы өзара рухани байланыстың дәстүрлі дәнекер тетігі ретінде қызмет атқарды.

Демек, біз ақсақалын ардақтаған, салт-жорасын салмақтаған жасампаз жұрттың ұрпағымыз.

Өзіне-өзі сын көзімен қарамайтын халық болашағына көп үміт арта алмайды. Біз бойымыздағы озығымыздан үйреніп, тозығымыздан жирене білсек қана өркениетті мемлекет, еңселі ел боламыз.

Біз ұлы жолға шықтық, арманды сапарға аттандық. Қолымызда — тәуелсіздіктің көк Туы, Елтаңбамызда бар халықтың басын біріктіретін киелі шаңырағымыз, арманымызды алға апарар қанатты пырақтарымыз бар.

Ылайым, бетімізден жарылқасын!

Үлкен жолдың үстінде бізді ата-бабаларымыздың аруағы желеп-жебеп жүре берсін!

Біздің болашағымыз — жастар. Біз жастарды жаңа өмірге бейімдей білуіміз керек.

Еркін елдің ертеңі — кемел білім мен ғылымда.

Әрбір шаңырақ ұрпақты болсын, ырысты болсын, ырысы жұртқа жұғысты болсын!

Тегін дүние мен жатыпішерлік құндылықтардың бәсін түсіріп, еңбектің мәнін кетіреді, адамды босаңсытып, оның өміршеңдігін төмендетеді.

Мінезіміздің жақсы жағын жалғастықпен сезіне алмағанымыз да, жаман жағынан біржолата безіне алмағанымыз да рас.

Кешегі бабамызбен ғана емес, бүгінгі бағамызбен, ертеңгі шамамызбен де мақтана алатын ұлт болуды ойлауымыз керек.

Жаңа құндылықтар жастардың жүрегіне тезірек жол табады.

Кез келген ел өзінің келешегін өскелең ұрпағымен байланыстырады.

Еңсесін енді көтеріп келе жатқан біздің еліміз үшін дарынды ұрпақтың орны мүлде бөлек.

Домбыра үніне ұйымаған, жусанды даланың иісін аңсамаған қазақты қазақ деп айтудың өзі қиын.

Қандай байлық болмасын, оның түбі бір сарқылатыны хақ. Сарқылмайтын, терең бойлаған сайын, керісінше, еселеп, арта беретін бір байлық бар, ол — білім. Ал білім негізі — мектепте.

Жаңа үйдің берекесі мен ырысы қабырғасының қиюымен емес, сол үйдегі теңнің жиюымен, демек, отбасындағы сыйластықпен, татулықпен кіреді.

Дарынды ұрпақ — қарымды ұрпақ.

Отбасында адам бойындағы қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім жақындарына, туған-туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады.

Біздің жастарымызға мақсаткерлік, болашаққа деген шүбәсіз сенім, мойымас жігер, кез келген істі қолға алуға деген құлшыныс тән.

Жас кезінде үлкен іске құлаш сермемеген жаннан жасы ұлғайғанда үлкен нәтиже күтудің өзі бекершілік.

Ертеңін ойлайтын, болашағына үмітпен қарайтын көшелі ел, ең алдымен, ұрпақ тәрбиесіне, шәкірт біліміне ерекше назар аударады.

Егер сыпайылық адам көркі десек, ол дарынды жастарды одан әрі көріктендіре түседі.

Жастарымыз салт-дәстүрімізді көздің қарашығындай бағып жүретін, көптің көкейіне үміт отын жағып жүретін, адамзаттың озық ой көгінде ағып жүретіндей болуы тиіс.

ОН ТӨРТІНШІ ТАРАУ

Өрелі рухсыз
өркениет жоқ

Мәдениет — ұлттың бет-бейнесі, рухани болмысы, жаны, ақыл-ойы, парасаты.

Мәдениеті жоғары, тарихи танымы орнықты, ойы сергек елдің рухы да биік. Рухы биік халықтың іргесі де берік, әлеуеті де қуатты, ынтымағы да жарасты болмақ деп есептеймін.

Өркениетті ұлт, ең алдымен, тарихымен, мәдениетімен, ұлтын ұлықтаған ұлы тұлғаларымен, әлемдік мәдениеттің алтын қорына қосқан үлкенді-кішілі үлесімен мақтанады. Сөйтіп, тек өзінің ұлттық мәдениеті арқылы ғана басқаға танылады.

Еуразияның ең бір бай да бірегей мәдениеті — қазақ мәдениеті.

Өзіндік төл мәдениетін құрған бірегей көшпелі өркениет бүгінгі күні әлемдік өркениеттер Олимпінен заңды түрдегі орнын иеленіп отыр.

Интеллигенция — ұлттық мүдденің шын жоқшысына айналған әлеуметтік топ.

Материалдық игіліктермен салыстырғанда мәдени игіліктердің өзіндік ғажайып ерекшелігі бар, олар ешқашан бөліске түспейді, қайта тұтынушылар қатары артқан сайын ол еселеп өсе түседі.

Шынайы ұлттық сана жоқ жерде ұлттар мен өзге ұлттық мәдениеттерді шынайы құрметтеуде мүмкін емес.

Адам өмірінің шегі бар, ал білімнің шегі жоқ.

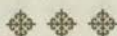
Мәдениет деген ұғым аясында адам онсыз өмір сүре алмайтын аса нәзік құбылыстар тоғысқан.

Біздің барлық күш-жігеріміз бен біздің бүкіл тәжірибеміз бір нәрсені дәлелдейді — мәдениеттер мен өркениеттер арасындағы үнқатысу керек қана емес, сонымен бірге мүмкін де.

Мәдениет болмаса ұлт та өмір сүре алмайды. Ұлттың мәдениеті — оның қуат өрісі, қорғаныс тетігі.

Қазақтар орыс мәдениетін жете меңгерген. Ендеше, қазақ әдебиеті де Қазақстанда тұратын барлық ұлт адамдары үшін жеті қат жер астындағы нәрседей алыс құбылыс болмаса керек. Қазақ әдебиеті, тілі, ауыз әдебиеті, музыкасы әрқайсымыздың да рухани дүниемізді орасан байыта алады.

Мәдениет, ақыр аяғында, қазіргі заманғы еңбек адамына, оның жасампаздық қадамына қарай бетбұрыс жасауы тиіс.

Мәдениет, ең алдымен, жәдігерлік. Оны ұрпақтан ұрпаққа жеткізуші — зиялы қауым.

Біз, қазақстандықтар, бір экономикалық немесе саяси кеңістікте ғана емес, бір мәдени кеңістікте де өмір сүріп жатырмыз деген ақиқатты сезіну бірте-бірте орнығады. Біз әншейін ғана бұрынғы кеңес адамдары емес, сапалық жағынан жаңа мәдени қауымдастық жасаушылармыз.

Беталысы күнде өзгерген алмағайып дүниеде адамзат үшін ешқашан өзгермеген, өзгермейтін темірқазықтар бар. Ол — білім! Ол — еңбек!

Біздің кезімізде барлық ұлан-асыр ойларымызды жүзеге асыру үшін ең қажеттісі — өзіңе, өз күшіңе, өз болашағыңа сену. Сенімсіздік өз еліңе, өзіңнің халқыңа, өз-өзіңе сенбегендік болып оралады.

Ел болашағының баянды болмағы баста бұлықсыған білім мен қолда ойнаған еңбекке байланысты.

Тұлпар дүлдүлдігімен, адам білгірлігімен алады.

Білікті білім таусылған жерден елес пен қиял басталады.

Өмір толассыз өзгеріп жатыр: бір кездегі білген аздық етеді.

«Өмір бойы білім алу» әрбір қазақстандықтың жеке кредосына айналуы тиіс.

Адамға, оның білім алуына, мәдениетке қаржы салу — бұл мемлекеттің болашағына қаржы салу.

Біздің халқымыз үшін білімділік әрдайым ең жоғары моральмен барабар айрықша құндылық болып келген.

Адамзатты терең ойға кемел білім жетелейді.

Оқу, үйрену — ұят емес, надандықта қалып, одан арылуға талпынбау ұят.

Балабақшадан бастап мектептерде, колледждер мен жоғары оқу орындарында, әскери орындарда біз балаларға тек білім беріп қана қоймай, тәрбие беруді де назардан шығармауымыз керек.

Білім — ұлы күш. Ол танымалдыққа, даңққа, молшылық пен игілікке жол ашады.

XXI ғасырдағы табысты қоғам — бұл заңгерлік сауаты бар адамдардың қоғамы.

Кез келген мәдениеттің, кез келген өркеніет пен дүниетанымның өмір сүруге және өзіне қастерлі көзқарас болуына деген заңды құқығы бар. Бұл — адамзат тарихының барысы айқындаған болмыс. Онымен санасу керек.

Ғылым — әлемдегі жаңалық атаулының бәріне ашық та зерек болуға тиіс.

Ғылымға қызмет ету — бұл ең алдымен адамдарға қызмет ету, өз зерттеулеріңді халыққа және қоғамға арнау.

Суреткердің басты парызы — өз дәуірінің жырын жырлау, мұңын мұңдау. Қазір болып жатқан өзгерістерді бәрінен бұрын қазіргі жазушылар жазып қалдыруы керек.

Ұлы жаңалықтар — бұл таза ақыл-ой мен мейірбан жүректің ісі.

Біз әлемдік мәдени құндылықтармен үндес жаңа заманғы қазақтың озық мәдениетін қалыптастыруымыз керек.

Қазақ мәдениеті — алып құрлықтың түп тамыры жөнінен ең көне, мазмұны жөнінен дара мәдениеттердің бірі.

Спорт — бейбітшілік елшісі, ол адамдарды біріктіреді, халықтар, мәдениеттер мен өркениеттер арасындағы өзара түсіністік көпірін салады.

Халық денсаулығы — бұл Қазақстанның өз стратегиялық мақсаттарына қол жеткізудегі табысының бөлінбес құрамдас бөлігі.

Ата-бабаларының асыл сөзін жүз томға жинап, бастырып шығара алатын ел — бақытты ел, бақуатты ел, болашағы кемел ел. Қазақ елі — сондай ел.

Әлем әдебиетіндегі әйгілі жүз кітапты емін-еркін, жатық етіп аударып, бар бояуымен, өзгеше өрнегімен төгілтіп түсіретін тіл — қуатты тіл, құнарлы тіл, құдіретті тіл. Қазақ тілі — сондай тіл.

Әрбір журналист өз сөзінің билігін сезінуге тиіс. Халықаралық күн тәртібін саясатшылар қалыптастырғанымен, нақ журналистердің оны түзетуге, оған мораль мен әділдіктің салмағын салуға мүмкіндігі бар.

Бар өнерін бармақтың басына, тілдің ұшына қондырған халқымыздың көп шежіресі, көнекөз естелігі осы әні мен күйінде, жыр-толғауында жатыр.

Рухани құндылық, биік адамгершілік жоқ жерде үлкен өркениет орнату мүмкін емес.

Тұрғын үй — жай ғана төрт қабырға мен баспана емес. Ол адам өмірінің аумағы.

Талант — Жаратқанның сыйы ғана емес, сонымен бірге өзіңнің алдындағы, қоғам мен Отан алдындағы жоғары жауапкершілік те.

Жаңа құндылықтар жастардың жүрегіне
тезірек жол табады.

Дүние байлық пен жан байлығы сәйкес кел-
генде ғана бүкіл адамзат мұрат еткен саналы
қоғам құруға болады.

Өнерін сүйген, өнерпазын мәпелеген елдің
қашанда мәртебесі жоғары.

Ұлы өнерде шектеу де, шекара да жоқ.

Таласа жүріп танылуымыз, қаржыса жүріп
шыңдалуымыз қажет.

Біздің ұрпақ алдында бабалар қол жеткізген игіліктерді сақтау, қайта қалпына келтірілген мемлекеттігімізді нығайту және дүниежүзілік қауымдастық талаптарына сай жаңа сапалық деңгейге көтерілу міндеті түр.

Ең бастысы той тойлау емес, ең бастысы — ой ойлау.

Алға қарайтын кез келді. Іске кірісер кез келді. Ерік-жігерімізді танытатын кез келді. Өмірді өзгертетін кез келді.

Өз алдымызда, болашақ ұрпақтың алдында адал болайық, уақыт пен ел тағдыры үшін жауапкершілігімізді ұмытпайық!

Басыңдағы бақытты бағалай алу үшін оның қадір-қасиетін толық танып-білуің қажет.

Айқайшыл күшіңмен емес, игілікті ісіңмен таныл.

Адам уақытқа өкпе артпауы керек. Рас, уақыт қиын. Бірақ уақытты таңдамайды, онда өмір сүреді.

XX ғасыр. Бұл — Ғаламды көз алдыңа бөлшек деп елестетіп, ал бөлшек тұтас бір ғалам болып шыққан уақыт.

Жұмылған жұдырықпен бір-біріңнің қолыңды қыса алмайсың.

Ең бастысы — адам факторы: оның еркі, күш-жігері, табандылығы мен білімі. Өркендеп даму мен тәуелсіздікке аттар табалдырықтың алтын кілтін де осы шамадан іздеген жөн.

Ештеңе де өзінен-өзі аспаннан аяғы салбырап түсе қалмайды. Өсу, тұрақты даму жағдайына жету үшін де белгілі бір кезеңдерден өту қажет. Оларды ешқашан да аттап кете алмайсың.

Адам капиталы — тұрақты экономикалық дамудың негізі және инновациялардың қозғаушы күші.

Жаһандық тәжірибенің күнгейінен ғана емес, көлеңкесінен де тағылым алу керек.

Біз елеулі түрде артта қалып қойдық, сондықтан асығуға тиіспіз. Біз мейлінше ширғып, әлемді қуып жетуге мәжбүрміз.

Жетілмегендікті мойындау — бұл одан әрі жетілуге қарай жасалған қадам.

Ақиқатқа сеніп, бірақ уақыт өте келе оның ақиқат болып шықпауынан асқан қауіп жоқ.

Материалдық игіліктермен ешқандай байланыспайтын руханият, адамгершілік деген даусыз ұлы құндылықтар бар. Олар адам үшін әрдайым басым және негіз қалаушы болып қалады.

XXI ғасыр — мәдениеттің, ғылым мен ақыл-ой бәсекесінің ғасыры болмақ.

Мемлекеттік шекара — тәуелсіздіктің басты белгілерінің бірі. Ел мен елді табыстыратын да — шекара, тартыстыратын да — шекара. Достық та осы жерде көрінеді, қастық та осы жерде көрінеді. Ел жақындығы болмаса, жер жақындығының жақсылығынан гөрі жамандығы басым түспек.

2030 жылы біздің ұрпақтарымыз бұдан былай әлемдік оқиғалардың қалтарысында қалып қоймайтын елде өмір сүретін болады. Олардың Қазақстаны Еуразияның орталығы бола отырып, жедел өркендеп келе жатқан үш аймақтың — Қытайдың, Ресейдің және Мұсылман әлемінің арасындағы байланыстырушы буын рөлін атқаратын болады.

Қараңыздаршы: бір шеті Алатау, енді бір қиыры Алтай, тағы бір шеті Атырау сияқты қазақтың үш қиянынан табылған үш «Алтын адам» бір ғана мәдениеттің — біздің бабаларымыздың қолынан жасалған мәдениеттің үлесіне тиеді екен. Бүгінгі жас ұрпақты ұлт мәдениетін ұлықтау рухында тәрбиелеу үшін бұдан басқа қандай дәлел керек.

Дініміз тәркі, тіліміз ғаріп, мәдениетіміз мүшкіл, өзіміз мүсін халге ұшырадық. Мұндай жағдайда ел намысының қозбауы, ер ашуына мінбеуі мүмкін емес еді.

...Зеңбіректі әскерге найзамен қарсы шапқан көзсіз ерлерді халық әлі күнге ән-жырға қосып, аяулы аттарын ардақ тұтып келеді. Ардақ тұта береді!

Тарихи сенімділік — біздің ұлы тірегіміз.

Міне, тәуелсіздік таңы атты. Азат ел атандық. Дегенмен, атымыз да азат, затымыз да азат болуы үшін әлі де талай шаруа атқаруға тура келеді. Бұл — қайырлы сапар, қасиетті жол. Ол жолдан біз таймаймыз!

Қазақтың халық мақалы «Шапшаң жүргенге шаң жүкпас» дейді. Сондықтан да бізге уақыт төреші. Мұратына жүрген жетеді.

ОН БЕСІНШІ ТАРАУ

Әрқашан бірге,
әрдайым алда
болайық!

Алыс жол — алғашқы адымнан басталады.

Беталды сынай бергеннен береке кіре қалмайды.

Мінді мойындау — мінсіздікке жасалған қадам.

...ақылдылар ғана емес, ақымақтар да тауды жанамалап өте береді, алайда асқар тауларды ақыл, парасат, тәжірибе және ерлік қана бағындыра алады.

Дүние тек қана бірте-бірте жаһанданып бара жатқан жоқ, ол адамзат қоғамдастығы дамуының біржақты моделінен бірте-бірте кіндік үзіп барады.

...қай кезде де ұлыны ұлы түсініп, бағалаған!

Ең ұлы істер ең қиын шақта өмірге келеді.

...ойда жоқта алдымыздан шыға келген арам ойдың неден пайда болғанын білмей тұрып, бүгін де, болашақта да дұрыс бағытты, дұрыс бағдарды қалай таба алмақпыз?

Ештеңе де бірден жеміс бермейді.

...ай астында ештеңе таңсық емес.

Уақыттан өткен әділқазы жоқ.

Уақыт тасқынына қарсы жүзу, тіпті тоқтату
еш мүмкін емес нәрсе.

Әлі өмірде болмаған гәпті біздің қиялымыз
үштайды.

Уақыт мақсатты, басты нәрсе дегеніңізді де өзгертіп отырады, тіпті ұлы жетістіктер мен жаңалықтар да күнделікті күйбеңге, «бас ауыртар» істерге, зәру мәселелерге, жаңа күннің жаңа шаруаларына орын беріп, бірте-бірте ұмытылып жатады.

Әу бастан-ақ жобасы келіспеген мүсінді көшірмелеуден қайыр жоқ.

Уақыт деген зымиян, айтпай-ақ жетіп келеді.

Тұлға болу дегеніміз — жауапты болу деген сөз.

Тек қана әр алуандыққа, көпұлттылыққа, көпдінділікке негізделген бірлік формуласы ғана дұрыс.

«Адамзаттың бәрін сүй, бауырым деп...» — деген данышпан Абай өсиеті менің де ұстанатын өмірлік қағидам, санама сіңірген терең танымым.

Алыстан ойламаған жақыннан уайым табады деген сөз бар.

Болашақ жаман немесе жақсы бола алмайды. Ол, біз оны қалай қалыптастырсақ, сондай ғана болады.

Күн сайын, ай сайын құбылатын заманға сай амалың болуы керек.

Еш нәрсеге бірден қол жетпейді. Табысты әрі тұрақты дамуға объективті түрде белгілі бір сатылар тән, оған құлашты бір сермегеннен жетпейтіні белгілі.

Бізге жалпы әңгімелер мен сөз жарыстырулар емес, ортақ игілікке қызмет ете алатын белгілі бір бағдарламалардың идеялары мен нұсқалары қажет.

XXI жүзжылдықта жаһандық архитектураны ойдағыдай жаңғырту тек эволюциялық жолмен ғана жүруі керек.

Достық жоқ жерде араздыққа мүмкіндік
мол болмақ.

Озбырлық тек зорлық-зомбылық туғы-
зады.

Халық бірлігі дегеніміз бұл ең алдымен
мемлекеттік институттардың бірлігі.

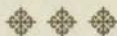
Біздің жолымыздың базалық формула-
сы — толеранттылық арқылы, тұрақтылық пен
ырықтандыру арқылы жаңғырту.

Уақытты жинақтауға, көбейтуге болмайды. Оны кері бұруға болмайды. Алайда дамудың айқын мақсаттары анықталса, уақытты іскерлікпен жұмсауға болады.

Уақыт бізді таңдады, ал біз өз тарихи мүмкіндігімізді жүзеге асырдық.

Біз жаһанданумен күресуді емес, жаһандануға бейімделуді алдымен ойлауымыз керек. Сөйткенде ғана тілімізді, дінімізді, дәстүрімізді, салт-ғұрпымызды сақтап қала аламыз.

Аласапыран кезең — тұлғаның беріктігіне үлкен сынақ.

Тәжірибе өткеннің қателіктерін қайталамау үшін де қажет. Бірақ адам солай жаратылған, ол үшін ең жақсы ұстаз — өз басына түскен іс.

...қайтқан құстың тізбегі, тымық түнде ұйқыға шомған ауылдың үні тәрізді ұсақ-түйек болып көрінетін әңгімелер жоғары мінбелерден желпінген насихат сөздерден сезімге әлдеқайда артық әсер етеді.

Табиғатпен жауықпа, онымен бірге өмір сүр. Оны бағындыраам деме, табиғаттың өзіне оған аса қажет «тіршілік өрісін» қалдыр. Даланы, тауларды, жазықтық пен көлдерді таптай берем деме, олардың өзіне сіңіп кет.

...түбегейлі жаңаруды бастау үшін бізге бүкіл ойлау жүйемізді жаңарту керек.

Біздің қолайлылықтарымыздың дәрежесін табиғаттың мүмкіндіктерімен байланыстыра отырып өмір сүру — адамның қоршаған ортамен өзара қарым-қатынасында, міне, осы талап етіледі.

Біздің ең басты байлығымыз — берекелі бірлігіміз.

Халқымызда «Бақ берерде елге ырыс қонады, ұстанған жолы дұрыс болады» деген даналық сөз бар.

Мен ауызбіршіліктен айнымайтын ақжүрек жұртымның қуатты ұлтқа, шуақты ұлысқа айналуына кәміл сенемін.

Ырыс — ынтымаққа жолығады, дәулет — бірлікпен толығады.

Табысқа жету үшін тек қана мақсатты айқын көріп, соған қол жеткізу үшін күн сайын жұмыс істеу керек.

Әрқашан бірге, әрдайым алда болайық, ардақты ағайын!

МАЗМҰНЫ

Құрастырушылардан	9
Бірінші тарау	
Отанды сүю — суығына шыдап, ыстығына күйю.....	11
Екінші тарау	
Жер тағдыры — ел тағдыры	37
Үшінші тарау	
Садағаң кетейін, айналайын халқым!.....	53
Төртінші тарау	
Тәуелсіздік — тәуекелі тұратындардың еншісі	81
Бесінші тарау	
Мемлекет мерейі — мығымдығында	97
Алтыншы тарау	
Тұрақтылық болмаса — ештеңе де болмайды	119

Жетінші тарау	
Ұлттық сана ұлттық тілмен қалыптасады.....	139
Сегізінші тарау	
Өткенге қарап, ертеңді түзе!	179
Тоғызыншы тарау	
Ел бірлігі — асыл қасиет	203
Оныншы тарау	
Ұлттық намыс — ұлы ұғым	221
Он бірінші тарау	
Демократия жарлықпен орнатылмайды	243
Он екінші тарау	
Сенгенің игілікті еңбегің болсын.....	273
Он үшінші тарау	
Дәстүріңді баққаның — үмітіңді жаққаның.....	303
Он төртінші тарау	
Өрелі рухсыз өркениет жоқ.....	313
Он бесінші тарау	
Әрқашан бірге, әрдайым алда болайық!	335

УДК 342
ББК 67.400.6
Н 17

«Назарбаев орталығы» көпфункционалы ғылыми-
талдамалық және гуманитарлық-ағартушылық
мемлекеттік мекемесі

Н 17 Назарбаев Н.Ә. Жылдар мен ойлар/Құраст.:
Қасымбеков М.Б., Молдағаринов А.М.,
Әлімқұлов Қ.Н., Әлібеков Ә.С. – Алматы:
Алматыкітап баспасы, 2013. – 352 бет.

ISBN 978-601-01-1229-2 УДК 342
ББК 67.400.6

© Назарбаев Н.Ә., 2013
© «Алматыкітап баспасы» ЖШС, 2013

Нұрсұлтан НАЗАРБАЕВ

ЖЫЛДАР МЕН ОЙЛАР

«Назарбаев орталығы» көпфункционалы ғылыми-
талдамалық және гуманитарлық-ағартушылық
мемлекеттік мекемесі

Редактор А.У. Сужикова
Дизайнер Н.К. Наурызбаев
Компьютерде беттеген Н.К. Наурызбаев
Корректор Б.М. Джампеисова

Басуға 15.05.13 қол бойылды. Пішімі 64x84^{1/16}.
Есептік баспа табағы 10,94. Шартты баспа табағы 20,46.
Офсеттік басылым. Әріп түрі «ММ Academy». «Ivogy» қағазы.
Тарауымы 8000 дана. Тапсырыс № 1021.

«Алматыкітап баспасы» ЖШС,
Алматы қаласы, 050012, Жамбыл көшесі, 111-үй,
тел. (727) 250 29 58, факс: (727) 292 81 10,
e-mail: alkitap@intelsoft.kz

ISBN 978-601-01-1229-2

9 786010 112292

